

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za sociologiju

DIPLOMSKI RAD

**NASILJE U INTIMNIM VEZAMA MLADIH: DEFINIRANJE, PERCEPCIJA I
RAZUMIJEVANJE NASILJA U INTIMNIM VEZAMA**

Studentica: Jelena Glavan

Mentorica: doc. dr. sc. Ksenija Klasnić

Zagreb, veljača 2018.

ZAHVALA

Veliku zahvalnost, u prvom redu, dugujem svojoj mentorici doc. dr. sc. Kseniji Klasnić na strpljenju, uloženom vremenu i trudu, te stručnim savjetima kojima mi je pomogla pri izradi ovog diplomskog rada.

Posebno se zahvaljujem mladićima i djevojkama koji su pristali sudjelovati u istraživanju, kao i podijeliti samnom svoja iskustva i stavove, te mi samim time i omogućili izradu ovog diplomskog rada.

Zahvaljujem se i svojem dečku, braći, te bliskim prijateljima i prijateljicama na strpljenju, nesebičnom razumijevanju i potpori u svakom trenutku.

I na kraju, najveću zaslugu dugujem svojim roditeljima koji su uvijek bili uz mene i bez čije neizmjerene podrške i strpljenja sve ovo što sam do sada postigla ne bi bilo moguće.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. CILJEVI I SVRHA RADA	5
2.1. Cilj istraživanja	5
2.2. Hipoteze	6
3. TEORIJSKO KONCEPTUALNE PRETPOSTAVKE	8
3.1. Oblici nasilja u intimnim vezama	8
3.2. Osnovna teorijska polazišta	11
3.2.1. Psihološka objašnjenja	11
3.2.2. Sociološka objašnjenja	12
3.3. Pregled dosadašnjih istraživanja nasilja u intimnim vezama mladih u Hrvatskoj i svijetu	16
4. METODOLOGIJA.....	22
4.1. Metode istraživanja	22
4.2. Opisu uzorka	23
4.3. Prikupljanje podataka	26
4.4. Analiza podataka	28
5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	29
5.1. Intimne veze	29
5.2. Iskustvo nasilja u intimnim vezama	30
5.2.1. Fizičko nasilje – doživljeno	31
5.2.2. Fizičko nasilje – počinjeno	32
5.2.3. Emocionalno/psihičko nasilje – doživljeno	34
5.2.4. Emocionalno/psihičko nasilje – počinjeno	36
5.2.5. Seksualno nasilje – doživljeno	38
5.2.6. Seksualno nasilje – počinjeno	39
5.2.7. Ekonomsko nasilje – doživljeno	40
5.2.8. Ekonomsko nasilje – počinjeno	41
5.2.9. Prepoznavanje doživljenog i počinjenog nasilja u intimnoj vezi..	42
5.3. Definicija, percepcija i razumijevanje nasilja u intimnim vezama	43
5.3.1. Fizičko nasilje	45
5.3.2. Emocionalno/psihičko nasilje	52
5.3.3. Seksualno nasilje	59

5.3.4. Ekonomsko nasilje	66
5.4. Rodni stereotipi i usvojene rodne uloge	73
5.5. Intervencija i traženje pomoći.....	77
5.5.1. Intervencija u slučaju svjedočenja nasilnim situacijama.....	77
5.5.2. Traženje pomoći u slučaju osobnog iskustva nasilja.....	79
6. RASPRAVA	83
7. ZAKLJUČAK	93
8. LITERATURA	96
9. PRILOG	98
10. SAŽETAK	100

1. UVOD

Nasilje u intimnim vezama jedan je od značajnih društvenih i javnih problema koji obuhvaća svaku razinu sustava: od pojedinca do zajednice i društva. Različite društvene skupine, strukture i profesije nasilje vide i definiraju na različite načine. Osim što se može objasniti individualnim faktorima vezanim za ličnost nasilnika, važno je naglasiti i društvene faktore i utjecaje. Iako se moderna društva u mnogočemu razlikuju, zajednička dodirna točka im je odnos među spolovima, odnosno patrijarhalnost. Pojedini vrijednosni i društveni sustav stvara i podupire određena nasilna ponašanja, dok razlike u kulturalnim i društvenim normama i vjerovanjima kroz socijalne institucije, interakcije, pravo, religiju i jezik (Hodžić, 2007) utječu na definiranje, percepciju i razumijevanje nasilja u društvu i među pojedincima.

Ovim radom želimo odgovoriti na pitanje „Što je nasilje u intimnim vezama za mlade?“, odnosno na koji način mladi u dobi od 18 do 25 godina, definiraju, percipiraju i razumijevaju nasilje. Duboki korijeni nasilja leže u strukturi društva, te je razumijevanje, definiranje i percepcija nasilja između ostalog i društveno uvjetovana. Razlozi zbog kojih se mladi zadržavaju u odnosima s nasilnim partnerom uvjetovani su brojnim faktorima, a jedan od njih je i neprepoznavanje nasilja, odnosno prihvatanje bilo kojeg oblika nasilja kao nečeg „normalnog“. Takvo (ne)razumijevanje nasilja može biti posljedica naučenih obrazaca ponašanja iz primjera roditeljske disfunkcionalne veze (Nađ, 2010), usvojenosti rodni uloga, te rodni stereotipa, kao i vrijednosnog i društvenog sustava koji podupire neravnopravne odnose moći tj. privilegije i prava koje se tradicionalno vežu uz muške rodne uloge i identitete (Hodžić, 2007).

Teorijsko polazište ovog rada nalazimo u feminističkoj teoriji koja nasilje u intimnim vezama objašnjava primjenom rodno uvjetovanog modela koji nastoji objasniti povezanost stereotipnih društvenih očekivanja i tradicionalnih rodni uloga s partnerskim nasiljem koje se smatra sredstvom uspostavljanja i održavanja patrijarhalne dominacije u vezi (Hodžić, 2007). Premda počinitelji i žrtve nasilja u intimnim odnosima mogu biti i žene i muškarci, ranija istraživanja pokazuju kako žene češće doživljavaju nasilje u vezama, osobito kada se radi o seksualnom ili fizičkom nasilju (Hodžić, 2007). Uzrok tome svakako možemo naći u usvajanju društvenih rodni uloga, jer je rod jedno od načela organizacije društvenog života koje uvjetuje naše identitete, koncepte o sebi,

strukture i interakcije (Kamenov, Galić, 2011). Ranija istraživanja provedena u SAD-u (Black & Weizs, 2005) pokazala su da mladi nasilje generalno karakteriziraju kao pogrešno, ali kroz daljnji razgovor nalaze opravdanja i situacije u kojima je ono prihvatljivo, poput ljubomore koju opravdavaju definirajući je pokazateljem ljubavi. Također, u navedenom istraživanju izražen je visok stupanj tradicionalnih rodnih stereotipa koje su mladi usvojili socijalizacijom. Osim socioloških teorija u ovom radu iznijeti ćemo i kratki pregled nekih osnovnih psiholoških objašnjenja nasilja u intimnim vezama. Također, osvrnuti ćemo se na moguće razloge zbog kojih žrtve ostaju u vezi s nasilnim partnerom, te ćemo iznijeti pregled ranijih istraživanja koji nastoje obrazložiti i utvrditi prediktore nasilja u intimnim vezama mladih.

Nakon iznošenja teorijske podloge koju smo smatrali relevantnom za istraživanje nasilja u intimnim vezama mladih, uslijedit će analiza i rasprava rezultata kvalitativnog istraživanja s mladima u dobi od 18 do 25 godina. Interpretacija podataka dobivenih u intervjuima i fokus grupama temeljiti će se na usporedbama odgovora sudionika unutar pojedine metode s obzirom na ponavljajuće elemente i bitna razilaženja, te na uočavanju eventualne usklađenosti nalaza s našim pretpostavkama.

U skladu s prikazanim rezultatima i primijenjenim teorijskim okvirom, doći ćemo do zaključne rasprave o nalazima istraživanja te mogućnostima koje ovaj rad potencijalno nudi za buduća promišljanja i istraživanja nasilja u intimnim vezama mladih, neovisno o spolu, s ciljem edukacije i prevencije nasilja među mladima.

2. CILJEVI I SVRHA RADA

2.1. Cilj istraživanja

Osnovni cilj u ovom radu je istražiti kako mladi u dobi od 18 do 25 godina iz Zagreba definiraju, percipiraju i razumiju nasilje. Početna pretpostavka jest da je neprepoznavanje nasilja u vezama jedan od faktora zbog kojeg mladi nastavljaju trpjeti nasilje i zadržavaju se u takvim odnosima, zbog čega je temeljno istraživačko pitanje: „Što je nasilje za mlade“?, odnosno kako mladi definiraju nasilje u intimnim vezama i kakva su njihova vjerovanja, mišljenja i ideje o ovoj temi. Nadalje, cilj nam je istražiti postoje li među sudionicima iskustva počinjenog i/ili doživljenog nasilja, sklonost stereotipima i usvojenosti rodni uloga, te pokazuje li se postojanje navedenog relevantnim za definiranje, razumijevanje i percepciju nasilja u vezama. Osim toga u ovom se radu pitamo imaju li mladi potrebu intervenirati kada dođe do nasilnog ponašanja u vezi njima bliskih osoba, bi li potražili pomoć i od koga, ukoliko bi se i sami suočili s nasiljem u intimnoj vezi, te ovisi li navedeno o njihovoj definiciji, percepciji i razumijevanju nasilja.

Kroz uvid u problematiku nasilja u intimnim vezama utvrđeno je da je u Hrvatskoj puno veća frekvencija kvantitativnih istraživanja na ovu temu, osobito kada se radi o mladima, te da se vrlo malo pozornosti pridonijelo dubljem razumijevanju ove tematike. S ciljem da nadopunimo statističke podatke i rezultate ranijih istraživanja odlučili smo se za kvalitativno istraživanje temeljem kojeg nastojimo doći do dubljeg individualnog i kolektivnog razumijevanja nasilja u intimnim vezama kroz intervju i grupnu diskusiju, odnosno fokus grupe. Također, većina istraživanja fokusirala se na problem nasilja nad ženama, dok se u ovom istraživanju fokus stavlja na prisutnost nasilja u intimnim vezama, uzimajući u obzir i nasilje nad mladićima kao i nad djevojkama, s naglaskom na pretpostavku da mladi ne prepoznaju sve oblike nasilja u vezama.

Metodološka podloga ovog rada je tematska analiza, što znači da interpretaciju i prikaz istraživačkog procesa donosimo u nekoliko interpretacijskih točaka koje odgovaraju našim istraživačkim ciljevima, te proizlaze iz temeljenih istraživačkih pitanja:

1. Kako mladi u dobi od 18 do 25 godina definiraju, percipiraju i razumiju nasilje u intimnim vezama?

2. Utječe li iskustvo doživljenog i/ili počinjenog nasilja u intimnim vezama mladih na definiciju, percepciju i razumijevanje nasilja?
 - 2.1. Postoji li u navedenom razlika između djevojaka i mladića?
3. Utječe li usvojenost rodni uloga, te rodni stereotipa mladih na definiciju, percepciju i razumijevanje nasilja u intimnim vezama?
 - 3.1. Postoji li u navedenom razlika između djevojaka i mladića?
4. Utječe li definicija, percepcija i razumijevanje nasilja u intimnim vezama na potrebu interveniranja mladih kada dođe do nasilnog ponašanja u vezi njima bliskih osoba?
 - 4.1. Postoji li u navedenom razlika između djevojaka i mladića?
5. Utječe li definicija, percepcija i razumijevanje nasilja u intimnim vezama na to bi li mladi tražili pomoć kada bi se i sami suočili s nasiljem u intimnoj vezi?
 - 5.1. Postoji li u navedenom razlika između djevojaka i mladića?

2.2. Hipoteze

Istraživanje definicije, percepcije i razumijevanja nasilja u vezama mladih u dobi od 18 do 25 godina temeljili smo na sljedećim pretpostavkama proizašlim iz prethodno proučene literature i temeljnih istraživačkih pitanja:

Osnovna hipoteza:

Pretpostavlja se da mladi ne prepoznaju sve oblike nasilnog ponašanja u intimnim vezama. Pretpostavlja se da će mladi biti skloniji točno definirati i prepoznati fizičko i seksualno nasilje nego ekonomsko i emocionalno/psihičko nasilje u intimnim vezama.

Izvedene hipoteze:

1. Pretpostavlja se da će mladi koji su doživjeli i/ili počinili neke od oblika nasilja u intimnim vezama biti manje skloni prepoznati i točno definirati nasilje u intimnim vezama. Što se tiče spolne razlike, mladići će se više priklanjati netočnim definicijama svih oblika nasilja osim fizičkog u odnosu na djevojke.
2. Pretpostavlja se da će mladi, koji su skloniji rodni stereotipima i usvojenosti rodni uloga, biti skloniji opravdavati određena nasilna ponašanja u intimnim vezama. Pri tome, pretpostavljamo da će mladići biti skloniji rodni stereotipima nego djevojke.

3. Pretpostavlja se da će mladi koji prepoznaju više oblika nasilja u intimnim vezama biti skloniji intervenciji u slučaju svjedočenja nasilnim situacijama u vezama njima bliskih osoba. Također, pretpostavljamo da nećemo utvrditi postojanje razlike između djevojaka i mladića.
4. Pretpostavlja se da će mladi koji prepoznaju više oblika nasilja biti skloniji tražiti pomoć ukoliko bi se i sami susreli s nasiljem u intimnoj vezi. Što se tiče spolne razlike, pretpostavljamo da su djevojke sklonije tražiti pomoć u takvim situacijama nego mladići.

3. TEORIJSKO KONCEPTUALNE PRETPOSTAVKE

3.1. *Oblici nasilja u intimnim vezama*

Istraživanje nasilja u intimnim odnosima, pri čemu pod pojmom „*intimne veze*“ podrazumijevamo bilo koji interpersonalni bliski i romantičan odnos između dviju osoba koje nisu u biološkoj vezi, što uključuje hodanje ili udvaranje, odnose u kojima partneri žive zajedno te bračne odnose (Mouradian, 2000, prema Klasnić, 2011.), nema pretjerano dugu povijest, taj problem prepoznat je tek sredinom sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Istraživanja su već tada pokazala da se partnersko nasilje ne događa samo u bračnim zajednicama, već i u izvanbračnim zajednicama, te je već među prvim istraživanjima prevladavala ideja da su patrijarhalni bračni odnosi jedan od glavnih čimbenika rizika za pojavu nasilja u intimnim vezama (Sesar, Dodaj, 2014).

Definicije nasilja u intimnim vezama razlikuju se od istraživanja do istraživanja, što je posljedica nesuglasnosti između istraživača o načinu definiranja nasilja u intimnim odnosima. Prema Hodžić (2007) nasilje u intimnim vezama možemo definirati kao obrazac nasilnog ponašanja (uključujući prisile, manipulacije i prijetnje) koje se provodi u svrhu zadobivanja moći, kontrole, dominacije i zastrašivanja partnera, odnosno partnerice. Nasilje u intimnim odnosima je „svrhovito i instrumentalno ponašanje odnosno planirano ponašanje koje je počinjeno nakon razmatranja prednosti i posljedica tog ponašanja. Obrazac nasilnog ponašanja počinitelja usmjeren je na postizanje kontrole nad žrtvom odnosno ograničavanje slobode mišljenja i ponašanja žrtve. Žrtva je posvećena ispunjavanju potreba i zahtjeva počinitelja nasilja“ (Hart, Stubbling, Stuehling, 1991:163 prema Sesar, Dodaj, 2014). Kada govorimo o mladima, važno je naglasiti da je dobne granice adolescencije teško odrediti, jer osim što ovise o karakteristikama pojedinca, uvjetovane su i socijalizacijskim značajkama pojedine kulture, no najšire granice kreću se od 11 do 25 ili čak 30 godina u slučaju prolongirane adolescencije (Lacković-Grgin, 2006). Ipak u ovom radu nećemo se ograničiti na razdoblje adolescencije prilikom definiranja nasilja u intimnim vezama mladih, jer ne pripadaju svi sudionici istraživanja toj kategoriji, zbog čega ćemo naglasak staviti na mlade, što uključuje i adolescente i odrasle mlade ljude u dobi od 18 do 25 godina. Prilikom definiranja nasilja u intimnim vezama mladih u literaturi se prema Ajduković, Ručević (2009:218) najčešće koristi izraz „*teen dating violence*“, a definira se kao „fizičko, psihičko/emocionalno i seksualno nasilje čiji je cilj zadobivanje moći i održavanje

kontrole nad drugom osobom u odnosu mladih“. U intimnim vezama mladih nasilje je puno češće obostrano nego nasilje u intimnim vezama odraslih (Gray, Foshee, 1997, prema Miller, White, 2003), te se najčešće definira u kontekstu stabilnijeg emocionalnog odnosa, no važno je naglasiti da taj odnos ne mora nužno biti stabilan, već se može raditi i o jednokratnom izlasku (Ajduković, Ručević, 2009). Nadalje, mladi vrlo često imaju pojačan interes za ostvarivanje intimnih i seksualnih veza, ali u tome imaju i manjak iskustva, zbog čega nerijetko pojedine oblike zlostavljanja interpretiraju kao znakove ljubavi i privrženosti (Hodžić, 2007).

Kada govorimo o nasilju u intimnim odnosima, različiti su oblici kontroliranja i uspostavljanja moći i kontrole u partnerskim odnosima, prema tome možemo govoriti o nekoliko oblika nasilja u intimnim vezama, što uključuje i intimne veze mladih:

Fizičko nasilje uključuje bilo kakav oblik fizičkog obračuna ili postupka koji uzrokuju fizičku bol i ozljedu, odnosno sve oblike tjelesnog zlostavljanja. Ono uključuje pljuskanje, grubo guranje, šamar, snažan stisak, bacanje predmeta na partnera/partnericu, ugrize, čupanje kose, ali i teške ozlijede poput premlaćivanja, udaranja šakom, nogama i slično. Fizičko nasilje u vezama mladih manje je prisutno od psihičkog nasilja, no Ajduković i Ručević (2009) ističu da su mnoga dosadašnja istraživanja pokazala da je 12% mladih imalo iskustvo fizičkog nasilja u vezi, dok ih je čak 10% iskazalo iskustvo nasilja u vezi.

Emocionalno/psihičko nasilje „provodi se s ciljem kontroliranja, izoliranja i zastrašivanja, te dovodi do slabljenja samopoštovanja i integriteta partnera/partnerice i njegove/njezine sposobnosti za samostalno odlučivanje i djelovanje. Emocionalno/psihičko zlostavljanje obuhvaća prijetnje, zabrane, provjeravanje, praćenje, ograničavanje i sprečavanje razgovora i izlazaka, ignoriranje, posesivno i ljubomorno ponašanje, ucjenjivanje, ogovaranje, vrijeđanje, ponižavanje, ismijavanje, optuživanje i uvredljive komentare. Ovakvi oblici nasilnog ponašanja uglavnom ne dovode do vidljivih posljedica pa se često umanjuje njihova ozbiljnost. Međutim, prouzročena emocionalna i psihološka šteta za žrtvu je vrlo velika“ (Hodžić, 2007:22). Upravo ovaj oblik nasilja u intimnim vezama mladih se nerijetko izjednačava s poklanjanjem pažnje, interesa i pokazivanjem ljubavi, osobito kada se radi o ljubomornim i posesivnim ispadima jednog od partnera u vezi. Upravo ljubomora je specifičan oblik nasilja koji se vrlo „često navodi kao okidač za tjelesnu agresiju“ (Ajduković, Ručević, 2009:218). Prema Ajduković i Ručević (2009:218) „psihičko nasilje je najčešće prva razina nasilja u vezama mladih, ono ruši samopouzdanje, a posebno je razorno jer osoba koju žrtva voli nju podcjenjuje i

ponižava kako bi pokazala i održala moć nad njom. Mehanizmi kontrole počinju postupcima koji ne sliče zlostavljanju, ali prerastaju u sve nasilnije ponašanje.“

Seksualno nasilje podrazumijeva neželjena i neugodna ponašanja seksualne prirode (Ajduković, Ručević, 2009), te se odnosi na „sve oblike seksualnog uznemiravanja i prisile. To uključuje neželjeno seksualno ponašanje, dodire, geste, riječi i komentare, nagovaranje ili ucjenjivanje da bi osoba pristala na seksualne aktivnosti, prisiljavanje na seksualne aktivnosti, iskorištavanje alkoholiziranosti/drogiranosti osobe u svrhu seksualnih aktivnosti, pokušaj silovanja i silovanje“ (Hodžić, 2007: 22). Mladi u razdoblju od srednje škole pa do srednjih dvadesetih najizloženiji su doživljavanju seksualnog nasilja u vezi, kao i ponovne viktimizacije (Young i Furman, 2008). Prema Hodžić (2007) čak 8% djevojaka i 5% mladića doživjelo je u vezi nagovaranje na seksualni odnos, a dodatno je zabrinjavajuće to što veliki udio mladih koji su sudjelovali u istraživanju nisu takvo ponašanje definirali kao nasilje, osobito mladići. Također, važno je naglasiti da se seksualno nasilje često ne veže uz intimne odnose, odnosno vjeruje se da se u braku ili intimnom odnosu ne može biti žrtvom seksualnog nasilja, dok su mnoga istraživanja pokazala da se puno više silovanja događa upravo u brakovima i intimnim vezama ili od strane žrtvi bliskih osoba.

Ekonomsko nasilje „odnosi se na nejednaku kontrolu nad zajedničkim resursima, uskraćivanje pristupa novcu, zapošljavanju ili edukaciji. U širem smislu ono obuhvaća i oštećenje ili uništavanje partnerove imovine, kao i krađu ili onemogućavanje raspolaganja vlastitim resursima ili imovinom“ (Klasnić, 2011:342). Klasnić (2011) također naglašava da je važno razlikovati ekonomsko nasilje od ekonomske ovisnosti o nasilnom partneru, jer u slučaju ekonomske ovisnosti pojedinac nije u stanju zadovoljiti vlastite potrebe zbog nedostataka ekonomskih resursa, dok kod ekonomskog nasilja nasilnik žrtvi, odnosno partneru ograničava i kontrolira ekonomske resurse. Ovaj oblik nasilja najčešće je zanemaren kada se govori o nasilju u intimnim odnosima, a osobito kada se govori o mladima. Jedan od razloga je što je ovaj oblik nasilja vrlo često neutemeljeno priznat samo kada se radi o bračnim odnosima ili o partnerima koji žive zajedno, zanemarujući i ostavljajući po strani žrtve ekonomskog nasilja u vezama koje ne uključuju suživot partnera, pa tako i mlade. U većini istraživanja nasilja u vezama mladih ovaj oblik nasilja se niti ne spominje, no u ovom radu željeli bismo istaknuti moguće oblike ekonomskog nasilja u intimnim vezama mladih koji ne ovise o suživotu partnera: krađa novca, uništavanje imovine, uskraćivanje ili zabranjivanje obrazovanja ili zapošljavanja, što uključuje i emocionalne ucjene partnera, kontroliranje partnerove

potrošnje novca i slično. Iako je ekonomsko nasilje od 2009. godine dio Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, te je kažnjivo u Republici Hrvatskoj (Klasnić, 2014), mnogi ga vrlo često ne prepoznaju, niti smatraju da ga je uopće moguće prijaviti.

3.2. Osnovna teorijska polazišta

Za razumijevanje nasilja potrebno je svakako uzeti u obzir uzroke na razini pojedinca, neposredne društvene okoline, šire društvene zajednice i kulture u najširem smislu (Obradović, Čudina-Obradović, 2006). „Razvijena su brojna teorijska objašnjenja od kojih se većina njih može okarakterizirati kao unidimenzionalne ili jednofaktorske teorije nasilja“ (White i Smith, 2001, prema Klasnić, 2011:347), koje najčešće na jednoj razini analize imaju fokus samo na jedan uzrok ili objašnjenje nasilja.

Dvije su osnovne skupine teorija o nasilju u intimnim vezama – (1) *psihološke teorije, psihoanalitički pristup, te sociopsihološke teorije* koje nasilje tumače individualnim faktorima vezanim za ličnost nasilnika i (2) *sociološke, ekonomske i feminističke teorije* koje nasilje tumače društvenim i kulturnim faktorima i utjecajima (Jelčić, 2013). Iako je važno istaknuti da je za izučavanje nasilja ključan interdisciplinarni pristup, posebno sveobuhvatno istraživanje i upoznavanje fenomenologije, etiologije, posljedica te razvoja pojave i njene prevencije (Mamula i sur., 2013, prema Žilić, Janković 2016), u ovom radu predstaviti ćemo neka psihološka objašnjenja nasilja u intimnim vezama, a naglasak ćemo staviti na sociološka i feministička objašnjenja.

3.2.1. Psihološka objašnjenja

Problemu nasilja većina istraživača pristupila je zasnivajući svoje pretpostavke na teoriji socijalnog učenja, teoriji naučene bespomoćnosti i teoriji ciklusa nasilja.

Teorija socijalnog učenja polazi od pretpostavke da je nasilno, odnosno agresivno ponašanje naučeno promatranjem modela koji mladima predstavlja veliki uzor (Foshee, Bauman, Linder, 1999), odnosno da se nasilni modeli ponašanja uče kroz osobna iskustva i promatranjem nasilnih veza (Hodžić, 2007). Teorija socijalnog učenja „često se definira kao „ciklus nasilja“ ili „međugeneracijski prijenos nasilja“, te kaže da se ponašanje formira na temelju ponašanja kojima su ljudi bili izloženi u djetinjstvu“ (Mihalic 2007, prema Klasnić, 2011:347).

Teorija naučene bespomoćnosti jedna je od teorija koje objašnjavaju zašto žrtve ostaju u vezi s nasilnim partnerima. Ova teorija ima tri osnovne komponente: informacija

o tome da će se nešto dogoditi, kognitivna predstava o mogućnosti da se nešto dogodi i ponašanje. Ova teorija polazi od postojanja tri vrste problema: intelektualnih, percepcijskih i onih vezanih za osjećaje. Važno je naglasiti da za osjećaj bespomoćnosti uopće nije važno postoji li kontrola nad događajima o vlastitom životu ili ne, već percepcija koju pojedinac o tome ima (Milojević, Markov, 2011). Osjećaj naučene bespomoćnosti stvarnost je i domaćica i mnogih zaposlenih žena što je objašnjeno tradicionalnom socijalizacijom koja nameće ženama da moraju biti u uspješnom braku, zbog čega nerijetko trpe nasilje kako bi sačuvalе sliku sretnog braka pred drugima. One ne vjeruju da mogu utjecati na ponašanje nasilnika, odustaju od svakog pokušaja promjene, često nalaze opravdanja za nasilnikovo ponašanje, te ne prihvaćaju pomoć (Milojević, Markov, 2011).

Teorija ciklusa nasilja komplementarna je teoriji naučene bespomoćnosti, te ukazuje na postojanje ciklusa nasilja koji se sastoji od tri faze: *faza tenzija* u kojoj dolazi do pojedinih incidenata, te je žrtva sklona poricati stvarne probleme, zatim *faza akutnog* nasilja koja se odnosi na nekontroliranu agresiju i *faza smirivanja* koju karakteriziraju ljubaznost i isprike, obično praćena lijepim ponašanjem nasilnika. Smjenjivanje dobrog i lošeg ponašanja daje lažnu nadu da će se nasilnik popraviti što žrtvu kontrolira i zadržava u vezi (Milojević, Markov, 2011). Kada treća faza završi, ponovno počinje faza tenzija, a „istraživanja pokazuju kako nasilje postaje sve intenzivnije i učestalije“ (Sullivan, Kuehnle, 2007, prema Klasnić 2011:350).

Još jedno od objašnjenja ostanka žrtve s nasilnim partnerom je psihološki fenomen *Stockholmski sindrom*, odnosno „identifikacija i emotivna vezanost žrtve za agresora do kojeg dolazi nakon dužeg vremena zlostavljanja. Da bi se ovaj sindrom razvio moraju postojati barem tri situacijska faktora: (1) žrtva mora biti zlostavljana duže vrijeme, (2) žrtva i nasilnik moraju konstantno biti u kontaktu, te se (3) nasilnik barem povremeno mora prema žrtvi ponašati ljubavno“ (Klasnić, 2011:349). Radi se o fenomenu koji nastoji objasniti emocionalnu povezanost sa žrtvom, bez obzira na neujednačen odnos moći.

3.2.2. Sociološka objašnjenja

Percepcija i definiranje nasilje uvjetovano je svakom zasebnom kulturom. Način na koji će pripadnici pojedine kulture definirati što je, a što nije nasilje uvelike je društveno, odnosno socijalno uvjetovano. Društveno prihvatljivo ponašanje kroz vrijeme se mijenjalo pa se mnoga ponašanja koja su nekada bila legalna i prihvatljiva danas karakteriziraju kao nasilje (Rubenser, 2007, prema Klasnić, 2011), ali istovremeno mnogi

oblici nasilja i danas ostaju neprepoznati. „Svako društvo za sebe definira što je nasilje“ (Cifrić, 2009, prema Klasnić, 2011:337), a nasilje je „supstancijalna kategorija kulture“ (Klasnić, 2011:337).

Sociološko objašnjenje partnerskog nasilja unutar feminističkih teorija oslanja se na pojam *patrijarhata*. Iako postoji mnoštvo feminističkih teorija i orijentacija, pa prema tome i različitih objašnjenja uzroka nasilja u društvu, možemo reći „da im je zajednička osnovna teza, prema kojoj je nasilje nad ženama rezultat patrijarhalnog sustava i seksističkih vrijednosti zagovaranih i podržavanih od strane društva i njegovih institucija“ (Klasnić, 2014:81). Na taj način Dobosh i Dobosh (1984, prema Milojević i Markov, 2011: 340) u pojmu patrijarhata vide dva ključna elementa: „*strukturalni*, koji čine društvene institucije koje definiraju i zadržavaju podređen položaj žena u društvu i tako ih sprječavaju da utječu na društveni poredak ili da ga mijenjaju i *ideološki*, koji se ogleda u procesu socijalizacije koji osigurava prihvaćanje tog poretka“. Prema tome i nasilno ponašanje partnera je usko povezano sa širim socio-kulturnim kontekstom patrijarhalne dominacije koji opravdava i oblikuje takve oblike ponašanja. Patrijarhat predstavlja oblik političke moći koju muškarci ostvaruju nad svime, uključujući i žene isključivo zato što su muškarci. U patrijarhalnim društvima polazi se od pretpostavke da su muškarci superiorniji i da bi trebali vladati nad ženama, oni jedini donose odluke unutar obitelji, a ukoliko im se žena suprotstavi mogu primijeniti sankciju, odnosno uzvratiti nasilnim ponašanjem (Barada, Jelavić, 2004). Takav način razmišljanja duboko je usađen u našoj društvenoj strukturi, te se mnogi oblici nasilja toleriraju ili ne prepoznaju kao nasilje.

Nerijetko se pojedini oblici nasilja opravdavaju različitim *mitovima o nasilju* odnosno „lažnim izjavama koje su postojane unatoč obilnim dokazima o njihovoj lažnosti i unatoč kontradiktornim činjenicama i iskustvima prijatelja, članova obitelji i stručnjaka“ (Peters 2008b:139, prema Klasnić, 2014:114), čija je funkcija podržavanje patrijarhalnog sustava. Prema tome mnogi smatraju potpuno opravdanim i normalnim ako muškarac „malo udari“ ženu, te ne percipiraju navedeno kao oblik nasilja već se opravdava nasilnikovo ponašanje „gubitkom kontrole“ (Peters 2008b, Ajduković i Pavleković 2000, prema Klasnić, 2014). Isto tako se smatra da postoje opravdane okolnosti u kojima je sasvim legitimno udariti partnera, odnosno partnericu (Giddens, 2007). Mitovi o nasilju nerijetko prebacuju odgovornost za nasilje na žrtvu ukoliko ne napusti nasilnog partnera, pri čemu postoji sklonost uvjerenju da žrtva želi trpjeti nasilje ili da je žrtva uzrokovala nasilje vlastitim ponašanjem ili karakterom, te da ga može spriječiti. Također, smatra se da je nasilje u intimnim odnosima karakteristično samo za ljude nižeg obrazovnog

statusa, siromaše ili pojedince sklone različitim opijatima i ovisnostima. Osim toga nasilje u intimnim odnosima percipira se isključivo kao privatan problem, ne i društveni, pri čemu se smatra da se institucije države ne bi trebale baviti ovim problemom već pojedinci koji se s njime suočavaju (Klasnić, 2014).

Usko vezano uz patrijarhat i mitove o nasilju, istaknuli bismo važnost i *usvojenih rodni uloga*, jer se prema dosadašnjim istraživanjima (Hozdić, 2007) pokazalo da je usvojenost rodni uloga i sklonost stereotipima usko povezano sa sklonošću nasilnom ponašanju, ali i viktimizaciji. „Dovođenje u vezu rodne socijalizacije, (očekivanih i stvarnih) rodni uloga i muškog i ženskog identiteta s nasiljem nad ženama, predstavlja srž teorija rodni uloga koje su razvili australski sociolog Robert Connel i američki kriminolog Jasmes Messerschmidt“ (Milojević, Markov, 2011:343). I dok je pojam spola povezan s biološkim karakteristikama pojedinca i fiziološkim razlikama koje uvjetuju razlike u fizičkoj pojavnosti i reproduktivnim organima, *rod* podrazumijeva društvene, kulturološke i povijesne razlike između žena i muškaraca (Kamenov, Galić 2009). „Rod je jedna od ključnih dimenzija identiteta, koja podrazumijeva slike, predodžbe, očekivanja, norme, konvencije, stavove, vrijednosti, ponašanja i osjećaje koje društvo, uz pomoć različitih modela i mehanizama socijalizacije, „utiskuje“ biološkim spolovima. On nije uvijek zadan i nepromjenjiv“ (Kamenov, Galić, 2009:11). Tako se ženama češće pripisuju karakteristike nježnijih, emocionalnijih, slabijih bića, koje su pretežno vezane uz privatnu sferu, dok se muškarci češće karakteriziraju kao racionalniji, snažniji, dominantniji te se vezuju uz javnu sferu. Vjeruje se da žene i muškarci imaju različite karakteristike koje su urođene i da se samim time ponašaju na različite načine. Takvi stavovi i percepcije mogu se naći u svim društvima na svim razinama (Kamenov, Galić 2009). Društvena konstrukcija roda postiže se različitim mehanizmima kontrole koji ženama i muškarcima pripisuju određene društvene uloge i društvena očekivanja, pri čemu muške uloge i vrijednosti dobivaju viši status, te tvore dominantniju i vidljiviju kulturu društva te omogućavaju standard za „normalnost“, dok su žene prema tom gledištu alternativna supkultura, podređena muškarcima (Kamenov, Galić, 2009). „Feministkinje naglašavaju kako rod nije samo binarno, već hijerarhijski strukturiran pri čemu je muški rod superioran, a ženski rod inferioran, što znači da je u feminističkoj teoriji u sam koncept roda inkorporiran problem nejednake raspodjele moći između muškaraca i žena. Moć pretpostavlja postojanje razlika, a kako je rod jedna od fundamentalnih karakteristika po kojoj se ljudi međusobno razlikuju, on je „temelj za

nejednaku distribuciju simboličkih i materijalnih resursa“ (Norlander, 2003:3, prema Klasnić 2014:36).

Navedene teorije najčešće objašnjavaju nasilje u intimnim odnosima stavljajući fokus samo na jedan uzrok i na jednoj razini analize, no Klasnić (2011) naglašava važnost *socijalno-ekološke teorije nasilja* kao multidimenzionirane teorije nasilja koja svoje uzroke vidi u kompleksnim obrascima interakcije faktora na različitim razinama, te se oslanja na Bronfenbrennerov ekološki model razvoja osobe (Bronfenbrenner, 1979, prema Klasnić 2011), no modificirana je za potrebe objašnjenja i istraživanja nasilja nad ženama. Također, možemo ga primijeniti i pri objašnjavanju i istraživanju svih oblika nasilja u intimnim vezama, neovisno o spolu, rodu ili dobi. „Ovaj model razvrstava čimbenike nasilja na četiri sljedeće razine:

Razina individue koja obuhvaća biološke čimbenike i čimbenike osobne povijesti koji mogu povećati vjerojatnost da će pojedinac postati žrtva ili počinitelj nasilja.

Razina veze koja uključuje čimbenike koji povećavaju rizik za pojavu nasilja kao rezultata odnosa s vršnjacima, intimnim partnerom i članovima obitelji. Ova razina uključuje najbliže društvene krugove neke osobe koji oblikuju njeno ponašanje i niz iskustava.

Razina zajednice koja se odnosi na kontekst u kojem se društveni odnosi odvijaju – škola, radno mjesto, zajednica, te se na ovoj razini nastoje identificirati karakteristike ovih okruženja koje su povezane s mogućnošću da će netko postati žrtva ili počinitelj nasilja u intimnoj vezi.

Razina društva koja obuhvaća faktore na makro-razini koji utječu na nasilje u intimnim odnosima, primjerice rodne nejednakosti, vjerski ili kulturni sustav vrijednosti, društvene norme i ekonomske ili socijalne prilike“ (Klasnić, 2011:348).

Nasilje u intimnim vezama u sociologiji najčešće se oslanja na feminističke teorije, odnosno sociologiju roda i porodice koje stavljaju naglasak na neravnopravne odnose moći spolova. Iako ne možemo zanemariti utemeljenost feminističkih teorija, kao niti, usudili bismo se reći činjenicu, da još uvijek živimo u patrijarhalnom društvu u kojem je problem nasilja nad ženama i dalje nevidljiv, u ovom radu osvrnuti ćemo se i na *nasilje nad muškarcima*. Kapacitet za nasilje nije spolno uvjetovan i iako je nasilje nad ženama češće, pa možda čak i brutalnije (fizičko i seksualno nasilje), nasilje nad muškarcima također je moguće i prisutno u hrvatskom društvu. I u ovom slučaju bismo se vratili na patrijarhat i usvojene rodne uloge, pri čemu se muškarce, kao što smo već naveli, doživljava kao dominantniji, „jači spol“. Iako takvo prihvatanje stereotipa i rodnih uloga

utječe na raširenost i opravdavanje nasilja nad ženama, problem se javlja i kada je riječ o nasilju nad muškarcima. Upravo zbog uloge dominantnijeg i „jačeg spola“ koja se od muškaraca očekuje oni nisu skloni priznati niti prijavljivati nasilje. „O nasilju nad muškarcima nema jasnih podataka, jer je i taj društveni problem obavljen šutnjom i tajnama, strahovima, sramom i predrasudama“ (Lavor, Jerković, 2011:403). Muškarci ne govore o tome što se događa zbog straha od osuđivanja, upravo zbog percepcije da nikako ne mogu biti žrtve nasilja od strane žena te zbog opravdavanja nasilnog ponašanja žena prema muškarcima. Prema Lavor i Jerković (2011) nasilje nad muškarcima rijetko započinje udarcima, već mu prethodi vrijeđanje, razbijanje stvari, emocionalni pritisci i prijetnje, uspoređivanja, lažna optuživanja, kontrola financija, stvaranje emotivnih „koalicija“ s djecom protiv oca i slično. „Muškarci su češće žrtve emocionalnog i ekonomskog zlostavljanja“ (Lavor, Jerković, 2011:403). Veliki problem neprijavljivanja nasilja, osim straha od osuđivanja, po našem mišljenju je i neprepoznavanje određenih oblika nasilnog ponašanja. Ipak, važno je istaknuti da nasilje nad muškarcima postoji i trebalo bi ga dodatno istraživati kako bi se uopće mogla dobiti koliko toliko realna slika o njegovom postojanju.

3.3. Pregled dosadašnjih istraživanja nasilja u intimnim vezama mladih u Hrvatskoj i svijetu

Iako je pojam nasilja kompleksan, različito se definira od istraživanja do istraživanja, te mu je potreban multidisciplinarni pristup, u ovom radu smo u teorijskom dijelu pokušali dati kratak pregled svih oblika partnerskog nasilja. Kako mladi definiraju nasilje – temeljno je istraživačko pitanje na koje nam je cilj odgovoriti u ovom radu. Prije nego izložimo rezultate ranijih istraživanja nasilja u intimnim vezama mladih, kratko ćemo se osvrnuti na specifičnost intimnih veza mladih kao i nasilja u istim.

Za mlade izlaženje, izbor partnera i seksualni odnosi predstavljaju neku vrstu obveze i pritiska s kojom se nije lako nositi (Landis, 1952, prema Trbojević, 2016), a interpersonalni odnosi imaju značajnu ulogu u razvoju mladih, odnosno adolescenata te utječu na formiranje rodnog identiteta, socijalnih kompetencija, intimnosti i samopouzdanja. Upravo u razdoblju adolescencije i mladosti pojavljuju se osjećaji zaljubljenosti i težnja da se uspostavi drugačiji, novi oblik odnosa (Trbojević, 2016). Premda se intimni odnosi mladih u mnogočemu razlikuju od intimnih odnosa odraslih koji uključuju i suživot partnera, brigu o djetetu, ekonomsku ovisnost i slično, zbog čega

se nerijetko pretpostavlja da će nasilje biti u manjoj mjeri prisutno u intimnim vezama mladih, pokazalo se da se partnersko nasilje javlja već u dobi od 15-16 godina (Wekerle, Wolfe, 1999, prema Trbojević, 2016). Prema Trbojević (2016) vrijeme adolescencije je vrijeme kada dolazi do porasta i visokog intenziteta nasilja u intimnim vezama. Isto tako važno je naglasiti da se nasilje u intimnim vezama mladih vrlo često izjednačava s mladenačkom agresijom, koja će s vremenom nestati, no istraživanja pokazuju da upravo s vremenom intenzitet agresije u intimnim vezama raste, ali da se način njegova ispoljavanja mijenja (Cui et al. 2013; Soua 1999, prema Trbojević, 2016).

Prvo opsežnije istraživanje provedeno 2004. godine od strane Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje pokazalo je da je 60% mladih doživjelo, a njih 43% počinilo neki oblik nasilja u vezi (Hodžić, 2007). Iako je većina istraživanja provedenih uglavnom s odraslim sudionicima potvrdila da su žene češće žrtve fizičkog i seksualnog nasilja, važno je istaknuti da su novija istraživanja, provedena na adolescentima i mladima pokazala drugačije rezultate, odnosno da su djevojke, osim kada se radi o seksualnom nasilju češće počiniteljice nasilja u vezi (Hodžić, 2007). Istraživanje u SAD-u pokazalo je vrlo slične rezultate, meta-analiza istraživanja (Archer 2000, prema Ajduković, Low, Sušac, 2011) kojim se nastojalo utvrditi spolne razlike u fizičkoj agresiji i psihičkim posljedicama pokazala je da su, osim kada se radi o seksualnom nasilju, djevojke češće počiniteljice nasilja u vezi. Ovakve nalazi istraživanja pojavljivali su se i prilikom istraživanja nasilja u intimnim vezama odraslih, te su feministkinje nastojale dati objašnjenje takvih rezultata pri čemu navode da „studije koje dolaze do podataka o približno jednakom broju nasilnih činova od strane muškaraca i od strane žena zanemaruju kontekst u kojem se ti nasilni čini odvijaju“ (Walker 2007, prema Klasnić, 2014:60). Pri tome naglašavaju da će žene, odnosno djevojke češće fizički nasrnuti na partnera u samoobrani, te da će češće biti žrtvom težih ozljeda, dok će vrste nasilja koja su sustavna, trajna i štetna češće vršiti muškarci, odnosno u ovom slučaju mladići (Kimmel, 2008, prema Klasnić, 2014). U spomenutim istraživanjima nasilja u intimnim vezama mladih također su se istraživali izolirani agresivni čini, pri čemu se nije uzeo u obzir kontekst zbog čega valja biti oprezan pri zaključivanju, no to ne umanjuje rezultate istraživanja na mladima koji pokazuju da nasilje u vezama mladih jest vrlo raširena pojava neovisna o spolu.

Fizičko nasilje je oblik nasilja u intimnim vezama kojeg mladi najčešće prepoznaju, odnosno fizičko nasilje poistovjećuju s nasiljem u intimnim vezama općenito. Prema istraživanju koje su proveli Ajduković, Low i Sušac (2011) na uzorku od 623

mladih iz različitih dijelova Hrvatske pokazalo se da su djevojke češće počiniteljice fizičkog i psihičkog nasilja, ali ga muškarci češće doživljavaju, dok je kod seksualnog nasilja rezultat istraživanja pokazao da ne postoje statistički značajne razlike između djevojaka i mladića, iako su ranija istraživanja pokazala da su mladići češće počinitelji takvog oblika nasilja dok ga žene češće doživljavaju (Archer 2000, prema Ajduković, Low, Sušac, 2011). Nadalje, istraživanje koje su proveli Smith, Winkour i Plenski (2005) u SAD-u na adolescentima o tome što je nasilje u intimnim vezama, potvrdilo je da mladići i djevojke na različite načine definiraju nasilje. Većina ih je nasilje u intimnim vezama poistovjetila isključivo s fizičkim nasiljem. Ipak, navedeno istraživanje je pokazalo da i mladići i djevojke opravdavaju pojedine oblike nasilja, poput vikanja, vrijeđanja i slično, pod određenim uvjetima, a čak 16% ispitanika je i fizičko i verbalno zlostavljanje smatralo prihvatljivim u intimnim vezama. Zatim, Raiford i suradnici (2007) u svom istraživanju provedenom na mladim Afroamerikancima u SAD-u utvrdili su da je 28% sudionika doživjelo neki oblik nasilja u vezi, te je od tih 28% sudionika čak 46,9 % iskusilo i verbalno i fizičko nasilje. U istraživanju provedenom s mladima u Zagrebu i Osijeku (Ručević, Ajduković, Šincek, 2009, prema Ajduković, Ručević, 2009) pokazalo se da je 7,5% mladića i 11,5% djevojaka prijetilo fizičkim nasiljem partneru, 4% mladića i 8% djevojaka počinilo je fizičko nasilje, a 4,9% mladića i 6,5% djevojaka doživjelo je fizički napad od partnera odnosno partnerice.

Prema Ajduković, Low i Sušac (2011) najveći postotak, 93,3% počinjenog i 86,2% doživljenog nasilja u intimnim vezama mladih odnosi se na psihičko/emocionalno nasilje. Upravo *psihičko/emocionalno nasilje* je najčešće zastupljeno u intimnim vezama mladih, a uključuje i proganjanje i praćenje partnera konstantnim porukama, postavljanjem ponižavajućih fotografija na društvene mreže (Vagi et al, 2012, prema Trbojević 2016), činjenje partnera ljubomornim, prijetnje prekidom i slično. Dodatni problem kod mladih je što takvo ponašanje ne prepoznaju kao nasilje, već ga doživljavaju kao način pokazivanja ljubavi, interesa, pažnje i brige za partnera. Rezultati CESI istraživanja provedenog 2004. godine pokazala su da je „42% djevojaka i 40% mladića doživjelo ljubomorno ponašanje partnera/partnerice, a 2007. godine 61% djevojaka i 52% mladića, što ukazuje na porast emocionalnog/psihičkog nasilja u intimnim vezama mladih.

Seksualno nasilje u intimnim vezama mladih, specifično je zbog toga što se radi o periodu eksperimentiranja i stupanja u prve seksualne odnose. Ono podrazumijeva i ucjene i nagovaranje na seksualni odnos, a prema Lacković-Grgin (2005, prema

Trbojević, 2016) u čak dvije trećine slučajeva intimni partneri su počinitelji takvog oblika nasilja u vezama mladih. „Podaci o oblicima seksualnog zlostavljanja u vezama mladih ukazuju na velike razlike s obzirom na spol, s time da su djevojke značajno više žrtve seksualnog nasilja nego mladići“ (Cascardi i Avery-Leaf, 2000; Clark, 2001; Furlong i dr. 2005; Kelly, 2006; O' Keefe, 2005; Wolfe i Feiring, 2000, prema Hodžić, 2007:70).

Kao što smo već spomenuli istraživanja ekonomskog nasilja u intimnim vezama mladih gotovo da i ne postoje. *Ekonomsko nasilje* najčešće se veže za brak ili intimne veze u kojima partneri žive zajedno, no postoje oblici ekonomskog nasilja koji mogu biti prisutni i u intimnim vezama mladih, a neki od njih su: učestale provjere potrošenog novca, krađa novaca, zabrana zapošljavanja, ucjenjivanje financijskim sredstvima, oštećenje ili uništenje imovine partnera, uskraćivanje prava na obrazovanje, iznuđivanje novaca od strane partnera (Klasnić, 2011). Ekonomsko nasilje u vezama mladih, usko je vezano u emocionalno/psihičko nasilje, zbog čega mu se ne pripisuje posebna pažnja. Primjerice, emocionalne ucjene i manipulacije uz pomoć kojih pojedinac može natjerati partnera da ne upiše fakultet, iz bilo kojih razloga, uključuje i emocionalno/psihičko i ekonomsko nasilje, te može biti prisutno u vezama mladih. Isto tako važno je naglasiti da ekonomsko nasilje ima veliki utjecaj na ostanak žrtve u nasilnom odnosu, osobito kada se radi o intimnim vezama odraslih. Klasnić (2011) naglašava kako ekonomska ovisnost žrtve o nasilnom partneru ima dvojaku ulogu, ona može biti posljedica ekonomskog nasilja i kontrole ili uzrok zbog kojeg žrtva ne može napustiti partnera, jer ne može zadovoljiti osnovne životne potrebe. Time bismo istaknuli važnost edukacije i osvješćivanja mladih o posljedicama ekonomskog nasilja. Također, premda se navedeno ne može primijeniti na mlade koji ne žive sa svojim partnerom, prema Trbojević (2016) partnersko nasilje kod mladih vrlo često preraste u partnersko nasilje u odrasloj dobi, te je stabilnost nasilja u adolescenciji faktor rizika za razvijanje nasilnih veza u odrasloj dobi, a pojedini se obrasci ponašanja usvajaju upravo u adolescenciji zbog čega je nužno da mladi na vrijeme prepoznaju oblike ekonomskog nasilja.

Nadalje, istaknuli bismo još nekoliko istraživanja koja su pokušala odgovoriti na pitanje koji su prediktori i čimbenici rizika za nasilje u mladenačkim vezama. Prema Ajduković, Low i Sušac (2011:529) „vrijedi da se u populacijskim istraživanjima rasprostranjenosti nasilja u partnerskim vezama mladih nalazi uglavnom uzajamno nasilje u vezama u kojem podjednako sudjeluju oba partnera.“ U spomenutom istraživanju Ajduković, Low i Sušac (2011) nastojali su utvrditi rodne razlike i prediktore nasilja u mladenačkim vezama. Rezultate koji su dobili pokazuju da djevojke imaju točnija

uvjerenja o tome što je kvalitetna i zdrava veza, za razliku od mladića, a „pogrešna uvjerenja o karakteristikama zdrave i kvalitetne veze faktor su rizika za nasilje u vezama“ (O'Keefe, 2005, prema Ajduković, Low, Sušac, 2011: 529). „Takva uvjerenja očituju se u podržavanju tradicionalnih rodni stereotipa, opravdavanju uporabe nasilja u slučaju sukoba te očekivanju pozitivnih posljedica takvog rješavanja sukoba“ (Riggs i Caulfield, 1997. prema Ajduković, Low, Sušac, 2011: 530). Isto tako Ajduković, Low i Sušac (2011:546/547) rezultatima istraživanja potvrđuju da su „djevojke u većoj mjeri izjavljivale da bi tražile pomoć u slučaju da u vezi dožive nasilno ponašanje od strane partnera. Jedno od mogućih objašnjenja za takve rezultate je veći sram kod mladića koji doživljavaju nasilje u vezi, zbog čega se onda i teže odlučuju potražiti pomoć, no moguće je i da, barem što se psihičkog nasilja tiče, takvo ponašanje ne prepoznaju kao nasilno.“

U kvalitativnom istraživanju koje su proveli Black i Weisz (2005) u SAD-u pokazalo se da su mladi svjesni prisutnosti i fizičkog i verbalnog nasilja u njihovoj okolini. I iako su u teoriji mladi bili protiv nasilja u intimnim vezama, kada su se opisivale specifične situacije u intimnim vezama, vrlo često su opravdavali pojedine oblike nasilja, primjerice kada bi bilo riječ o situacijama kao što je prevara i ljubomora. Isto istraživanje potvrdilo je sklonost rodni stereotipima. Mnogi sudionici istraživanja okarakterizirali su djevojke kao slabiji spol, zbog čega se njihov fizički napad ne doživljava kao nasilje i taj stereotip bio je izraženiji kod mladića. Isto tako, drugi rodni stereotip bio je izražen i kod mladića i kod djevojaka, i jedni i drugi smatraju muški spol dominantnijim, te su ga okarakterizirali „šefom“ u vezi, s naglaskom na tome da problem u odnosima nastaje kada djevojke odbijaju biti poslušne, te su zbog toga same odgovorne za nevolje u vezi. Isto tako sudionici su naveli da je žrtva djelomično kriva ukoliko nije napustila nasilnog partnera ili jer mu je dopustila da se tako ponaša prema njoj.

Također, još jedan od čimbenika rizika za nasilje u intimnim vezama koji se spominje u literaturi je alkohol i drugi opijati. Prema Latzman i sur. (2015, prema Trbojević, 2016) sklonost upotrebi psihoaktivnih supstanci povezana je s nasiljem u intimnim vezama mladih, no ne sama po sebi. Alkohol i drugi opijati mogu biti faktor rizika, ali povezani su sa širim socijalnim kontekstom (obitelj, vršnjaci, okolina). Premda je potvrđena povezanost konzumacije alkohola i droge s nasiljem u vezama, potrebno je napomenuti da upotreba alkohola i droge smanjuje inhibicije za nasilno ponašanje, a ne da uzrokuje nasilje (Hodžić, 2007). S druge strane, prema rezultatima CESI istraživanja (Hodžić, 2007) prevedenom na mladima u RH, pokazalo se da su djevojke koje konzumiraju alkohol više puta mjesečno sklonije doživljavati da ih partner fizički i

psihički zlostavlja, dok su mladići koji konzumiraju alkohol također skloniji doživljavati emocionalne/psihičke oblike nasilja od strane partnerice. Prema tome, možemo zaključiti da konzumacija alkohola i droga može predstavljati i rizik za trpljenje nasilja u intimnim vezama mladih. Generalno možemo reći, temeljem rezultata spomenutih istraživanja, da je konzumacija alkohola i opijata jedan od čimbenika rizika za nasilje u intimnim vezama, neovisno o spolu, no nasilje se ne može opravdavati alkoholom i drugim opijatima.

4. METODOLOGIJA

4.1. Metode istraživanja

Za provođenje ovog istraživanja odabrali smo dvije kvalitativne istraživačke metode koje smo smatrali prikladnima – polu-strukturirani intervju i metodu fokus grupe.

Odlučili smo se za kvalitativne metode istraživanja iz razloga što nas zanimaju odgovori na pitanja zašto dolazi do nasilja u intimnim vezama, u kojim slučajevima, oblicima i na koji način. Točnije, zanima nas dubinsko razumijevanje problema. I premda „nije moguće uzeti podatke kvalitativnog istraživanja i zaključivati o cijeloj populaciji, ako se naglasi namjerna priroda uzorkovanja i ako je istraživanje adekvatno provedeno, tada se smatra kako je moguće sa zadovoljavajućom pouzdanosti napraviti neformalnu ekstrapolaciju rezultata odnosno kako se rezultati mogu donekle generalizirati. Ta neformalna "zdravorazumska" ekstrapolacija opisuje donesene kvalitativne zaključke. Za razliku od uobičajenog značenja termina "generalizacije", ekstrapolacija nam pokazuje da treba razmišljati o drugačijoj primjeni rezultata. Ekstrapolacija je logična, misaona i orijentirana na problem, a ne samo empirijska, statistička i orijentirana na računanje vjerojatnosti“ (Patton, 1987, prema Dawidowsky, 2004).

Intervju je kvalitativni oblik istraživanja, odnosno specijalni oblik razgovora koji se vodi s točno određenom svrhom. Cilj je dubinsko razumijevanje i uvid u sudionikove misli, osjećaje i razumijevanje istraživane teme. Polu-strukturirani intervju oblik je dubinskog intervju u kojem su unaprijed osmišljena pitanja koja će se postavljati, ali redoslijed pitanja i potpitanja nisu unaprijed određena, te ih je moguće prilagođavati odgovorima sudionika (Dawidowsky, 2004). Svrha provođenja intervju bila je saznati na koji način sudionici, odnosno mladi u dobi od 18 do 25 godina definiraju, percipiraju i razumiju nasilje u intimnim vezama, nastojeći dobiti što veći broj informacija na individualnoj razini. Također, u intervjuima je naglasak stavljen i na eventualna iskustva počinjenog i/ili doživljenog nasilja u intimnim vezama. S ciljem da izbjegnemo socijalno poželjne odgovore sudionici polu-strukturiranog intervju nisu znali da je fokus istraživanja na nasilju u intimnim vezama mladih, već im je rečeno da se istražuju pojedini aspekti intimnih odnosa među mladima, odnosno na koji način mladi doživljavaju i definiraju intimne veze. Također, svim sudionicima intervju osigurana je anonimnost.

Fokus grupa je također kvalitativni oblik istraživanja koja uključuje grupnu diskusiju o zadanoj temi. Pitanja korištena u fokus grupama također su unaprijed

osmišljena, ali redosljed i potpitanja su prilagođavana grupnoj diskusiji (Skoko, Benković, 2009). Cilj u našem istraživanju bio je nadopuniti individualno razumijevanje teme nasilja dinamičnom interakcijom sudionika što može rezultirati dubljim i „nepristranim“ informacijama o istraživanoj temi, te kolektivnim razumijevanjem teme. U fokus grupama naglasak smo stavili na raspravu o hipotetskim situacijama koje opisuju nasilje u intimnim vezama. Konstruirano je šest kratkih priča¹ (tri do četiri rečenice) u kojima su glavni akteri muškarac i žena. Priča 2 i 3 ne opisuju nasilje, već uobičajene situacije, odnosno svađe između partnera i njih je konstruirala istraživačica samostalno, a ostale četiri priče, opisuju pojedine oblike nasilja – ekonomsko (priča 1), emocionalno/psihičko (priča 4), seksualno (priča 5) i fizičko (priča 6), pri čemu svaka priča opisuje jedan oblik nasilja u intimnim vezama i one su preuzete iz ranije provedenog istraživanja (Galić, B. i Klasnić, K. (2012) *Tko je kriv? Stavovi studenata Sveučilišta u Zagrebu o nasilju nad ženama*. Godišnja konferencija Hrvatskog sociološkog društva). S obzirom na to da u fokus grupama naglasak nije bio na eventualnim iskustvima počinjenog i/ili doživljenog nasilja, sudionici su unaprijed bili informirani o cilju istraživanja te su znali da se istražuje definicija, percepcija i razumijevanje nasilja u intimnim vezama. Kako bi se sačuvala anonimnost sudionika u fokus grupama, svi sudionici odabrali su pseudonim pod kojim će biti navedeni u opisu uzorka, te će se citirati u rezultatima istraživanja.

Provedbu istraživanja odobrilo je Povjerenstvo Odsjeka za sociologiju za prosudbu etičnosti istraživanja.

4.2. Opis uzorka

U istraživanju je provedeno deset polu-strukturiranih intervjua i dvije fokus grupe.

U intervjuima je cilj bio obuhvatiti sudionike oba spola u jednakom broju, pa je u skladu s time provedeno pet intervjua s djevojkama u dobi od 18 do 25 godina iz Zagreba, te pet intervjua s mladićima u dobi od 18 do 25 godina iz Zagreba. Pri odabiru sudionika intervjua ciljali smo na osobe koji žive ili studiraju, odnosno rade u Zagrebu, ali ne moraju nužno u Zagrebu biti rođeni. Otprilike polovica sudionika i sudionica bili su (ne)zaposleni, a druga polovica studenti. S obzirom na to da se u intervjuima propitivao

¹ Sve priče korištene u fokus grupama nalaze se u prilogu diplomskog rada

i iskustvo doživljenog odnosno počinjenog nasilja u intimnim vezama, uvjet za sudjelovanje u intervjuu je bio da su sudionici bili u intimnoj vezi s partnerom ili partnericom barem jednom, minimalno šest mjeseci.

Što se tiče djevojaka koje su sudjelovale u intervjuima, uzorak je bio sljedeći:

1. Sudionica 1 – 24 godine, zaposlena
1. Sudionica 2 – 18 godina, studentica
2. Sudionica 3 – 21 godina, studentica
3. Sudionica 4 – 24 godine, zaposlena
4. Sudionica 5 – 23 godine, nezaposlena

Sve sudionice bile su barem jednom u životu u intimnoj vezi, minimalno 6 mjeseci. Sudionica 4 je u braku i jedina je koja živi s partnerom, Sudionica 5 u vrijeme provedbe istraživanja nije bila u vezi, a najduža veza trajala je kako navodi, 5 godina, dok su ostale sudionice i u vrijeme provedbe istraživanja bile u intimnoj vezi, od 1 do 7 godina.

Što se tiče mladića koji su sudjelovali u intervjuima, uzorak je bio sljedeći:

1. Sudionik 1 – 24 godine, zaposlen
2. Sudionik 2 – 22 godine, student
3. Sudionik 3 – 23 godine, student
4. Sudionik 4 – 19 godina, student
5. Sudionik 5 – 25 godina, zaposlen

Svi sudionici također su imali iskustvo veze minimalno 6 mjeseci. Sudionik 2 u vrijeme provedbe istraživanja nije bio u intimnoj vezi, a najduža u kojoj je bio trajala je oko 3 godine. Sudionik 5 također u vrijeme provedbe istraživanja nije bio u vezi, dok je najduža u kojoj je bio trajala oko 1,5 godinu. Ostali sudionici su u vrijeme provedbe istraživanja bili u vezama, od 7 mjeseci do otprilike 2 godine. Nitko od sudionika ne živi s partnericom.

Prilikom odabira sudionika istraživanja uzimali smo u obzir sljedeće kriterije uzorkovanja: dob - od 18 do 25 godina, radni status – (ne)zaposleni ili studenti, iskustvo veze minimalno 6 mjeseci i boravište u Zagrebu. Od deset sudionika intervjuja, jedna djevojka i dva mladića odabrani su putem osobnog poznanstva s istraživačicom, zatim su dvije djevojke i jedan mladić odabrani metodom „snježne grude“, točnije poznanici koji su sudjelovali u istraživanju su ih predložili kao moguće sugovornike u intervjuima.

Ostali sudionici odabrani su putem poznanika istraživačice koji nisu sudjelovali u istraživanju, ali su predložili nekoga tko odgovara kriterijima uzorkovanja.

Osim deset intervjua, provedene su i dvije fokus grupe homogene po spolu. Prva fokus grupa provedena je sa šest djevojaka, a druga s pet mladića koji se međusobno ne poznaju u dobi od 18 do 25 godina. Sve djevojke i mladići koji su sudjelovali u fokus grupama u vrijeme provedbe istraživanja su živjeli i studirali, odnosno radili u Zagrebu. Pri odabiru sudionika i sudionica fokus grupa izostavili smo kriterij iskustva intimne veze, odnosno nije bilo važno jesu li sudionici ikada bili u intimnoj vezi s partnerom ili partnericom iz razloga što se nije propitivalo iskustvo doživljenog i/ili počinjenog nasilja u intimnoj vezi, iako su ih neki sudionici sami iznosili.

U prvoj fokus grupi sudjelovalo je šest djevojaka:

1. Tena, 20 godina, studentica,
2. Virna, 21 godina, zaposlena
3. Hana, 21 godina, studentica
4. Petra, 22 godine, zaposlena
5. Lara, 24 godine, studentica
6. Sena, 25 godina, nezaposlena

Od šest navedenih sudionica fokus grupe, jedino Tena nikada nije bila u ozbiljnoj vezi, no kako navodi najintimniji odnos koji je imala s nekim, a ne naziva ga intimnom vezom, trajao je oko 6 mjeseci. Petra je bila u intimnoj vezi nešto više od godinu dana, ali u vrijeme provedbe istraživanja nije bila u vezi, Virna je u vrijeme provedbe istraživanja u drugoj intimnoj vezi, ali prva je bila najduža i trajala je 4 godine. Ostale sudionice su u vrijeme provedbe istraživanja bile u intimnim vezama koje traju više od 5 godina. Od navedenih sudionica, dvije, odnosno Sena i Virna žive s partnerima.

U drugoj fokus grupi sudjelovalo je pet mladića:

1. Darko, 18 godina, student
2. David, 18 godina, učenik
3. Petar, 19 godina, student
4. Denis, 24 godine, zaposlen
5. Vatroslav, 25 godina, zaposlen

Od pet navedenih sudionika fokus grupe u vrijeme provedbe istraživanja u intimnoj vezi bio je samo Vatroslav, oko tri godine. Ostali sudionici navode da su bili u intimnim vezama; Denis najduže sedam godina, Petar dva mjeseca, Darko devet mjeseci, a David tri, četiri mjeseca. Nitko od sudionika ne živi s partnericom.

U prvoj fokus grupi s djevojkama dvije osobe odabrane su putem osobnog poznanstva s istraživačicom, dok je u drugoj fokus grupi s mladićima na taj način odabrana jedna osoba. Iako je predviđeno da te osobe mogu predložiti sudionike za sudjelovanje u drugoj fokus grupi, suprotnog spola, na taj način nije odabran niti jedan sudionik. Svi sudionici osim navedene tri osobe odabrani su putem preporuke poznanika istraživačice koji nisu sudjelovali u istraživanju.

4.3. Prikupljanje podataka

Terenski rad započeo je 15. studenog 2017. kada je proveden prvi polu-strukturirani intervju, a završio 02. prosinca 2017. godine kada su održane obje fokus grupe. Sudionicima istraživanja obratili smo se osobno, što se odnosi na pojedince koje smo izabrali temeljem osobnog poznanstva istraživačice, a ostale smo kontaktirali mobilnim telefonom. Svim sudionicima istraživanja objašnjeno je na koji način će se sačuvati njihova anonimnost i povjerljivost podataka, te kako u bilo kojem trenutku mogu odbiti odgovoriti na pitanja koja smatraju iz bilo kojeg razloga neprimjerenim ili odustati od sudjelovanja u istraživanju, bilo da su sudjelovali u polu-strukturiranom intervjuu ili fokus grupi.

Intervjui su bili provođeni na dostupnim, adekvatnim i mirnim mjestima, „licem-u-lice“, pet intervjuu održano je u kafićima, dva kod sudionika u stanu, jedan kod sudioničinog partnera u stanu, jedan kod istraživačice u kući i jedan u parku na klupici. Kako bi obrada i analiza podataka dobivenih u intervjuima bila olakšana, intervjui su snimani diktafonom, te kasnije transkribirani. Uz diktafon, vođen je i dnevnik provedbe istraživanja u kojem je naveden spol, dob, završeno školovanje i radni status sudionika, te mjesto, datum i vrijeme održavanja intervjuu, kao i pristanak sudionika na sudjelovanje u intervjuu. Podaci navedeni u dnevniku kasnije su povezivani sa snimkom na diktafonu temeljem datuma i vremena provođenja intervjuu, koji su izrečeni na snimci na početku intervjuu. U samo jednom intervjuu sudionik je iznio podatke koji bi mogli otkriti njegov identitet, no ti podaci nisu transkribirani. Svi transkripti pročišćeni su od podataka koji bi

mogli otkriti identitet sudionika, te se na taj način osigurala njihova anonimnost. Najkraći intervju trajao je oko 45 minuta, a najduži skoro 2 sata.

Protokol, odnosno pripremljena pitanja za polu-strukturirane intervjue sastoje se od sljedećih tema:

1. Intimne veze
2. Iskustva nasilja u intimnim vezama uzimajući u obzir sve oblike nasilja u intimnim vezama – ekonomsko, emocionalno/psihičko, seksualno i fizičko nasilje, pri čemu niti u jednom trenutku nije spomenuta riječ „nasilje“
3. Definicija nasilja u intimnim vezama uzimajući u obzir sve oblike nasilja u intimnim vezama – ekonomsko, emocionalno/psihičko, seksualno i fizičko nasilje
4. Usvojenost rodni uloga i rodni stereotipa
5. Intervencija i traženje pomoći

Sve teme su bile obrađene u svim intervjuima, neki sudionici odgovarali su šturo te su im bila postavljena potpitanja, dok su neki odgovarali vrlo opširno, zbog čega se pojedina pripremljena pitanja nisu trebala niti postavljati. Svaki intervju bio je prilagođen odgovorima sudionika.

Fokus grupe provodile su se u prethodno osiguranoj dvorani A220 Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Na fokus grupama prisutna je bila i mentorica ovoga rada doc. dr. sc. Ksenija Klasnić. Prvo je održana fokus grupa s djevojkama, zatim tri sata kasnije, održana je fokus grupa s mladićima. Obje fokus grupe, kao i intervjui snimane su diktafonom radi lakše analize i obrade podataka, te su kasnije transkribirani. Također, vodio se i dnevnik provedbe istraživanja u kojem je navedeno o kojoj fokus grupi se radi s obzirom na spol sudionika, zapisani su pseudonimi, te uz njih dob, završeno školovanje, odnosno radni status sudionika. Također, naveden je datum, vrijeme i mjesto održavanja fokus grupa. Podaci navedeni u dnevniku kasnije su povezivani sa snimkom na diktafonu temeljem datuma i vremena provođenja fokus grupe, koji su izrečeni na snimci na početku fokus grupe i s obzirom na spol sudionika. Oba transkripta pročišćena su od podataka koji bi mogli ugroziti anonimnost sudionika u fokus grupama. Obje fokus grupe trajale su nešto više od 2 sata.

Protokol, odnosno pripremljena pitanja za fokus grupe sastojala su se od sljedećih tema:

1. Intimne veze

2. Hipotetske situacije i primjeri nasilnog ponašanja u intimnim vezama uzimajući u obzir sve oblike nasilja u intimnim vezama – ekonomsko, emocionalno/psihičko, seksualno i fizičko nasilje
3. Definicija nasilja u intimnim vezama uzimajući u obzir sve oblike nasilja u intimnim vezama – ekonomsko, emocionalno/psihičko, seksualno i fizičko nasilje
4. Usvojenost rodni uloga i rodni stereotipa
5. Intervencija i traženje pomoći

U obje fokus grupe bile su obrađene sve teme, te je većina sudionika sudjelovala u raspravi i diskusiji. U skladu s time nije bilo potrebe za mnogo dodatnih potpitanja, ipak neki sudionici bili su dominantniji od drugih, zbog čega su se povremeno prozivali i poticali oni sudionici koji se nisu bili skloni javiti sami.

4.4. Analiza podataka

Nakon snimanja razgovora u intervjuima i fokus grupama diktafonom, isti su transkribirani putem aplikacije *Transcribe* na osobno računalo istraživačice te su potom, u skladu s ponavljajućim obrascima i specifičnim temama, obrađivani putem kompjuterskog softvera za kvalitativnu obradu podataka *MAXQDA 18*. Nakon obrade i kategorizacije podataka utvrdili smo glavne točke analize rezultata istraživanja:

- intimne veze
- iskustvo nasilja u intimnim vezama
- definicija, percepcija i razumijevanje nasilja u intimnim vezama
- rodni stereotipi i usvojene rodne uloge
- intervencija i traženje pomoći

Navedene teme biti će temelj za analizu i interpretaciju rezultata u nastavku rada.

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Glavni cilj ovog istraživanja bio je utvrditi kako mladi u dobi od 18 do 25 godina definiraju, percipiraju i razumiju nasilje u intimnim vezama. Ostali ciljevi bili su utvrditi utječu li eventualna iskustva počinjenog i/ili doživljenog nasilja, te usvojenost rodni uloga i rodni stereotipa na definiranje, percepciju i razumijevanje nasilja. Osim navedenog, cilj je bio i utvrditi utječe li definicija, percepcija i razumijevanje nasilja na sklonost intervenciji ukoliko dođe do nasilnih situacija njima bliskih osoba, te na sklonost traženju pomoći ukoliko se i sami suoče s nasiljem u intimnoj vezi.

U skladu s istraživačkim ciljevima, rezultate u ovom dijelu rada prezentiramo na način da prikazujemo glavne točke analize, odnosno tematske cjeline, te citate koji ih najbolje opisuju. Citati se odnose na cijelo kvalitativno istraživanje, odnosno obuhvaćaju intervjue s djevojkama, intervjue s mladićima, fokus grupu s djevojkama, te fokus grupu s mladićima.

Bez obzira na glavne i izvedene istraživačke ciljeve, istraživanje ne bi bilo potpuno bez da je utvrđeno na koji način mladi definiraju intimne veze odnosno što je za njih kvalitetna, a što nekvalitetna intimna veza. Upravo iz tog razloga analiza je i započeta tom tematskom cjelinom.

5.1. Intimne veze

Rezultati istraživanja pokazali su da sudionici najčešće navode povjerenje, poštovanje, kompromis i komunikaciju kao ključne elemente kvalitetne veze. Osim toga, Sudionica 1 navela je i istu religijsku pripadnost, a sudionik fokus grupe s mladićima (David, 18 godina) naveo je i ljubav kao motiv ulaska u vezu.

„I da me voli kol'ko i ja njega. I da mu je stalo do mene, da me poštuje. I.. ono pošto sam vjernica da mi je.. bitno i da je on isto. To mi je ono dosta bitno.“
(Sudionica 2, 18 godina, intervju)

„Treba bit' kompromisa isto, važan je isto kompromis, da se neke stvari koje osoba s kojom jesi voli, možda to tebi nije tol'ko drago, ali da se za nju to napravi, nekad. Ne bitno kakve stvari, općenito.. Tako u oba slučaja.“ (Sudionik 3, 23 godine, intervju)

„Mislim da je najbitnije da osoba, kao jedinka, sazrije prvo u životu. Što znači, emotivno i duhovno i da zavoli sebe. Znači to je najbitnije, jer kad osoba samog sebe ne voli, a ulazi s tim u vezu, najčešće to budu jako ovisnički, nezdravi odnosi zapravo..“ (Petra, 22 godine, fokus grupa 1)

Jedan sudionik fokus grupe s mladićima navodi da je za kvalitetnu vezu važno i konstruktivno se svađati, odnosno da na taj način pokazujemo da nam je stalo do partnera. Međutim sudionik zanemaruje da se pažnja i interes može iskazati na drugačije načine, dok svađa može eskalirati te prerasti u pojedini oblik nasilja.

„Nije svaka svađa nasilje niti svaki konflikt na kraju krajeva, jer u biti kad se svađaš s nekim pokazuješ da ti je stalo do te osobe. Do tvog vremena i tvojih emocija i tvog truda i tvog.. Da se isfrustriraš zbog nekoga to znači da imaš neke afekte prema toj osobi. Ja mislim da se treba svađati, ali konstruktivno, ono. I bez, bez ono eskalacije nekih ono, treba bit' u nekim granicama..“ (Denis, 24 godine, fokus grupa 2)

S druge strane, sudionici istraživanja najčešće navode da nikada ne bi pristali na bilo kakve zabrane, postavljanje uvjeta ili prisiljavanje na nešto što ne žele, prevaru i neiskrenost. Kada dolazi do takvih oblika ponašanja u vezi smatraju je nekvalitetnom.

„Pa ne bi pristala na nešto što je protiv moje volje. Znači da nešto prisilno moram raditi ili da.. da.. da me vara, da laže, da.. Znači takve neke stvari, ono, Pogotovo prevaru il' nešto, ne bi mogla proć' preko toga. I da me ne poštuje.“ (Sudionica 4, 24 godine, intervju)

„Prvo ne bi dozvolila znači sad da mi dečko ili muž ili svejedno neko jednog dana ne da da radim, da moram bit' doma da ovisim o njemu apsolutno u svakom trenutku. To si ne bi, to si ne bi nikad mogla dozvolit.“ (Sudionica 5, 23 godine, intervju)

5.2. Iskustvo nasilja u intimnim vezama

Iskustva doživljenog i počinjenog nasilja u intimnim vezama propitivali smo u intervjuima, ali sudionice i sudionici nisu znali da ih se propituje iskustvo nasilja. Kako

bismo izbjegli socijalno poželjne odgovore pitanja su bila postavljena za svaki pojedini oblik nasilja – ekonomsko, emocionalno/psihičko, seksualno i fizičko nasilje na način da se niti u jednom pitanju nije koristila riječ „nasilje“. Iako se u fokus grupama nije uopće propitivalo iskustvo počinjenog i doživljenog nasilja u intimnim vezama neki od sudionika i sudionika sami su podijelili svoje iskustvo u raspravi.

5.2.1. Fizičko nasilje – doživljeno

Sukladno rezultatima ranijih istraživanja i u našem su rezultati pokazali da i mladići i djevojke doživljavaju pojedine oblike fizičkog nasilja u intimnim vezama. Od pet djevojaka koje su sudjelovale u intervjuima, dvije su doživjele fizičko nasilje u intimnoj vezi, s time da jedna sudionica navodi da ju je partner odgurnuo u samoobrani jer je ona njega fizički napala. Što se mladića tiče njih troje doživjelo je neki oblik fizičkog nasilja u intimnoj vezi. U fokus grupa nitko od sudionika i sudionica nije navodio da je doživio neki od oblika fizičkog nasilja. Analizom rezultata utvrdili smo sljedeće obrasce ponašanja koji spadaju u oblike fizičkog nasilja u intimnoj vezi:

- guranje/guranje nogama
- čupanje za kosu
- udarac šakom
- šamar
- zahvat za vrat
- bacanje stvari

Na našem uzroku uglavnom mladići navode da su doživjeli šamare ili blaže udarce koje isti osobno ne doživljavaju ozbiljno, premda navode kako su takvi oblici ponašanja ponižavajući.

„Hmm, pa ne ošamarila me iskreno jedna cura jednom, baš šamar šamar. (...) Pa to je nešto šta ja osobno najviše mrzim. 'Nači to je nešto tol'ko ponižavajuće tak da.. mislim odreagir'o sam tako da sam se okrenuo i otiš'o.“ (Sudionik 1, 24 godine, intervju)

„Bilo je prije tog slična situacija, gdje, u biti ja sam nešto rek'o krivo, ne znam, žao mi je, točno šta sam rek'o jer je bilo prije par godina. U biti, ona je mene

onak, ko' udarila. 'Nači šta sam ja tol'ko protiv tog'..“ (Sudionik 2, 22 godine, intervju)

S druge strane jedna djevojka opisala je i teže oblike fizičkog nasilja koji su se ponovili više puta, te su ostavili i vidljive posljedice. Navedeno ide u prilog feminističkim teorijama koji upozoravaju na rezultate istraživanja o obostranom nasilju u intimnim vezama, stavljajući naglasak na to da se zanemaruje kontekst u kojem se nasilje odvija, te ističući da djevojke, odnosno žene češće doživljavaju teže oblike fizičkog nasilja u vezi.

*„Zato kaj je dva put dig'o ruku na mene. I to se sve skupilo i to više nije išlo i rekla sam ne mogu, stvarno ne mogu više. **Kad se to dogodilo?** (...) Prvi put se dogodilo zato kaj smo se isto posvađali zbog tog glupog Instagrama, zato kaj sam ja zapratila nekog njegovog prijatelja i to je njemu bilo katastrofa, zašto je pratim njegovog prijatelja, i on je mene zapratio, mislim nebuloza. I ja sam onak' više poludila od njegovog tog vrijeđanja i tako to. I rekla sam ja idem, pa ti kad se malo smiriš i ohladiš onda ću se vratit. Onda je on meni rek'o da imam pet, ne a jedno pol minute da izađem van iz stana, ja sam rekla: 'dobro, nema problema, sam da skupim stvari'. Onda mi je bacio sve stvari van, kad sam ja rekla da ja idem. Onda je tu puk.. tu poludio zato što ne, kak' ja njemu mogu reć' da ja idem, 'ko sam ja da ja njega ostavim. E i onda mi je rek'o nek' se vratim u stan.. E i onda je tu bilo zbog toga što sam htjela otić'. (...) Prvi put, prvi put me za kosu.. par puta, ono baš me vuko, dig'o me za kosu i to. Po stanu isto bac'o stvari i takve stvari. A drugi put me baš.. tri puta me lupio i to šakom i za kosu normalno.“*
(Sudionica 5, 23 godine, intervju)

Također, jedna sudionica opisuje guranje u samoobrani kao oblik fizičkog nasilja koje je doživjela u vezi, odnosno braku, pri čemu navodi da je ona prva fizički napala partnera.

„Mislim gurnuo me samo, ali ovoga. I dalje ne mislim da je to opravdano ni ništa, ali fakat smo se jako posvađali i ja sam njega počela tuć', baš sam bila jako ljuta i onda bi me on odgurnuo i rek'o je 'daj ono smiri se, šta ti je?', al' nije me udario ni niš'.“ (Sudionica 4, 24 godine, intervju)

5.2.2. Fizičko nasilje – počinjeno

Što se tiče počinjenog nasilja u vezi tri sudionice intervjua i jedna sudionica fokus grupe navode da su počinile neki oblik fizičkog nasilja u vezi. Pri tome, sve sudionice navode da su to napravile jednom, a uglavnom navode guranje i šamar kao oblike nasilja koje su počinile.

„A.. ošamarila sam ga bila, pa sam ga s nogama gurala, pa ono, ne znam ja..“
(Sudionica 2, 18 godina, intervju)

*„Znači, automatski si mi dogovorila na pitanje, ti jesi udarila muža? Da, da..
Što te dovelo do toga? Bila sam jako ljuta i... (...) bila sam bijesna zapravo, ne
ljuta i.. eto tak.. došlo mi je i udarila sam ga.“* (Sudionica 4, 24 godine, intervju)

*„Zato što znam da se svakom može jednom desiti ono, ja sam.. jednom... zalipila
dečku trisku, ono i to baš..“* (Virna, 21 godina, fokus grupa 1)

S druge strane, mladići navode da nikada nisu prvi fizički napali partnericu, već u samoobrani. Jedan sudionik navodi da je samo odgurnuo partnericu, a drugi ju je uhvatio za vrat jer ga je udarila, što objašnjava time da ima pravo fizički vratiti bilo kome tko ga napadne, pa tako i djevojci, jer smatra da niti djevojka niti mladić nema pravo fizički napasti partnera, odnosno partnericu.

„Ali odgurnuo u jednom slučaju, jesam, da. Hmm, pa u slučaju kad je ta osoba počela, ajmo reć' histerizirat i mene navlačit i onda sam ju odgurnuo, na što ona nije nit' pala, nit' se udarila, nit' ništa, al' sam ju odgurnuo od sebe.“ (Sudionik 1, 24 godine, intervju)

„Bila je ta stvar di je ona mene drugi put udarila i ja sam onda stvarno eksplodir'o i ... onak', bio na rubu. A jesi ju udario? Ne, primio sam ju za vrat sa rukom i onda je ona počela odmah plakat i onda.. (...) Šta dan danas, mislim da sam napravio dobru stvar. Sam taj zahvat za vrat je značio da sam stao na kraj tome da sam rek'o svoje baš takvo mišljenje da se to više nikad.. ne ponavlja.“ (Sudionik 2, 22 godine, intervju)

5.2.3.Emocionalno/psihičko nasilje – doživljeno

Kao što smo već spomenuli u teorijskom dijelu ovog rada, dosadašnja istraživanja su pokazala da je emocionalno/psihičko nasilje najčešći oblik nasilja u intimnim vezama mladih. Gotovo sve sudionice i sudionici u našem istraživanju, bez obzir na spol, doživjeli su ili počinili neki od oblika emocionalno/psihičkog nasilja. Osim sudionica/sudionika u intervjuima, jedna sudionica i dva sudionika fokus grupe također su izjavili da su doživjeli neki od oblika emocionalnog/psihičkog nasilja. Analizom rezultata utvrdili smo sljedeće oblike emocionalno/psihičkog nasilja u intimnim vezama mladih:

- ljubomorni i posesivni ispadi
- provjeravanje mobitela
- vrijeđanje
- omalovažavanje
- optužbe za prevaru
- emocionalne ucjene i prijetnje prekidom
- odvajanja od prijatelja/obitelji

Također, utvrdili smo da su pokretači emocionalno/psihičkog nasilja u intimnim vezama mladih društvene mreže. Nekoliko sudionica i sudionika navelo je da su partneri odnosno partnerice pokazivali oblike ljubomore kada bi ih osoba suprotnog spola počela „pratiti“ na *Instagramu* ili kada bi im neka osoba suprotnog spola „lajkala“ fotografije na *Facebooku*.

„Znači ja sam dodala jednog dečka na fejs, nebitno... jednog poznanika. I to je on vidio taj dan i onda kad sam išla s posla on me nazvao sedamnaest puta, 'di si, di si, di si?'... I ja njemu govorim u tramvaju i svaki put mu kažem u tramvaju.. 'Ne vjerujem ti.'- 'Kako mi ne vjeruješ, sad ću izać' iz tramvaja?' A on me čeka ispred tramvaja. Ja mu govorim 'u tramvaju, u tramvaju'. Tol'ko me maltretir'o dok ja nisam, ono poludila, da šta me zove..“ (Sudionica 1, 24 godine, intervju)

„Na primjer, ne znam, ono stavim na Instagram na story neki „selfie“, a ak' se taj dan nisam njemu slikala, 'nači nije me vidio i sad se on naljutio, jer je to njega povrijedilo.. da cijeli drugi svijet vidi mene prije nego šta on vidi mene, ono.. i sad

se on bio na to naljutio, ali.. je onda služio da.. se nema na šta ljutiti' i eto..“
(Sudionica 2, 18 godina, intervju)

I mladići i djevojke opisuju oblike emocionalnog/psihičkog nasilja koji ukazuju na nepovjerenje u vezi, premda su gotovo svi povjerenje naveli kao jedan od ključnih faktora za kvalitetnu vezu. Ljubomorno i posesivno ponašanje kao oblik doživljenog emocionalnog/psihičkog nasilja pojavljuje se kod gotovo svih sudionika i sudionica u intervjuima. Iz navedenog možemo zaključiti da mladi u našem uzorku ili ne znaju točnu definiciju povjerenja ili smatraju da ljubomorno i posesivno ponašanje ne ukazuje na manjak povjerenja.

„Ne znam ja sam kasnila možda sat vremena, ali bila sam stvarno u tramvaju, nešto linije, to jest bilo je već kasno i nisam mogla prije ni stić'. Isključio mi se mobitel u međuvremenu i kad sam uključila.. nazvala sam ga.. i onda je odma' počelo: 'pa dobro zašto se ne javljaš, s kim si, to..' (...) I onda, u međuvremenu, bile su poruke, ono užasne, kao gotovi smo, to .. ono, eksplozivno odma', mislim ja ne, nego on. I onda sam.. kad sam došla tu, bilo je vikanje, ne znam, ono, ružne riječi.. Hm.. do trena dok ja njega nisam.. dok se ja nisam izvikala, pokazala mu točno di sam bila, šta sam radila i zašto mi je tol'ko trebalo, onda je samo sjeo i rek'o : 'Dobro, sad sam bolje'. I to tako završi nekako. Onda, onda ja nisam bolje i onda sam se ja morala rasplakat, bla bla, jer mi živci odu i tako to..“ (Sudionica 3, 21 godina, intervju)

„(...) Što se tiče te ljubomore, im'o sam situaciju di sam hod'o sa svojom curom i došla je prijateljica, moja, iz srednje škole i.. I ona je mene zagrlila i ova je popizdila.. I ova je pružila ruku, a ova je jedva dala ruku, onak'.. I onda kad je ona otišla je bila grđa svađa, jer ja nisam vidio razlog zašto bi nekog to naljutilo, onak' zagrljaj, onak'.. čudno. Nije pravedno, prema meni, ono, mislim, nije u redu.“ (Sudionik 2, 22 godine, intervju)

Djevojke navode i teže oblike psihičkog zlostavljanja, što uključuje i odvajanje od prijatelja ili poznanika, zabrane i kontroliranje žrtve i njenog kretanja. Navedeno ponovno ide u prilog rezultatima dosadašnjih istraživanja koja navode da su djevojke, odnosno

žene češće žrtve težih oblika nasilja, odnosno sustavnog i trajnog kontroliranja i zastrašivanja.

*„Znači otišla sam na kavu i otišla sam sama na kavu. I još sam mu se na kavi i javila, da sam u kafiću, ono dijete je u vrtiću, sama sam. Ali on je, ono nije povjerovao u to i rekao je da lažem, da vjerojatno nisam sama, da sam otišla s nekim razlogom tamo. Baš u taj kafić. I ovoga, i došla sam doma i nismo razgovarali uopće i kad sam otišla na posao, on je od bijesa razbio mobitel u zid. **Svoj ili tvoj?** Svoj. I ručak koji sam ja skuhalo je bacio. I moje stvari, znači moje torbe su završile na dvorištu..“ (Sudionica 4, 24 godina, intervju)*

*„Pa svakako, indirektno, direktno, zabranama, uzimanjem mog mobitela, čitanjem mojih poruka, šta ja znam onda. Da i muške prijatelje oko sebe nisam smjela imat. U ovoj drugoj vezi čak nisam smjela ni stajat pored muških osoba, ni komunicirat s njima ni ništa. Da, on je bio super dečko, a l' je baš im'o problema s tim, velikih. **Kako si ti na to reagirala? Da li si popuštala u takvim situacijama?** Pa u nekim stvarima jesam, na primjer ovo rigorozno da ne smijem stajat pored muške osobe, mislim neću se ja odvajati k'o zadnji jadnik tamo sa strane, da ne smijem razgovarati s nikim. Ali ovo čitanje mojih poruka, dala sam mobitel. Zato što ono nisam ništa skrivala i nisam znala da će to preć' sve gore i gore. Mobitel sam dala, onda šta ja znam, da, s muškim prijateljima sam se prestala čut' skoro svima.“ (Sudionica 5, 23 godine, intervju)*

5.2.4. Emocionalno/psihičko nasilje – počinjeno

Nastojali smo utvrditi i jesu li sudionici istraživanja počinili neki od oblika emocionalnog/psihičkog nasilja. Veliki broj sudionica i sudionika navodilo je da su „malo ljubomorni“, da su prijetili prekidom partneru/partnerici ili se međusobno vrijeđali u svađama, ali nisu opisivali konkretne situacije. Željeli bismo naglasiti da su sudionici bili skloniji prepričavati situacije u kojima su se partneri prema njima odnosili na određeni način, nego razgovarati o vlastitom ponašanju. Kada se razgovaralo o njihovom ponašanju bili su skloniji odgovarati kratko i šturo. Ipak, dvije sudionice i dva sudionika intervjuu ispričali su konkretne situacije emocionalnog/psihičkog nasilja počinjenog u intimnoj vezi. Pri tome i djevojke i mladići uglavnom navode ljubomorne i posesivne

ispade ili prijetnje prekidom, odnosno razvodom u svrhu manipuliranja partnerovim ponašanjem.

„Mmm.. pa prije kad je on.... bez mene, znači kad, kad ja tog pjevača jednog nisam tol'ko slušala ...i on je ovaj dosta često, ovaj iš'o na koncerte i sad ima dosta prijatelja koji također idu često na koncerte s njim.. I 'nači i prijatelji i prijateljice. Sad bi ja bila ljubomorna kad bi se on ono slikao s tom nekom prijateljicom, s kojom je dosta onako blizak.. i.. i kad bi se i dopisivali i to..“ (Sudionica 2, 18 godina, intervju)

„Jesi li ikada prijetila bilo kojem dečku ili mužu da ćeš ga ostavit? Da, jesam. A zašto? Ne znam, to mi je kao neki obrambeni mehanizma, recimo ono. Uvijek kad bi spominjala, ono, da želim razvod ili da želim prekinut ili tak' nešto.. to mi je način neki da on popusti, ono. Oke, sad ću reć' ono rastat ću se ili nešto i on će popustit i reć' ne, ne.“ (Sudionica 4, 24 godine, intervju)

Nadalje, jedan mladić opisuje vlastito ljubomorno ponašanje pri čemu isto opravdava izjavom da „dečki baš ne trpe druge dečke kad su s curom“. Također, navodi da ga je djevojka upravo zbog toga razumjela jer je čula za slične situacije od njima bliskih ljudi. Iz navedenog možemo zaključiti da su takvi obrasci ponašanja među mladima uobičajeni, te se ne doživljavaju kao oblik nasilja, već kao „normalno“ ponašanje koje se podrazumijeva u intimnoj vezi.

*„(...) jer bio je taj njen prijatelj koji nije baš tipično muško, nego je onako dosta je feminiziran u društvu i to i jako se voli družiti samo isključivo sa curama i ja sam mislio.. Uglavnom mi smo se trebali upoznati, znači bio je meni naporan dan, baš je bilo prek' ljeta radio sam, ovaj i.. Mislili smo se nać' uglavnom, hm....ona je odlučila, ona je bila s tim prijateljem na kavi. (...) Problem je bio što se on nije maknuo kad sam ja doš'o u nekom razumnom vremenu kad smo se upoznali, malo popričali, dvije tri.. da je on otiš'o. Ne! On je ost'o, ja sam na to strašno bio poludio ovaj...jer.. **Kako to izgleda kad poludiš?** (...) Pa počeo sam pričat', ona je to vrlo brzo shvatila da meni to dosta negoduje, onda se ona našla povrijeđenom kod svog prijatelja, da zašto se ona ne može družiti sa svojim prijateljem, na kraju je shvatila kad je čula dvije tri situacije tako da dečki baš ne*

trpe druge dečke kad su s curom, pogotovo prijatelje, tako da me razumjela malo više. Mislim moja reakcija je dosta bila onako burna i emotivna, silno sam bio onako ljut, na rubu plača i tako..“ (Sudionik 4, 19 godina, intervju)

5.2.5. Seksualno nasilje – doživljeno

Na pitanja vezana za doživljeno seksualno nasilje u intimnim vezama sudionice i sudionici glavnom su odgovarali kratko i šturo. Jedna sudionica intervjuu navela je da ju je partner pokušao nagovoriti na seksualni odnos bez zaštite, a jedna je opisala situaciju pokušaja silovanja. Ostale sudionice su kratko odgovorile da nikada nisu doživjele ništa slično. U fokus grupama, djevojke nisu spominjale iskustvo seksualnog nasilja. Analizom smo utvrdili sljedeće obrasce ponašanja koje pripadaju oblicima seksualnog nasilja a pojavljuju se u intimnim vezama mladih:

- nagovaranje na seksualni odnos bez zaštite
- nagovaranje na seksualni odnos
- napastovanje
- pokušaj silovanja

„Hmm, pa da.. jedan dečko, kad je htio.. kad me ono.. Bili smo u autu i.. na silu me.. skid'o i tak, svašta je htio. A ja sam govorila ne, ne, ne. Ne može. I... mislim to je bilo prije, kad sam ja ono bila i dijete zapravo.. mislim ono, u srednjoj školi.. još ono drugi, treći srednji i kad sam bila naivna u glavi.. I.. i ono nisam zapravo ni znala ni šta ni kako.. I onda bi ono govorila, ne, ne, ne, ali.. onak' sporedno. Al' bi me bolilo i ono, al' bi svejedno.. prestala. Rekla bi da ne može i makla bi se i... makla bi se i od tog čovjeka.. Mislim i jesam..“ (Sudionica 2, 18 godina, intervju)

Također, jedna sudionica navela je da je stupala u seksualne odnose u alkoholiziranom stanju, te da se ne sjeća svega što se događalo. S obzirom na to da je izjavila da se „nada da ju nitko na to nije prisilio“ i taj smo citati odlučili iznijeti.

„A da nisam htjela.. pa.. nije bilo takvih, nije bilo takvih situacija.. možda jedino kad sam bila onak', tako reć' u.. Imam problem kad se napijem da.. to je prije zapravo bilo, sad kontroliram to, da.. da.. se ne sjećam ničeg, to jest da nisam svjesna moje ono, ni ne izgovaram normalne rečenice, ni ništa zapravo, ugašen

mozak samo tijelo radi.. bilo je seksualnih odnosa u takvim situacijama, ali.. ne znam.. ne znam.. ni ne mogu to kontrolirat kad se ni ne sjećam, ono.. tako da..
Misliš da te nije ni'ko prisilio na to? *A.. ja se nadam da nije.. Mislim da nije, ono.*“ (Sudionica 3, 21 godina intervju)

Što se mladića tiče, samo je jedan sudionik intervjuja naveo da je doživio da ga netko prisiljava na seksualni odnos, ali ne u intimnoj vezi. U fokus grupama, također jedan sudionik je opisao pokušaj silovanja, ali također to nije doživio u intimnoj vezi.

„Pa imao sam situaciju nedavno, di sam odbio jako čudnu ponudu, znači u troje, šta ja nisam stvarno osoba za to. I da, bilo je malo onak' nagovaranja, al'.. čak i fizičkog nagovaranja, al' nisam mog'o to, ne, nisam mentalno sposoban za to.“
(Sudionik 2, 22 godine, intervju)

„(...)I ja sam se njoj dosta sviđ'o, bio kod nje doma na rođendanu i ona se napila i ušli smo u sobu i ona je mene baš ono.. gurnula me na krevet i bacila se na mene.. Ja rek'o ono 'dobro daj kao, ne da mi se, ono, ne sviđaš mi se i to.' 'Naći nema, ono.. Nema.. nema mrdanja ono i to je to. I to je, to je moglo bit', mislim ne bi se ništa dogodilo, ja bi nju gurnuo i to, al'.. to se moglo recimo, moglo, moglo bi se klasificirat k'o silovanje..“ (Denis, 24 godine, fokus grupa 2)

5.2.6. Seksualno nasilje – počinjeno

Sve sudionice u intervjuima tvrde da nikada nisu nagovarale partnera na seksualni odnos. Jedna djevojka je rekla da bi ostavila partnera kada ne bi bila zadovoljna tim segmentom u vezi, ali ostale su navodile da bi prvo pokušale riješiti situaciju razgovorom. Mladići su davali vrlo slične odgovore, iako jedan navodi da je pokušao nagovarati djevojku na seksualni odnos, ali bi odustao ako djevojka ne bi bila zainteresirana. Također, jedan sudionik intervjuja navodi da bi ponekad u klubu u alkoholiziranom stanju pitao djevojku je li zainteresirana za seksualni odnos, ali ju ne bi nagovarao, no ovdje se ne radi o intimnom odnosu. Svi sudionici istraživanja, i djevojke i mladići, uključujući intervjuje i fokus grupe navode da su seksualni odnosi važni za intimnu vezu, ali ne i najvažniji.

„Pa mislim da bi to, mislim da jedan seksualno, zdravi, redoviti seksualni odnos da je važan za jedan ono stabilan i zdrav, ono par. Sad ovo kao, 'moraš'. Mislim da bi trebalo bit' bez tog.. Ako netko nekom uopće mora reć' 'moraš to sa mnom napraviti' onda treba vidjet zašto je uopće osoba ova prestala htjet, ne? Mislim da se uopće ne bi trebalo reć' 'moraš', ako me kužiš.. Mislim da to ono.“ (Sudionik 5, 25 godina, intervju)

„Pa sad.. nagovarao.. bilo je sad.. u klubu vani, negdje, popije se.. normalno imam zaštitu i sve. I sad upoznaš neke cure. Bilo je par puta kada sam i popio previše, 'e hoćemo ne znam negdje.' Sad nije to nagovaranje, pitam.. to je pitanje. Po mom pitanju je to pitanje, sad.. ako cura kaže ne, ne, okej.“ (Sudionik 3, 23 godine, intervju)

5.2.7. Ekonomsko nasilje – doživljeno

Rezultati našeg istraživanja pokazuju da sudionice i sudionici uglavnom nisu doživjeli neki od propitanih oblika ekonomskog nasilja. Sve sudionice i sudionici izjavili su da imaju pristup svojim financijskim sredstvima i da si uvijek priušte ono što žele, te da im partneri, odnosno partnerice nikada nisu to branili. Na pitanja koja se odnose na krađu novca, onemogućavanje obrazovanja ili zapošljavanja, uništavanja imovine i slično svi mladići su odgovorili da nikada nisu doživjeli ništa slično od svojih partnerica. Ipak, utvrđena su tri obrasca ponašanja koje su tri djevojke doživjele od strane partnera, a predstavljaju oblik ekonomskog nasilja:

- uništavanje imovine
- krađa novaca
- pokušaj onemogućavanja obrazovanja i zapošljavanja

„(...) Ili bi mi potrgao moje, dok sam spavala, potrg'o bi mi džep od traperica, ono.. Il' tako neke gluposti, al' on zapravo se tog ni ne sjeća, pa bi ja eto tolerirala to donekle. I.. ne znam isto sa svojim prijateljima, to je bivši dečko, znači spominjem.. Hm.. znao bi ne znam, štrikove za veš, skočili bi na njega, a kup.. dobro kupili smo ga po pola, al' svejedno isto i moje je i njegovo, bi skočili bi na njega i ono razvalili ga. Tako neke gluposti. A to je sve pod dozom alkohola, ne ovako kad je normalno..“ (Sudionica 3, 21 godina, intervju)

*„A da li ti je ikada muž ukrao novac? Da. **Zašto?** Zato što mu nisam dala i onda mi je znao uzet. Al' to nije bio nikakav veliki novac, već ovako nešto. **Je l' ti kaže onda?** Da, al' tek nakon što potroši.“* (Sudionica 4, 24 godina, intervju)

„(...)I onda je bilo ono pitanje kao ne mogu vjerovat da ti je faks bitniji od mene i tako to. A što se tiče posla, pošto sam radila k'o promotorica imala sam problema.. više puta zbog toga. Je l' to baš moraš radit, nemoj to radit, ja ću ti dat' novce samo nemoj radit i takve stvari.“ (Sudionica 5, 23 godina, intervju)

5.2.8.Ekonomsko nasilje – počinjeno

Pokušavali smo saznati jesu li sudionice i sudionici ikada počinili neki od oblika ekonomskog nasilja i većina ih tvrdi da nikada nisu partneru, odnosno partnerici ukrali novac, uništili imovinu ili branili da radi, odnosno studira. Ipak, na temelju analize rezultata istraživanja utvrđena su dva obrasca ponašanja koja možemo svrstati u oblike ekonomskog nasilja u intimnim vezama, a samo Sudionik 4 navodi da se na takav način ponašao:

- pokušaj zabrane potrošnje novaca partnerice
- onemogućavanje odabira obrazovanja

*„**Da li si ikad zabranio nekoj curi da potroši novac na ono što je htjela?** Možda sam onako dosta negodovao oko nečega. **Na primjer?** A ne znam kupovala je prijateljici za rođendan, za poklon, poklon za rođendan i ovajmeni je puno dat' za poklon dvjesto kuna, dok ona to smatra ipak joj je osamnaesti, ono mislim ja sam onak' malo negodovao, al' nisam joj izričito zabranio, ne smiješ!“* (Sudionik 4, 19 godina, intervju)

*„Ona je htjela medicinu upisat', pa sam joj malo negodovao oko toga, zbog toga smo se i recimo svađali jer ona dosta je.. (...) Više je to ona shvatila kao da ja nju ne podržavam i to, ja sam ona'k imao malo čvršći stav o tome da zašto recimo ne bi trebala.. i zašto bi trebala i ona je to jako osobno shvatila jer svaki put kada ja nešto kažem ajmo reć' tako 'naš ono kad malo žustrije budem malo čvršći u stavu pogotovo oko nečeg što se njoj jako sviđa onda to zna bit' malo. **Zašto si negodovao oko toga?** Zbog više razloga, niti jedan nije dovoljno dobar da joj mogu zabranit, a recimo jako malo vremena koji bi mogla utrošit em na sebe em*

*na mene, jer ima jako veliku obitelj (...) još na faks koji je znam po svojim prijateljima koji su upisali medicinu i po ljudima koji su pričali o medicini tako da, osoba dosta nema vremena za svoje vanjske aktivnosti jer takav je fakultet. **Je li ona upisala na kraju medicinu?** Nije upisala, još je u srednjoj školi sad, razmišlja o tome. **Šta ako ju odluči upisat' definitivno?** Hm.. neće, predomislila se i ona.. (Sudionik 4, 19 godina, intervju)*

5.2.9. Prepoznavanje doživljenog i počinjenog nasilja u intimnoj vezi

Iz prikazanih citati možemo zaključiti da mladi u našem uzorku imaju iskustva različitih oblika nasilja u intimnim vezama, te uglavnom navode da su doživjeli ili počinili emocionalno/psihičko nasilje. Kako bismo utvrdili doživljavaju li sudionici intervjua navedene obrasce ponašanja kao oblike nasilja postavili smo im pitanje: „*Smatrate li da ste ikada u intimnoj vezi doživjeli i/ili počinili neki oblik nasilja?*“ Iako su svi sudionici i sudionice naveli barem jedan primjer nekog od oblika nasilja koji su doživjeli i/ili počinili, samo neki od njih su i prepoznali opisane obrasce ponašanja kao pojedini oblik nasilja. Sudionica 2 smatra da je doživjela samo oblik seksualnog nasilja, kojeg je pri odgovoru na navedeno pitanje i opisala, ali pritom ne prepoznaje ljubomoru i posesivnost kao oblik nasilja, što je također doživljavala i činila u vezi. Također, Sudionica 3 smatra da je doživjela samo oblik psihičkog nasilja zbog partnerove ljubomore, no doživjela je i oblike ekonomskog nasilja, te je spomenula i seksualne odnose u alkoholiziranom stanju kojih se ne sjeća i za koje nije sigurna je li ju netko na to prisilo. Nadalje, Sudionica 4 koja je doživjela oblike ekonomskog, emocionalnog/psihičkog i fizičkog nasilja, te je i počinila fizičko nasilje u vezi prepoznaje samo vrijeđanje i vikanje kao oblik psihičkog nasilja koji je doživjela. Sudionica 5 donekle prepoznaje emocionalno/psihičko i fizičko nasilje koje je doživjela, ali ne i ekonomsko nasilje, kao niti seksualno u obliku nagovaranja na seksualni odnos bez zaštite. Zanimljivo je da nitko osim Sudionice 5 nije prepoznao fizičko nasilje, prema čemu možemo zaključiti da sudionice i sudionici ne smatraju da je jedan šamar ili udarac nasilje. Nadalje, iako sudionici najčešće navode emocionalno/psihičko nasilje kao oblik nasilja koji su doživjeli, pod tim podrazumijevaju vrijeđanje ili vikanje, ali ne i ljubomorno i posesivno ponašanje. Ekonomsko nasilje nitko od sudionika i sudionica nije prepoznao niti naveo kao oblik nasilja koji su doživjeli ili počinili. Također, napomenuli bismo da niti jedna djevojka ne smatra da je počinila neki oblik nasilja u vezi, što možemo pripisati rodnim stereotipima, odnosno uvjerenju da

žene, u ovom slučaju djevojke ne mogu vršiti nasilje nad muškarcima, odnosno mladićima. U nastavku navodimo neke od citata.

„Pa... e jedino ovo, evo to, to vikanje, deranje.. to je meni oblik ono, zato što se.. čim se rasplačem, ne plačem inače, znači da.. mi nije dobro, da.. to je meni oblik nasilja.“ (Sudionica 3, 21 godina, intervju)

„Verbalni, pa i fizički isto. Da. Ajmo reć' da i fizički. (...) Psihičko nasilje, e da i to sam doživjela.“ (Sudionica 5, 23 godine, intervju)

Što se tiče mladića u našem uzorku, uglavnom navode da nisu doživjeli niti počinili niti jedan oblik nasilja u vezi. Samo Sudionik 1 smatra da je doživio emocionalni/psihički oblik nasilja u vezi, a to se odnosi na ljubomoru. Iako je isti naveo da je doživio da ga djevojka ošamari, no to nije naveo kao oblik nasilja koji je doživio.

„Hmm, pa možda u prvoj vezi cura zbog ljubomore. Mislim to sam ja.. a ono kad te ne'ko cijelo vrijeme napada, kad moraš se opravdavati svakih petnaest minuta i ne daj Bože da ne odgovoriš na poruku ili ne daj Bože da se ne javiš i onda ti to stvori presing.“ (Sudionik 1, 24 godine, intervju)

Sudionik 4 je naveo da je počinio emocionalni/psihički oblik nasilja i on je jedini sudionik istraživanja koji smatra da je počinio neki od oblika nasilja u vezi.

„Ne znam, možda sam najbliži ovom emocionalnom nasilju, sa tim svojim nekakvim čvrstim stavom i ono dosta često valjda bude po mom pa ono vjerojatno možda sam nekad postupio dosta grubo, a sad finansijsko nisam i fizičko nisam.“ (Sudionik 4, 19 godina, intervju)

5.3. Definicija, percepcija i razumijevanje nasilja u intimnim vezama mladih

Sljedeća tematska cjelina, ujedno i glavna tema ovog istraživanja odnosi se na definiciju, percepciju i razumijevanje nasilja u intimnim vezama mladih. Rezultate ćemo prikazati unutar svakog zasebnog oblika nasilja u intimnim vezama s ciljem da odgovorimo na pitanje kako mladi definiraju pojedini oblik nasilja, prepoznaju li pojedine

obrasce ponašanja kao neke od oblika nasilja u intimnim vezama², opravdavaju li pojedine oblike nasilja pod određenim uvjetima, te prebacuju li odgovornost za nasilje na žrtvu. Prije analize svakog zasebnog oblika nasilja u intimnim vezama iznijeti ćemo što sve sudionici i sudionice smatraju nasiljem u intimnim vezama općenito.

Sudionici i sudionice istraživanja, što uključuje i intervju i fokus grupu uglavnom su pod nasilje u intimnim vezama podrazumijevali fizičko nasilje i neke oblike emocionalnog/psihičkog nasilja, osim Sudionice 5 koja je spomenula i oblik ekonomskog nasilja, te Sudionice 2 koja je navela i oblik seksualnog nasilja.

„Pa sve, može bit.. Psihički te može pritiskat stalno, to je isto ono to. Fizički.. Novčano te isto neko može doslovno zlostavljat, ono stalno da moraš plaćat ili.. Mislim meni je novčano zlostavljane također ak' ti neko ne da da radiš, zato što on novcima upravlja s tobom. Ti ne možeš ništa, tako da mi je to isto. Ne znam šta još ima.“ (Sudionica 5, 23 godine, intervju)

„Znači da mi netko kaže nasilje u vezi, ja bi prvenstveno imao fizičko. Sad da li je to zbog neke moje percepcije ili jednostavno jer je neka najugroženija sintagma nasilja fizičko, onda je vjerojatno zbog toga. (...) Da, drugo bi bilo emocionalno, da. Ono emocionalno ucjenjivanje, mislim da je to isto vrsta nekakvog.. ti činiš psihčku štetu drugoj osobi, jer ako si ti, ono, ispravan, ti nećeš nikad nekom napraviti nešto što njemu može prouzročiti ikakav oblik, ono, štete il' ne?“ (Sudionik 5, 25 godina, intervju)

Također, jedan mladić u fokus grupi definirao je nasilje u intimnoj vezi općenito kao iskorištavanje osobe koja iz bilo kojeg razloga ne može ili ne želi prekinuti i napustiti nasilnog partnera, neovisno o tome radi li se o ostanku u vezi zbog ljubavi, novca ili nečeg trećeg. Pri tome iskorištavanje izjednačava s nasiljem pri čemu zanemaruje da iskorištavanje može biti oblik nasilja ali i ne mora, te „činiti nešto zbog čega će se partner osjećati loše“ ne mora nužno značiti da je taj čin nasilje. Dakle, sudionik izostavlja

² Odnosi se na prepoznavanje nasilja u opisanim pričama koje su se koristile u fokus grupama, te na primjere koje su sudionici i sudionice intervju i fokus grupa sami navodili kao pojedine oblike nasilja u intimnim vezama

ustanovu moći i kontrole nad žrtvom u intimnoj vezi prilikom definiranja nasilja u intimnim vezama.

„Ja mislim da je to kad ne'ko iskorištava tvoje neke osjećaje prema toj osobi. Kad imaš neku povezanost, nešto što te drži uz tu osobu i ta osoba to iskorištava. Zna da ćeš ostati s njom, ili iz ljubavi ili radi novca ili radi djece i ono ima, ima taj, tu neku ono.. (...) To, to je ne bitno na kraju, u krajnjoj liniji ne bitno kol'ko ona mari il' ne mari, al' ono, definitivno iskorištava to tvoje neko povjerenje i radi ti nešto što tebi.. nije okej, loše ti je i čini te da.. osjećaš se loše. To je po meni nasilje u intimnim vezama.“ (Denis, 24 godine, fokus grupa 2)

5.3.1. Fizičko nasilje

Prilikom definiranja fizičkog nasilja u intimnoj vezi, sudionici kako intervjua, tako i fokus grupa imali su dosta podijeljena mišljenja. Fizičko nasilje najčešće su definirali kao bilo koji udarac ili fizički nasrtaj na drugu osobu. Sudionica 1, Sudionica 2, Sudionica 3 i Sudionica 5 smatraju da je svaki udarac oblik fizičkog nasilja, te smatraju da ne postoji razlika između muškaraca i žena.

*„Pa ne znam, mislim ono da od samog tog da te neko gurne il' da te neko jako drži za ruku il' da te stisne il' bilo šta.. Mislim da je to već početak, ono.. Počupati il' to sve, to je isto sve fizičko nasilje. **Može li doći do fizičkog obračuna a da ga ne nazovemo nasiljem?** Pa mislim da ne i da je s obje strane, opet je nasilje na obje strane. (...) Ako žena, da, isto. Iako je ona kao slabija, pa bi.. se kao gleda da smije. Po meni je jednako, jednako to.“ (Sudionica 5, 23 godine, intervju)*

Zanimljivo je da su neki od njih, na primjer Sudionik 2, doživjeli da ih djevojka udari, ali ne smatraju da su doživjeli oblik fizičkog nasilja, no s druge strane isti je u samoobrani nasilno postupio prema djevojci, a niti to nije okarakterizirao kao nasilje. Navedeno možda možemo objasniti time da Sudionik 2 pojam nasilja poistovjećuje s brutalnijim oblicima fizičkog nasilja, što navodi i prilikom definiranja fizičkog nasilja. Prema njegovoj definiciji fizičko nasilje je onaj fizički nasrtaj koji će nadjačati žrtvu nasilja, no ne i bilo koji udarac.

„Fizičko nasilje.. 'nači kada te ne'ko fizički nadjača i prisili da si u tom položaju u kojem stvarno ne želiš bit'.“ (Sudionik 2, 22 godina, intervju)

Sudionica 4, Sudionik 1 i Sudionik 5 smatraju da se ne može na isti način promatrati udarac žene na muškarca kao kada je situacija obrnuta. Iako je Sudionik 5 sam tvrdio da tu nije dosljedan te smatra da žena može nauditi i fizički zlostavljati muškarca, ipak tvrdi da kada se radi o šamaru, da ne može to promatrati na isti način, jer je kako navodi važan kontekst. Smatra da taj udarac jednostavno nije dovoljno jak da bi napravio štetu i iako nije opravdan, definitivno je gore kada muškarac udari ženu, jer je fizički jači. Ostali sudionici i sudionice svoj stav objašnjavaju time da su žene slabiji spol i da ne mogu fizički nauditi muškarcu, jer ženin udarac jednostavno ne može ostaviti fizičku posljedicu na muškarcu, zbog čega žene smiju svoju nemoć ili bjesnoću iskazivati na takav način. Sudionici i sudionice zanemaruju prije svega da je šamar, bio on doista bolan ili ne, ponižavajući i da osim fizičkih uključuje i psihičke posljedice, te da ne može biti oblik rješavanja sukoba u intimnim vezama.

*„A zna se fizičko. Naguravanje i slične stvari.. Lupanje ne daj Bože. **Ako žena udari, ošamari svog dečka da li je i to fizičko nasilje?** Hmm.. pa nije. Po meni, mislim fizičko nasilje.. Smatram i ja to neakvim fizičkim nasiljem, ali.. ne kažnjivim, jer kakvu štetu ona može napraviti? Samim tim? To je, to je neakav.. iskaz njezine bjesnoće, kojom ona ne može tebi nanijet nikakvu štetu, dok tvoj.. 'nači izljev nekakve bjesnoće može njoj napraviti' itekako veliku štetu..“ (Sudionik 1, 24 godine, intervju)*

U fokus grupi s mladićima neki su žustro zagovarali stajalište da je apsolutno svaki udarac nasilje, pa i onaj žene na muškarca (Vatroslav, 25 godina), dok su ostali potvrdili to stajalište, ali uz odmak da se ipak ne može na isti način promatrati situacija u kojoj žena udari muškarca i ona u kojoj je obrnuto. Naime, mladići navode da djevojka može koristiti šamar ili fizički udarac kao način rješavanja sukoba ili nesuglasica u vezi jer je fizički slabija. Kako navode, nije sposobna doista fizički nauditi mladiću zbog čega se taj udarac ne može okarakterizirati kao nasilje. Nadalje, navode da mladići mogu zaslužiti šamar svojim ponašanjem, dakle prebacuju odgovornost na žrtvu, dok obrnuto nije opravdano jer su mladići fizički jači te takvim postupkom mogu ozbiljno nauditi djevojci. Samo Vatroslav (25 godina, fokus grupa 2) navodi da je takvo ponašanje potpuno neopravdano

jer je ponižavajuće, te kako navodi i žena može fizički nauditi muškarcu bila ona slabija ili ne.

„Da tebi cura sad zalijepi šamarčinu jer si bio bezobrazan il' nešto, ne znam, ne mogu ja to shvatit kao nasilje, je l' opet nije ona sposobna sad mene prebit' il' mene ozlijedit dok na primjer su dečki sigurno sposobni curi napraviti nekakvu ozljedu il' nešto.“ (Darko, 18 godina, fokus grupa 2)

„Pa da sam sad nešto zaribao, nešto sam krivo napravio da cura ono, sad pukne i rasplače se i da mi opali šamar, naravno da ću to prihvatit', neću to gledat k'o nasilje, na primjer.“ (Petar, 19 godina, fokus grupa 2)

U fokus grupi s mladićima došlo je do rasprave o tome je li uopće svaki šamar nasilje, pri čemu je jedan od sudionika naveo da nije nužno svaki šamar nasilje, odnosno da šamar može biti samo nedostatak verbalizacije, te da je važno uzeti u obzir i namjeru šamara ili blažeg udarca. Iz navedenog možemo zaključiti da neki sudionici opravdavaju fizičko nasilje pod izlikom gubitka kontrole ili bespomoćnosti nasilnika što je također jedan od mitova o nasilju. Premda je pri definiranju ostalih oblika nasilja važno u obzir uzeti i kontinuiranost, ponavljanje i namjeru u smislu uspostavljanja kontrole, nadmoći i ugnjetavanja žrtve, kod fizičkog nasilja ti kriteriji su manje važni, jer je svaki udarac neovisno o njegovoj namjeri agresivan obrazac ponašanja i oblik fizičkog nasilja.

„A nije, nije svaki šamar nasilje.. Neki šamar, ja mis.. ne.. teško je to, mislim definitivno fizička ta manifestacija 'opće ne bi trebalo dolaziti na to, a to je samo nedostatak komunikacije.. verbalizacije, ono kad ti ne'ko opali šamar znači da je on već jako loše, ono, sigurno. Ta osoba nije dobro, koja ti opali šamar.. Sigurno, ni, ni iz nekog zadovoljstva ti to ne radi, ono.. To je neki krik, ono, neka bespomoćnost, ako nije sad namjerno da te onako ponizi i ozljedi..“ (Denis, 24 godine, fokus grupa 2)

Djevojke u fokus grupi, također su se složile da u žene slabiji spol, te da ne mogu fizički nauditi muškarcu kao u obrnutoj situaciji. Ipak, navode da to nikako ne opravdava žene ukoliko fizički napadnu partnera, te da je i taj udarac fizičko nasilje. Navedeno

objašnjavaju time da uopće nije važno je li udarac jak ili slab, nitko nema pravo fizički napadati drugu osobu.

„Nije opravdano ako ja njega u ijednoj situaciji ošamarim, pa onda je tek neopravdano da je suprotno, s obzirom da on ima jaču ruku. I ja ga, ne bi ga tol'ko jako kol'ko bi on mene da me s pola posto njegove snage..“ (Sena, 25 godina, fokus grupa 1)

„Ma totalno nebitno, može on bit' neka mimozica ono i udarit me ne znam k'o neki kukac, al' opet nećeš dignut ruku na mene..“ (Virna, 21 godina, fokus grupa 1)

S obzirom na mit prema kojem se alkohol nerijetko smatra jedinim uzrokom fizičkog nasilja u intimnim odnosima, odlučili smo istražiti na koji način mladi objašnjavaju odnos fizičkog nasilja i alkohola, te smatraju li da je za fizičko nasilje kriv alkohol ili počinitelj nasilja. Sudionici i sudionice uglavnom navode da je za nasilje kriva osoba koja vrši nasilje, dok neki smatraju da je dio odgovornosti na osobi, a dio na alkoholu. Također, Sudionica 2 smatra da osobi koja vrši neki oblik fizičkog nasilja u alkoholiziranom stanju treba dati drugu priliku, dok Sudionik 1 smatra da takvu situaciju ne treba tolerirati, te da s nasilnikom odmah treba prekinuti. Uglavnom su sve sudionice i sudionici davali slične odgovore, s time da su u obje fokus grupe svi tvrdili da je za to kriva isključivo osoba i da je alkohol posljedica a ne uzrok takvog ponašanja, odnosno da pojedinac nije sam po sebi agresivan, ne bi bio niti pod utjecajem alkohola.

„Hmm, pa ako se... to tako, takvo ponašanje pod utjecajem alkohola, 'nači ako ta osoba, ako joj se jedanput dogodi da previše popije onda mislim da... ajde oke ono znaš oprostiti s vremenom, a ako se to počne dešavat češće onda mislim da to je baš problem i da bi ta osoba trebala.. stručnu pomoć tražit, 'nači.. Ili odvikavanje od alkohola ako se ne može sama odviknut..“ (Sudionica 2, 18 godina, intervju)

„Hmm.. pa zlostavljač je kriv, znači.. bio pijan ili ne bio pijan. Alkohol je on svojom voljom konzumirao. (...) Pa iskreno, mislim.. ne znam.. pa.. mislim da tu nema pomoći. A i ako ima, to su stvarno rijetki slučajevi. 'Nači.. ja da sam žensko,

ja bi to momentalno prekinuo, bez ikakvog traženja pomoći.“ (Sudionik 1, 24 godine, intervju)

„S alkoholom je zanimljivo što je alkohol posljedica, a ne uzrok. I to što je ne'ko na alkoholu ful agresivan je samo posljedica toga što se.. (...) Da, očito to.. Nema neki ispušni ventil.. I to nije.. Alkohol nije opravdanje u smislu, 'joj pa ta osoba dok je trijezna, to je tol'ko dobra osoba, poštena osoba, ovakva, onakva.. Ali kad se napije, onda je znaš.. Ali to je znaš samo kad napije..' Nije! Očito ta osoba ima neke stvari za riješiti koje kad bi se morala.. morala bi se liječiti od alkohola, ali uz to bi morala raditi' neki rad na sebi da nauči to nešto što ima u sebi što očito traži tu destruktivnost, da ti piješ da budeš i autodestruktivan i destruktivan. Tako da, znači alkohol je uvijek posljedica a ne uzrok i ne opravdava.“ (Petra, 22 godine, fokus grupa 1)

U intervjuima Sudionica 1, Sudionica 3, Sudionica 4 i Sudionik 5 smatraju da je za takvo ponašanje djelomično kriva osoba, a djelomično alkohol, dok ostale sudionice i sudionici smatraju da je kriva isključivo nasilna osoba. Navedeno objašnjavaju na način da osoba može biti agresivna i nasilna samo u alkoholiziranom stanju ali je odgovornost na njoj jer konzumira alkohol.

„Ja bi ti rek'o uvijek ono 'a little bit of both', ali.. (...) Znači onda, ako ona, mora bit' svjesna, mora bit' odgovorna za svoja djela, ako je ona svjesna da je u pijanom stanju nekom nešto napravila i ako kaže Isuse moj Bože, ja ove neću nikad napraviti, znači nikad se neću napiti jer vidim šta sam bio, ono.. okej, sve okej, ne, ne, ono, važno da si ti tog svjestan. A ako nastavi to raditi', onda je osoba kriva, a ne alkohol, tak bi nekako to rek'o.“ (Sudionik 5, 25 godina, intervju)

Nastojali smo otkriti prepoznaju li sudionici i sudionice fokus grupa različite oblike nasilja u intimnim vezama. Komentirajući priču 6 koja opisuje nasilnu situaciju između muža i žene, pri čemu muž ošamari ženu jer je kasnila kući s posla zbog gužve u prometu. Sudionici i sudionice obje fokus grupe prepoznali su fizičko nasilje opisano u priči. Nitko od sudionika i sudionica fokus grupe nije se dvoumio oko toga. Djevojke u fokus grupi navode da do takvog oblika nasilja dolazi zbog manjak kontrole nasilnika i zbog nemoći.

Pri tome, govore isključivo o mladićima, ne i o djevojkama, iz čega opet možemo zaključiti da sudionice smatraju da udarac žene na muškarca nije nasilje.

„Točno to, manjak kontrole, ja ne znam evo.. Ja znam da.. muški.. baš dobe onaj, onaj crni pogled i izgube se.. U tom trenutku ti ne vidiš čovjeka ni sekunde.. Ne vi.. to nije ta osoba unutra.. Izgubi se, u tom trenutku kad je on tol'ko ljut može.. može napraviti sve, fakat, 'nači kadar je ubiti čovjeka jer uopće nije u tom svom tijelu. On radi sranja i na kraju onak', k'o da se probudi i onak' 'O moj Bože ja sam prebio svoju curu'.. I milion je takvih situacija, ja sam to vidjela..“ (Sena, 25 godina, fokus grupa 1)

Nadalje, u fokus grupi s djevojkama došlo je do rasprave oko toga treba li tolerirati takav oblik nasilja u vezi i djevojke su se uglavnom složile da bi oprostile šamar samo prvi put.

„Totalno, to to je izraz nepoštovanja, a to je bilo prvo što smo rekli da je bitno za vezu.. Tako da ono, možda bi razgovarala s njim, pokušala dat' još jednu priliku, al' definitivno ako bi se opet ponovilo, ono..“ (Virna, 21 godina, fokus grupa 1)

„Ne.. Slažem se.. Ja nisam nikad i apsolutno sam, apsolutno sam protiv nasilja. Pa i makar najmanji šamar i užasno bi se naljutila i to bi mi baš onak' bilo, e tol'ko visoki minus da onak'.. sve to dalje šta radi je jako presudno za onak' održavanje, uopće bivanje neke veze.. Ali da bi možda dala još jednu priliku možda bi.. jer ono ipak smo fakat previše toga prošli.. Ali da je ovak' ne'ko s kim nisam tak' dugo.. okrenula bi se odmah i ono..“ (Sena, 25 godina, fokus grupa 1)

Osim navedenog prilikom analize rezultata utvrdili smo sklonost mitovima o nasilju. Na pitanje zašto žrtve ostaju u odnosu s nasilnim partnerom, te mogu li žrtve biti same krive što trpe nasilje u intimnom odnosu također smo analizom rezultata dobili podijeljena mišljenja. Pojedini sudionici i sudionice kako fokus grupa, tako i intervjuu iskazuju sklonost mitovima o nasilju, u obliku prebacivanja odgovornosti za nasilje na žrtvu i to na dva načina: (1) žrtva pristaje na nasilje i ostaje u vezi s nasilnikom između ostalog i zato što to želi i (2) svojim ponašanjem žrtva zaslužuje i pridonosi tome da se netko prema njoj ponaša nasilno.

„Ti si, ti si pristao na to.. Ti si pristao na to i ne možeš onda nakon nekog vremena reć', okej.. to je ipak bilo loše. Svakako ako je to na tebe utjecalo, znači ireverzibilno da se tvoja psiha promijenila, onda svakako ta osoba je radila nešto grozno za tebe, ali ako ti pristaneš na neke loše stvari iz.. Ma život je takav, ono, moraš i s time. (...) Uvijek se možeš maknut', poanta je da ti možeš fizički otić' uvijek.. “ (Denis, 24 godine, fokus grupa)

„Možda to žele, ne znam. Ne'am, ne znam. Imam baš prijateljicu koja je u takvoj vezi bila do nedavno. Koja bi dolazila s modricama, ranama ono.. i baš bi bilo žešće zlostavljanje. Isto u alkoholiziranom stanju, gušenje čak, i tako to. (...) Ali ona je i dalje bila s njim, jer ona njega voli. Ja stvarno, ne kužim to. Ja ne znam, ne znam, ne znam zašto. “ (Sudionica 3, 21 godina, intervju)

„Ali jednostavno smatram da žrtva isto tako pridonesu tome da ta osoba postane nasilnik. Na taj način da ti ne možeš konstantno.. da ti moraš saslušati i drugu stranu. Najčešće, vjerojatno, ne znam, hmm, žrtva toliko vjerojatno tupi o svojem da ovome pukne film. Drugome i naravno da postane nasilnik, da počne vikati, da počne ono udarati po stolu na kraju krajeva udariti i tu drugu osobu. “ (Sudionica 1, 24 godine intervju)

Sudionica 3 opisuje situaciju u kojoj također prebacuje odgovornost za nasilje na žrtvu, pri čemu opravdava agresivno ponašanje nasilnika, jer je žrtva svojim ponašanjem to zaslužila.

„Pa, ne znam... primjerice moj sadašnji dečko, pitala sam ga je l' ikad udario curu i rek'o je da je, zato što je imala neke svoje demone u sebi, maltretirala ga, onako, išla bi mu kao, on bi nešto radio i ona bi iza njega non stop tt tt tt tt i da.. on je u jednom trenu puk'o i da je ju je udario metlom, onako. I.. ja u tom trenu nisam znala šta da mislim o tom, je l' to stvarno bila užasno naporna osoba koja ga je dovela do, do ludila dovela. Onda ju je kao izbacio iz kuće i više se nikad nisu vidili. Ne znam, jer ona stvarno bila tako užasna ili.. ne znam, ne znam da l' bi to mogla opravdat. Al' ako je stvarno ono, ako te stvarno dovede do ludila i to napraviš ono, automatski, ono držiš metlu i ono to napraviš, ne znam je l' to do

živaca il' do čega. Možda može bit' opravdano ako, ako je stvarno ta druga osoba bila stvarno grozna, ono. Možda.. ne znam.“ (Sudionica 3, 21 godina, intervju)

S druge strane dio sudionika i sudionica u intervjuima i fokus grupama navodili su pojedine razloge zbog kojih žrtve ostaju u vezi s nasilnim partnerom, poput straha, uništenog samopouzdanja, manjak financijskih sredstava ili nade da će se nasilnik promijeniti. Mladići u fokus grupi navode da su razlozi zbog kojih žrtve ostaju s nasilnikom puno kompleksniji te da se odgovornost ne može samo tako prebacivati na žrtvu nasilja.

„Nije uvijek ful jednostavno otić'.. Neki ljudi ne odlaze zato što 'oće nekog spasit, zato što se.. ne žele bit' sami, zato što žele nekog voljet', zato što misle da će se ne'ko promijenit'..“ (Vatroslav, 25 godina, fokus grupa 2)

„Mislim da to nije tol'ko lagano kao šta je kolega rek'o 'ti si to dopustila, tak' da se ne'ko ponaša prema tebi', kao jednostavno ono, sama si si kriva za to. Ne. Mislim da, na početku takvih veza u kojima dolazi do ovakvih problema, ta osoba nad kojom je vršeno nasilje pokušava nekako promijenit ovu osobu koja vrši to nasilje i.. nekako ispraviti to sve. I sad ak' se to dalje ponavlja mislim da tu.. to ostavlja dubok psihički trag na toj osobi i ona.. može početi misliti da jednostavno il' to zaslužuje, možda stvarno radi nešto krivo.. (...) Počne to opravdavati, il' se navikne jednostavno na takvo ponašanje i ne vidi uopće izlaz više iz te situacije. Mislim da je to puno dugotrajniji proces zašto su, ovaj, neke osobe nakon ne znam kol'ko godina, nikad ništa u poduzmu, nego ostanu u takvim vezama. Mislim da je to stvarno puno kompleksnije ovaj.. nego što se čini na prvu možda.“ (Darko, 18 godina, fokus grupa 2)

5.3.2 Emocionalno/psihičko nasilje

Sudionici i sudionice intervjuja uglavnom nisu iznosili definicije emocionalnog/psihičkog nasilja već su navodili pojedine oblike emocionalnog/psihičkog nasilja poput vrijeđanja, omalovažavanja i manipulacije. Nitko nije spomenuo ljubomorno ili posesivno ponašanje. Međutim, sudionici i sudionice su emocionalno/psihičko nasilje poistovjetili s nepoštivanjem ili ponašanjima koji ne spadaju u oblike nasilja, poput situacije u kojoj partner odbija poljubiti partnericu ili

situacije u kojima jedan partner ne doživljava drugog. Vrlo je slična situacija i u fokus grupama, pri čemu su mladići iznijeli točnu, no nepotpunu definiciju, te su emocionalno/psihičko nasilje definirali kao oblik uspostavljanja kontrole. Sudionici i sudionice intervju i fokus grupa uglavnom smatraju da je „malo ljubomore“ zdravo, odnosno poistovjećuju je s pokazivanjem ljubavi, pažnje i interesa. Samo Sudionik 5, Vatroslav (25 godina, fokus grupa 2) i Petra (22 godine, fokus grupa 1) smatraju da ljubomora nije zdrav način pokazivanja ljubavi. Navedeno potvrđuju i ranija spomenuta istraživanja prema kojima su u intimnim vezama mladih upravo ljubomora i posesivnost oblici emocionalnog/psihičkog nasilja koji su najčešće zastupljeni a najmanje prepoznati.

„Pa emocionalnim smatram, pogotovo to iskorištavanje da očekuješ da je osoba jedna uvijek tu da te sluša da ovo da ono, a da ti nju ne doživljavaš uopće u tom smislu. I isto to, mislim to je sve iskorištavanje u tom pogledu, ne znam šta bi još rekla. I to isto laganje i manipuliranje i to, to je sve emocionalno zlostavljanje i psihičko.“ (Sudionica 5, 23 godine, intervju)

Također, dio sudionika i sudionica intervju i fokus grupa navode da je izrazito ljubomorno i posesivno ponašanje opravdano u slučaju prevare. Navedeno objašnjavaju time da prevarena osoba mora na takav način vratiti povjerenje, te da osoba koja vara najmanje što može učiniti je prihvatiti ljubomorno i posesivno ponašanje s obzirom na to da je isto zaslužila. Možemo primijetiti da pojedini sudionici i sudionice i u ovom slučaju prebacuju odgovornost za nasilje na žrtvu, opravdavajući nasilnika. No isto tako, možemo primijetiti da sudionici i sudionice ne doživljavaju ljubomorno i posesivno ponašanje kao oblik kontrole i stvaranja nadmoći nad žrtvom, odnosno kao oblik nasilja, jer na pitanje *„Možemo li opravdati pojedine oblike nasilja u slučaju prevare?“* su svi sudionici odgovorili da ne postoji opravdanje za nasilje. Ipak, na konkretnom primjeru ljubomore i posesivnosti u slučaju prevare, pojedini sudionici navode da je takvo ponašanje opravdano.

„Prevara je nešto najgore kaj se može u vezi dogoditi, po meni. Mislim ako nekog prevariš, da ti ono, stvarno nije stalo do te osobe tol'ko kol'ko ti misliš da je. Na primjer kada bi mene cura prevarila, bio bi onak' jako skeptičan i mislim da bi čak došlo do tih nekih situacija di bi sumnj'o u neakve...“ (Sudionik 2, 22 godine, intervju)

„Pa.. mislim da je drugoj osobi koja je prevarena i koja očekuje takve stvari, je nakon tipa neke takve prevare, ono, malo teže.. Ili ne prevare, može bit' i nekakvo laganje, da je malo teško jednostavno vratiti to povjerenje, pa da su takve neke stvari toj osobi, partneru, potrebne da vrati to povjerenje.“ (Sena, 25 godina, fokus grupa 1)

S druge strane s navedenim se ne slažu Sudionica 3, Sudionica 5, Sudionik 1, Sudionik 4, Sudionik 5, Petra (22 godine, fokus grupa 1), te Vatroslav (25 godina, fokus grupa 2) te navode da ukoliko osoba ne može više imati povjerenja u partnera treba prekinuti vezu. Navedeno objašnjavaju time da prevarena osoba mora oprostiti prevaru ukoliko smatra da partneru može opet vjerovati ili jednostavno prekinuti vezu ukoliko u osobu više nema povjerenja, jer u suprotnom kako navode, prevarena osoba psihički zlostavlja i samog sebe i partnera.

„Ne. Zato šta ako nekom već oprostiš, ja sam prva koja ne bi.. Bi mogla oprostiti, al' ne bi mogla nastaviti dalje, zato što bi bila ono Hitler. I onda znam, ja bi odmah rekla to nema, to nema smisla. Znači ako si nešto oprostio, onda znači da gradiš ponovno povjerenje.“ (Sudionica 5, 23 godine, intervju)

„Ah.. meni, da me ne'ko prevari, pa mislim zadnje što bi.. Meni je nekako neprirodno sad da ja tu osobu, ako želim povratiti povjerenje, tražim da mi slika di je ono.. Čudno mi je to nekako. Ja mislim da bi ja radije ili ako bi stvarno mogli iskomunicirati, ja bi shvatila da je njemu, ne znam, ili žao zbog tog i da to stvarno neće ponoviti, ja bi u njegovim očima vidjela, oke ja ti vjerujem ili ti ne vjerujem. Točka. Nema sad tu ti meni slikaj, pa 'ko, pa kaj.. pa to nije normalno..“ (Petra, 22 godine, fokus grupa 1)

„Mogla si prekinuti s njim, al' nisi to napravila i sad ćeš uništavati prvotno sebe, jer ćeš ono cijelo vrijeme, svaki put kad izađe ono iz kuće šta radi, s kim je.. Onda, ako se ne možeš nositi s tim, ako mu ne možeš vjerovati, oprostiti šta god već i reći mu okej zeznuo si.. (...) Da ju vara ono svaki dan, ovo svejedno ne radiš, nego prekineš vezu s njim koji te vara svaki dan, zato što te ta osoba očito ne poštuje dovoljno.“ (Vatroslav, 25 godina, fokus grupa 2)

Kako bismo utvrdili prepoznaju li sudionici fokus grupa emocionalno/psihičko nasilje pročitati smo im priču 3 koja opisuje svađu među partnerima u kojoj djevojka često kasni, pa je došlo do svađe jer mladić više nije htio to trpjeti. U navedenoj priči ne opisuje se nasilje. Sudionici i sudionice u obje fokus grupe prvo su komentirali tu priču i prepoznali su da se ne radi o nasilju. Uglavnom su raspravljali tko je u priči u pravu a tko ne, te je jedan mladić (Denis, 24 godine, fokus grupa 2) rekao da je takvo kašnjenje gotovo nasilje s njezine strane. Bilo je i onih koji su smatrali da je reakcija mladića iz priče 3 pretjerana. U nastavku iznosimo najzanimljivije citate.

„Po meni ne, po meni je ovo nekakva navika u vezi, koja je, jedna osoba vrši ili čini, dok onda druga osoba dolazi do toga nekakvog ranga kad joj ta navika ide na živce i ne može više trpiti i jednostavno pukne i pretvori se u svađu.“ (Petar, 19 godina, fokus grupa 2)

„Pa mislim da ne, mislim da je ovo prirodna reakcija jednoga muškarca.. i to u ovoj vezi, mislim da se to sve događa, jer nema prvo onog poštovanja.. Jer da ti nekog dovoljno poštuješ, ne bi mu kasnio.. I mislim slučajno da, ali ovako konstantno, ne. I mislim da ovo nije nasilje, nego jednostavno reakcija prirodna.“ (Lara, 24 godine, fokus grupa 1)

Nakon toga bila im je pročitana priča 4 koja opisuje emocionalno/psihičko nasilje, odnosno situacija u kojoj se djevojka posesivno i ljubomorno ponaša kada njezin partner odlazi s društvom na piće. Konstantno ga zove i ispituje gdje je, s kim je, što radi, kada će se vratiti, a isto nastavlja i kada mladić dolazi doma. Svi sudionici i sudionice fokus grupa prepoznali da se radi o emocionalnom/psihičkom nasilju. Reakcije na priču 4 su sljedeće:

„Zlostavljanje!“

- Psihičko, definitivno.

-Totalno zlostavljanje.

-Zašto?

- Zato šta je naporna. Ne, ono. Ana je naporna.. zato što..

- Guši ga..

- .. gdje je, s kim je, što pije, o čemu pričaju, kad će se, kako vratit.. nije mu mama, ono. I mama ga ne bi pitala ta pitanja.. “ (Fokus grupa 1 – djevojke)

„Ovo je posesivnost čista. Kao obuk'o si košulju, znači da ideš drugoj butri. Stavio si parfem, sram te bilo. Mislim onak', to je, to je osoba koja je ili užasno nesigurna u sebe, ili ima nekakvih, baš psihičkih.. “ (Vatroslav, 25 godina, fokus grupa 2)

Nadalje, mladi u našem uzorku nastoje utvrditi uzroke ovakvog ponašanja te navode da je osoba koja se posesivno i ljubomorno ponaša nesigurna, no istovremeno ističu da je takvo ponašanje izrazito destruktivno. Pri tome mladići naglašavaju da bi ovakvo ponašanje bilo puno manje prihvatljivo kada bi se na takav način ponašao muškarac, odnosno mladić. Svoju tvrdnju objašnjavaju time da su djevojke sklonije vršiti emocionalno/psihičko nasilje što pripisuju biologiji, odnosno navode da su djevojke po prirodi znatiželjnije i sklonije takvom ponašanju. Pri tome zanemaruju društveni utjecaj, odnosno ne uzimaju u obzir da su pojedini oblici ponašanja socijalno konstruirani i naučeni. No s druge strane navode da kada muškarac vrši emocionalno/psihičko nasilje, ono je brutalnije i puno češće eskalira u fizičko. Isto potkrepljuju primjerima. Navedeno je u skladu s rezultatima dosadašnjih istraživanja (Ajduković, Ručević, 2009) koja naglašavaju da emocionalno/psihičko nasilje jest okidač za tjelesnu agresiju, no ne navode da postoji razlika između mladića i djevojaka. Ipak, sa stajališta feminističkih teorija važno je istaknuti da su oblici nasilja nad ženama doista brutalniji nego u obrnutim situacijama.

„To je ponašanje koje je jako destruktivno, jako destruktivno u vezi i.. definitivno bi ga nazvao nasiljem. Jer, da recimo je obrnuta uloga, znači muškarac ženu, da se spolovi zamjene, to bi bilo ono.. (...) Znači da će one (cure) pratit više gdje se njihovi dečki kreću, zato šta bi, ja mislim da su ipak malo.. znatiželjnije cure od nas. Barem, oko tih nekih romantičnih stvari u ovim godinama, a dečki znači kad se kod muškaraca dogodi ta situacija onda je to dublje i ono ekstenzivnije.. sigurno je to detaljnije. Znači... to gledanje di je 'ko i šta.. “ (Denis, 24 godine, fokus grupa 2)

„Ja mislim da tipovi kad, kad ovako ponašanje iskazuju, ja mislim da da to jako lako završi u fizičkom nasilju.. (...) To je baš ono, kao.. I to sam, i to sam na više

primjera isto vidio ono.. I sa frendicom iz srednje škole koja je mutila s nekim tipom i na kraju je ispalo da je završio u novinama zato što je pretuk'o svoju curu, ono i isto je im'o takvo ponašanje. Tak da..“ (Vatroslav, 25 godina, fokus grupa 2)

Mladići navode da su upoznati s ovakvim oblicima ponašanja u njihovoj okolini, odnosno navode da je takav oblik nasilja zastupljen u vezama njihovih vršnjaka. Također, jedan od njih smatra da u takvom slučaju treba prekinuti vezu jer ista ne može biti funkcionalna.

„Mislim da je to, to je baš, baš bolesno i to, to se događa u dosta onak', dosta veza sam ja čuo ovaj i mislim da, da to fakat ne funkcionira i da, da u ovakvim slučajevima trebaš prekinut s osobom nakon drugog puta kaj to radi.“ (Darko, 18 godina, fokus grupa 2)

Većina sudionika i sudionica istraživanja smatraju da ljubomora nije nasilje. Sve djevojke u fokus grupi smatraju da je „malo ljubomore“ poželjno, čak da to ovisi o tome koliko kojoj osobi odgovara, dakle jedna djevojka navodi da ako nekome odgovara „puno ljubomore“ da je i to u redu, jer sve ovisi o tome jesu li partneri suglasni oko toga. U fokus grupi s mladićima samo jedan (Vatroslav, 25 godina) od njih smatra da ljubomora nikako i nikada nije prihvatljiva. Iz navedenog možemo potvrditi da mladi ne prepoznaju ljubomoru i posesivnost kao oblike emocionalnog/psihičkog nasilja, već ih poistovjećuju s poklanjanjem pažnje, interesa i ljubavi.

„Ja bi rekla da, ovisi kako kom' paše. Da uopće ne mora nekad bit' malo.. U prvoj vezi.. sam onako, nisam bila zadovoljna sama sa sobom valjda, ja isto u nekom periodu, pa je meni pasalo onda da on u jednom trenu bude jako jako ljubomoran.. A.. al' sada onako, ne mogu podnijet više onako, a.. niti malo, molim te ne bi taj.. ono.. Tako da ne znam, mislim da je ona ljubomora koja je okej jednoj i drugoj osobi, ta ljubomora koja je dovoljna za vezu.. Znači malo, puno nema veze, ako paše jednoj i drugoj osobi onda je okej..“ (Virna, 21 godina, fokus grupa 1)

Djevojke razlikuju izrazito ljubomorno i posesivno ponašanje za koje navode da je pretjerano i neopravdano, te „malo ljubomore“ za koju smatraju da je prihvatljiva i poželjna, odnosno da se njome pokazuje da ti je stalo do partnera. Vrlo sličan stav imaju

i mladići koji ističu da na neki način moraš pokazati interes, jer ukoliko se opustiš u vezi i ne iskazuješ „zdravi interes“ postoji veća vjerojatnost da će te partner prevariti. Navedeno jasno prikazuje da mladi smatraju da je trud u obliku „male ljubomore“ nužan da bi se partnera ili partnericu zadržalo u vezi.

„A teško je.. ne znam.. Mislim ljubomora u smislu, naravno da ljudi.. Ovo što je bio i tu primjer, ljubomora u smislu 'di si, s kim si' i tak' dalje, to je.. to je bolesno recimo i to je baš prevelika ljubomora i to ne treba bit' u vezi, ali neka mala, mala, mala doza čisto i da.. laska osobi.. Aha on, on, zanima ga s kim sam, mislim ono kao stalo mu je i .. kaj ja znam..“ (Hana, 21 godina, fokus grupa 1)

„E i izgube (interes) i onda misle da, uljuljaju se u taj osjećaj, 'pa ne pa ta osoba, mi se volimo, nikad se mi ne bi prevarili, nikad' i imate već dobijete djecu ovo ono i onda skuži recimo muž ili žena da ju muž ili žena vara, zato šta su izgubili, ono, nisu se tol'ko trudili oko veze, mislili su da... (...) Ne. Ne. Ali, da ako osoba koja je u vezi ima, imaš.. Moraš imat uvijek neki zdravi interes, znači da ta veza onak' moraš... ne može ti bit' svejedno ako ti se ne'ko..“ (Denis, 24 godine, fokus grupa 2)

S navedenim se nije složio Vatroslav (25 godina, fokus grupa 2) koji jasno naglašava da ljubomora nije isto što i trud, interes, pokazivanje pažnje i rad na vezi. Navodi da postoje drugačiji načini na koje osoba može pokazivati interes i raditi na vezi koji su zasigurno zdraviji od ljubomornog i posesivnog ponašanja. Tokom diskusije o ovoj temi razvila se žustra rasprava u muškoj fokus grupi. Naime mladići su nastojali uvjeriti Vatroslava (25 godina) da mora postojati situacija u kojoj bi se on osjećao ljubomorno, čak su navodili primjere u kojima bi njegova djevojka pokazivala interes prema nekom drugom mladiću. Ipak, Vatroslav (25 godina) je ostao pri svome te ističe da i u takvoj situaciji ne bi bio ljubomoran već bi uvidio da u njegovoj vezi postoji problem koji bi trebalo riješiti, te da ljubavni i posesivni ispadi nikako nisu rješenje.

„Al' ja mislim da ne treba poistovjećivat trud sa ljubomorom. (...) Ali interes, ali interes nije isto što i ljubomora. Jer ne mogu utjecat na ponašanje, ja ono.. Ja mogu mislit okej ona će ono reć' ovo ponašanje je neprimjereno, ja ne želim vašu afekciju, bla bla. A može reć', ne, ako ne kaže onda znači da ona i ja imamo

nekakav problem o kojem trebamo razgovarat ili nešto. Znači to je već sad onaj dio di ona prihvaća taj flert i/ili ga uzvraća, znači to je to. Ljubomora nije isto što i pokazivanje interesa. Rad na vezi nije isto kao ljubomora, jer ja mislim da je ono radit na vezi je radit zajedničke aktivnosti, provodit vrijeme skupa i pričat o stvarima, da je to puno konstruktivnije i puno bolje za ono, generalno kvalitetu veze, nego zato da je sad onak' izgubim um zato što joj se frajer upucav'o.“ (Vatroslav, 25 godina, fokus grupa 2)

5.3.3. Seksualno nasilje

Prilikom definiranja seksualnog nasilja u vezi sudionici i sudionice, kako intervju tako i fokus grupe uglavnom su se fokusirali na fizički oblik seksualnog nasilja – prisiljavanje na seksualni odnos, nepoželjni fizički kontakt, uključujući i dodir za ruku, grubi seksualni odnos koji osoba ne želi i silovanje. Neki sudionici su spomenuli i zviždanje u klubovima, nepoželjne poruke ili komentare. Ipak, kada govorimo o seksualnom nasilju u vezi samo Sudionica 5 i Sudionik 3 spomenuli su nagovaranje na seksualni odnos kao oblik seksualnog nasilja. Nitko od sudionika i sudionica nije spomenuo ucjene, manipulacije i nagovaranje na seksualni odnos bez zaštite. Sudionik 5 podijelio je definicije seksualnog nasilja općenito i seksualnog nasilja u vezi, pri čemu se za seksualno nasilje u vezi ograničio na nepoželjni fizički kontakt ili prisiljavanje na seksualni odnos, dok je kod definicije seksualnog nasilja općenito dodao i seksualno uznemiravanje kao oblik seksualnog nasilja. U fokus grupama, dva sudionika (Denis, 24 godine i David, 18 godina) spomenuli su i uskraćivanje seksualnog odnosa kao oblik seksualnog nasilja u intimnoj vezi.

„Pa prisiljavanje nekoga na, da učini nešto što ne želi. To je sve oblik seksualnog nas, u seksu pričam. To je sve oblik seksualnog nasilja. Ne znam.. ne znam kak' da to objasnim. 'Nači da mene prisiljava ne'ko na nešto što ja ne želim u seksu, ja bi to shvatila kao seksualno nasilje. 'Nači što meni ne odgovara, što mi je problem.. to ne bi dozvolila.“ (Sudionica 1, 24 godine, intervju)

„Od nagovaranja na to, ne znam pa do fizičkog kontakta. Od samog pipanja, a kamoli do pokušavanja toga na silu napraviti. To mi je sve seksualno nasilje.“ (Sudionica 5, 23 godine, intervju)

„Pa sve protiv volje.. u seksualnom smislu. Meni je čak seksualno nasilje i kad dovikuješ, u smislu kad, kad.. kad gledaš osobu, odnosno kad recimo majstori rade na cesti i onda gledaju i dovikuju.. Meni je i to neka vrsta seksualnog nasilja.“
(Hana, 21 godina, fokus grupa 1)

Vatroslav (25 godina, fokus grupa 2) je naveo definiciju seksualnog nasilja pri čemu je za njega svaki nepoželjni fizički kontakt seksualno nasilje. Pri tome Vatroslav (25 godina) naglašava da se isto može događati i u vezi, te da je seksualno nasilje i napastovanje osobe koja nije u stanju reći „ne“. Pri tome Denis (24 godine) ističe da je to granično područje, te da se oko toga vodi rasprava s razlogom, jer na taj način djevojke lažno optužuju mladiće za silovanje. Premda ne možemo tvrditi da se takve situacije ne događaju, pretpostavaka da žene lažu o tome da su silovane, odnosno da lažno optužuju muškarce za silovanje još je jedan raširen mit o nasilju kojim se podržavaju mehanizmi kontrole i nasilja nad ženama u suvremenom društvu.

„Dobro, mislim seksualno nasilje je znači svaki ono seksualni kontakt koji je nepoželjan. Mislim da je to onak' fakat naj, naj normalnija definicija seksualnog nasilja. Bilo, bilo u braku, bilo u vezi.. Ako osoba kaže, 'nači.. Seksualno nasilje je ako osoba nije u stanju reć' „ne“. Znači ako je ono toliko, tipa pošto je onak' u Americi bilo, znači ako si tol'ko ono pijan ili nadrogiran ili u nesvijesti da ne možeš reć' ne i ne'ko ti krene prčkat po tvojim dijelovima i onda kao onak' 'aa ne mogu ti ono, u nesvijesti sam'..“ (Vatroslav, 25 godina, fokus grupa 2)

„Ali ima puno situacija gdje se navodno dogodio slučaj silovanja, jer je bila granična situacija gdje, 'nači recimo djevojka je bila intoksicirana, pila je alkohol i završila je sa frajerom i seksali su se i.. dan poslije ona se probudi, probudi se kod njega, ono, skužila je da su se seksali i sad više nije pijana, sad je trijezna. I njoj to se sad ne sviđa, nije joj to okej. I ona kaže, on je mene silov'o.“ (Denis, 24 godine, fokus grupa 2)

Mladići u fokus grupi navode i uskraćivanje seksualnog odnosa kao oblik seksualnog nasilja, što je netočna definicija. Uskraćivanje seksualnog odnosa i manipulacija ili ucjenjivanje istim u svrhu kontroliranja partnerovih emocija, odnosno zadobivanja moći

i dominacije nad partnerom može biti oblik emocionalnog/psihičkog nasilja, no ne i oblik seksualnog nasilja.

„Mislim seksualno, ono, uskraćivanje.. Onda i možda onda i nije seksualno jer ne dolazi do seksa, onda je psihološko, ali vezano je uz seks, definitivno. Uz taj stimulans...” (Denis, 24 godine, fokus grupa 2)

Kako bismo ustanovili na koji način mladi percipiraju seksualno nasilje u vezi, zanimalo nas je smatraju li sudionici i sudionice našeg istraživanja da u vezi može doći do silovanja. Samo jedna osoba, odnosno Sudionica 1 smatra da ne može i da se osoba sama dovodi do toga da bude silovana. Pri tome Sudionica 1 prebacuje odgovornost za seksualno nasilje, odnosno silovanje na žrtvu, što je kao što smo već naveli jedan od mitova o nasilju. Ista navedeno objašnjava time da žrtva mora dati nekakav pristanak da bi se takvo što moglo dogoditi. Sudionica 1 uopće ne percipira silovanje kao nasilni čin na koji žrtva ne mora pristati i koji se može dogoditi prisilno.

*„Ako ste s nekim u vezi, da li Vas on može silovat? Pa smatram da ne. Zašto ne? Pa zato što... se ne smiješ dovest do toga. **Kako se dovedeš do toga?** Pa ne znam kako se dovedeš.. mislim nisam bila u toj situaciji, ali opet.. ono. Ako ti je partner taj koji ti pobudi seksualnu želju, 'nači on ti ju mora pobudit i to onda jednostavno onda više nije silovanje, to je pristanak i to je ljubav. To je seks. (...) Pa ne mislim da je to istina. 'Nači ako je to zdrav odnos, ne može doć' do silovanja. Ako nije zdrav odnos, onda sorry onda ti on praktički ni nije partner. Ono samo si ti tamo jer eto.. kao ne znaš za bolje, recimo..“ (Sudionica 1, 24 godine, intervju)*

Ostali sudionici i sudionice istraživanja navode da se silovanje može dogoditi i u vezi, odnosno da je svaki prisilni seksualni odnos silovanje bio on u vezi ili ne. Vatroslav (25 godina, fokus grupa 2) ističe da je silovanje čak i ukoliko se partner ili partnerica za vrijeme seksualnog odnosa predomisli i jasno kaže da više ne želi, a osoba ne prekine seksualni odnos.

„Pa.. ako ti baš ne želiš seks u tom trenu, a on te ono skida il' šta, ne znam kako bi, kako bi to opisala, mislim da je to seksualno.. da može bit' u vezi isto silovanje.

Ako je ta osoba druga ne želi i ovaj je uporan i, ono radi to protiv volje, mislim da je to, da, ovaj.“ (Sudionica 3, 21 godina, intervju)

„Makar je počelo obostrano i ako ti osoba u bilo kojem trenutku kaže, 'gle ja više ovo ne želim', onda to više ne želiš. I to je to. I to ako nastaviš to dalje, onda znači da si nekog silov'o.“ (Vatroslav, 25 godina, fokus grupa 2)

Nadalje, kako bismo utvrdili percepciju silovanja u vezi i sklonost rodnim stereotipima vezanim za seksualno nasilje, upitali smo sudionike i sudionice smatraju li da žena može silovati muškarca. Sudionici i sudionice u intervjuima imali su podijeljena mišljenja, Sudionica 1, Sudionica 3, Sudionica 4 i Sudionik 1 smatraju da žena ne može silovati muškarca. Isto tako Sudionik 1 smatra da je silovanje nekog u alkoholiziranom stanju zapravo iskorištavanje, a ne silovanje. Sudionik 4 pak izjednačava silovanje s ucjenom, što je oblik seksualnog nasilja ali nije isto što i silovanje. Ostali sudionici i sudionice intervju smatraju da žena može silovati muškarca, ali navode da ne znaju kako. Isto navode i sudionice fokus grupe smatraju da žena može silovat muškarca, te dodaju da ne znaju bi li im se moglo suditi zbog toga. Slični su rezultati u i fokus grupi s mladićima, osim Denisa (24 godine) i Vatroslava (25 godina) koji smatraju da je to moguće i da se događa.

Sudionica 1, u skladu s dosadašnjim nalazima, opet prebacuje odgovornost za seksualno nasilje na žrtvu i time iskazuje sklonost mitovima o nasilju. Navedeno objašnjava time da žrtva uvijek može učiniti nešto da spriječi silovanje, te je samim time sama odgovorna za taj čin.

„Smatrate li da žena može silovat muškarca? Ne smatram. Zašto? Zato što mi je uopće, ta silovanja su mi onako, pre smješno mi je to. Jer.. kako možeš dozvoliti da te ne'ko siluje. Nije mi to jasno. 'Nači ti moraš dat' neki pristanak.. oke, ta osoba može bit' fizički nadmoćna nad tobom i savladat te i ne znam šta.. Ali jednostavno.. postoji načini kako ćeš se riješit' te osobe.. Nije mi to, ono, jasno... nikada bilo.“ (Sudionica 1, 24 godine, intervju)

Još jedna zanimljiva percepcija silovanja je izjednačavanje silovanja i pristanka na seksualni odnos zbog nametnutih društvenih očekivanja. Naime, Sudionik 3 navodi da su muškarci silovani zato jer pristaju na seksualne odnos iako to ne žele, pod utjecajem

društvene okoline. Navedeno opet možemo objasniti usvojenim rodnim ulogama i nametnutim patrijarhalnim očekivanjima prema kojima se očekuje da će muškarci uvijek biti spremni na seksualni odnos. Iako Sudionik 3 navedeno prepoznaje kao društveno uvjetovano očekivanje, izjednačava pristanak na seksualni odnos sa silovanjem, pri čemu zaključujemo da smatra da se muškarca ne može prisiliti na seksualni odnos protiv njegovog pristanka. Vrlo sličan stav ima i Sudionik 4 koji spominje ucjene na koje muškarac mora pristati pa je samim time silovan. Važno je naglasiti da ucjene, nagovaranja ili manipulacije jesu oblik seksualnog nasilja, ali nisu isto što i silovanje, te je zanimljivo da sudionici ne mogu pojmiti da muškarac može biti prisiljen na seksualni odnos bez ikakvog pristanka, što je jedan od rodnih stereotipa i mitova o nasilju.

„Naravno da može. Muškarci lakše pristaju na seks sa ženama, nego žene sa muškarcima, ali to ne mora značit da muškarac želi seks. Tako da.. to je više zbog društvenih razlika, ako ti sad nekom objasniš 'e ova mi je došla, pitala me hoćemo li i ja sam rek'o ne. Šta si rek'o ne?' će ti doć' dečki, 'šta je s tobom, jesi homoseksualac, kaj kaj je, ne kužim?'" (Sudionik 3, 23 godine, intervju)

„Pa isto može, zašto ne. (...) Pa...ako mislim.. uvijek postoji nekakva ucjena, nekakva vrsta prisile na koje bi muškarac morao pristat' ukoliko.. Iako nisam siguran da se to događa inače..“ (Sudionik 4, 19 godina, intervju)

Sudionik 1 iskazuje sklonost rodnim stereotipima i mitovima o nasilju, te navodi da niti jedan muškarac ne može tvrditi da ga je žena silovala. Navedeno objašnjava time da ukoliko muškarac ne želi stupiti u seksualni odnos ne može postići erekciju, pri čemu zanemaruje da je erekcija između ostalog fiziološka reakcija na podražaj, te da se ne može uvijek kontrolirati. Isto tako umanjuje problem seksualnog nasilja izjednačavajući ga s iskorištavanjem, pri čemu tvrdi da muškarac može biti silovan eventualno u alkoholiziranom stanju ali da navedeno nije silovanje nego iskorištavanje.

„Pa ne može.. Možda više žena, ali i to teško. Ne može, ne može, ne može.. Ne može ni jedan muškarac reć' da je silovan od strane žene.. (...) Pa zato što je to nemoguće, jer bilo koji muškarac.. prva stvar ako ti.. to ne želiš i ako tebe ta osoba ne privlači seksualno, ti ne možeš.. aktivirat svoj spolni organ.. 'naći samim time ne može ni doć' do odnosa.. i to je to.. A sad, ako se silovanje smatra da je

nek'o mrtav pijan, pa da sad ne'ko neznanjem tog nekog pijanog napravi nešto, ali to.. opet nije silovanje.. to je više nekakvo iskorištavanje“ (Sudionik 1, 24 godine, intervju)

Ostali sudionici i sudionice uglavnom navode da žena može silovati muškarca, ali ne razumiju kako muškarac postiže erekciju ukoliko ne želi stupiti u seksualni odnos. Najčešće u tom slučaju navode da su muškarci silovani pod utjecajem opijata ili tableta za postizanje erekcije. Isto tako navode da nisu sigurni na koji način bi se silovanje muškarca moglo dokazati ukoliko je isti postigao erekciju prilikom silovanja.

„Da, al' nemam pojma kako.. Uvijek me to zanimalo, kako? Kako? Ono.. Znači ako, ako, ako, ako je u erekciji, onda kako, zašto je to silovanje? Je l' se napalio pa mu se nije.. ne znam kako.. Ne vidim kako žena to može napraviti..“ (Sena, 25 godina, fokus grupa 1)

S druge strane Denis (24 godine) i Vatroslav (25 godina) u fokus grupi s mladićima ističu da je erekcija reakcija na podražaj koja se ne može uvijek kontrolirati. Vatroslav (25 godina) pri tome objašnjava da i djevojke prilikom silovanja mogu postići orgazam kao reakciju na podražaj i da je navedeno definitivno silovanje.

„Mislim ne mora te silovat samo zato da se.. mislim može ti uzet onak' doslovce komad drveta i zagurat ti ga u guzicu, ono i.. Kao i svejedno te silovala, ono, stari moj.. (...) Baš ono što ne možeš kontrolirat i sad reć' ono.. zato što si im'o erekciju da te ne'ko nije silov'o ono, kaj? (...) Mislim frajer je im'o erekciju, al' ga je silovala. Bacila ga je na krevet, zajašila ga je i silovala ga je i on to nije htio i to je mislim silovanje“ (Vatroslav, 25 godina, intervju)

Kako bismo utvrdili prepoznaju li sudionici i sudionice fokus grupa seksualni oblik nasilja u intimnoj vezi, odnosno braku pročitana im je priča 5 koja opisuje silovanje u braku. U priči 5 muž ženi priprema večeru te očekuje da će ona nakon toga voditi ljubav s njim. Nakon što ga žena zbog umora odbije on svoju namjeru prisilno provodi u djelo. Svi sudionici prepoznali su da je u priči opisano seksualno nasilje, odnosno silovanje. Analizirajući priču 5 dva sudionika fokus grupe s mladićima (Darko, 18 godina i Denis, 24 godine) smatraju da su seksualni odnosi u braku bračna obveza što je jedan od mitova

kojim se nerijetko opravdava seksualno nasilje u braku, dok je jedan sudionik protiv takve definicije, no također, kao i ostali smatra da su seksualni odnosi važni za intiman odnos.

Djevojke u fokus grupi navode da su seksualni odnosi vrlo važni za intimnu vezu s čime su se uglavnom složili i sudionici, odnosno sudionice intervjua. Međutim djevojke u fokus grupi također ističu da to ne opravdava silovanje u braku ili vezi te da je ono moguće. Smatraju da je u navedenoj priči 5 muž trebao odustati od svoje namjere, te razgovarati sa ženom ukoliko smatra da imaju problem.

„Ali.. ja mislim da je bitno ono što si ti Virna rekla da.. da li je ta žena non stop umorna, nema šanse da si.. Mislim moš' ti bit' non stop umoran ali, kol'ko puta dođeš umoran doma, pa ti je drago vidit dečka ili muža, 'joj super sad mogu napokon bit' s njim i nije mi ništa drugo bitno'.. Brate mili, razbudit' ćete..“ (Hana, 21 godina, fokus grupa 1)

„Znači da je on nakon svega toga rek'o ono okej i bio u sebi razočaran i možda čak i ljut i šta ja znam i sutra dan s njom normalno popričao o tome.. to je druga stvar. Ali čim je on ustrajao protiv njene volje i proveo svoju namjeru u djelo, znači evo namjeru podcrtano, namjeru.. On je to već namjeravao i sa svim tim očekivao da će ona njemu uzvratit nečim šta je on dao..“ (Virna, 21 godina, fokus grupa 1)

S druge strane mladići u fokus grupi naveli su da su seksualni odnosi bračna obveza, što je vrlo opasan mit koji kako smo naveli opravdava seksualno nasilje i silovanje u braku, odnosno koji za sobom povlači neprepoznavanje seksualnog nasilja u braku, te neprijavljivanje istog. Takvu definiciju konkretno su dali Darko (18 godina) i Denis (24 godine) dok su se ostali složili s tim da su seksualni odnosi važni za vezu, međutim Vatroslav (25 godina) koji i do sada nije iskazivao sklonost rodnim stereotipima, usvojenim rodnim ulogama i mitovima o nasilju, navodi da je protiv takve definicije seksualnih odnosa u braku, odnosno smatra da seksualni odnosi nisu bračna obveza iako su važni te da se partnera ili partnericu ne treba prisiljavati na seksualni odnos ukoliko on to iz bilo kojeg razloga ne želi. Ipak i ostali su se složili da način na koji je muškarac u priči 5 reagirao nije opravdan ni u kojem slučaju.

„On je muž, ne okej.. Ajmo reć', mislim da je bračna obaveza.. vodit ljubav, ajmo reć'. I sad ako ne'ko to ne izvršava namjerno i ne želi, pa mislim ak' ti to.. Ja mislim da je.. to jedna od bitnih stvari u vezi i sad ak', ako ona to radi, a.. čovjek ima neke potrebe mislim da će sigurno kad tad doć' do prekida..“ (Darko, 18 godina, fokus grupa 2)

„Okej, konzumirat ljubav, al' ono kao, da ti je to obaveza, mislim to, to je onda opet problem braka. Al' da se ti imaš obavezu i da se tjeraš na seks sa.. iako ga možda ne želiš zbog bilo kojeg razloga.. To ti ne bi trebalo bit' da to onak' odrađuješ, evo sad ću to odradit, šest i petnaest je imaš do šest dvajst pet.. i to je obaveza.. dva put' tjedno, kužiš?“ (Vatroslav, 25 godina, fokus grupa 2)

5.3.4. Ekonomsko nasilje

Vrlo mali broj sudionica i sudionika intervjuja znalo je definirati ekonomsko nasilje. Vatroslav (25 godina, fokus grupa 2) i Virna (21 godina, fokus grupa 1) definirali su ekonomsko nasilje kao stvaranje nadmoći u financijskom smislu koju pojedinac iskorištava kako bi ugnjetavao žrtvu. Ostali sudionici i sudionice intervjuja umjesto definicije navodili su oblike ponašanja koji spadaju u ekonomsko nasilje. Neki sudionici i sudionice su čak otvoreno naveli da za takav oblik nasilja nikada nisu čuli. Sudionica 5 je još prilikom definiranja nasilja u intimnoj vezi općenito spomenula novčano nasilje, te je prepoznala i onemogućavanje zapošljavanja kao oblik ekonomskog nasilja. Sudionik 5 spomenuo je i potrošnju zajedničkog novca na vlastite potrebe. U fokus grupi jedan mladić (Denis, 24 godine) naveo je kao primjer i uništavanje imovine te je jedini od svih sudionika istraživanja znao da ekonomsko nasilje postoji kao koncept i da je kažnjivo zakonom. Djevojke su navodile i davanje džeparca partneru, te je jedna djevojka (Tena, 20 godina) navela primjer uzimanja novca partneru za kockanje, ali nije bila sigurna je li to oblik ekonomskog nasilja.

„Kad si jednostavno tol'ko ovisan o nekome, financijski, ekonomski da čak i ako se želiš maknut od njega, da se ne možeš maknut budući da te praktički ajmo reć' drži u šaci, jer si ti financijski ovisan o njemu. To je ekonomsko nasilje, kad ne'ko ima moć nad tobom u financijskom smislu i iskorištava to da, ono, da te ugnjetava.“ (Vatroslav, 25 godina, fokus grupa 2)

„Ono kao sad ti dobivaš svoj džeparac ono i ne smiješ radit, pa ću ti ja davat džeparac.. Stvaranje neke nadmoći s obzirom na financijsko stanje..“ (Virna, 21 godina, fokus grupa 1)

Sudionik fokus grupe (Denis, 24 godine) jedini je sudionik istraživanja koji je spomenuo uništavanje imovine kao oblik ekonomskog nasilje, te je bio upoznat s pojmom ekonomskog nasilja i jedini je znao da je ekonomsko nasilje regulirano Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji te da se može prijaviti.

„Uništavanje imovine, 'nači to je definitivno, to je baš ono, nasilje.. Nije direktno, nego indirektno preko neke stvari koja je vlasništvo te neke osobe nad kojom vršimo to nasilje, definitivno.“ (Denis, 24 godina, fokus grupa 2)

Sudionica fokus grupe (Tena, 20 godina) spominje uzimanje novca partnerici za kockanje, te dovođenje obitelji u financijski nepovoljnu situaciju. Pri tome Tena (20 godina) nije sigurna radi li se u opisanoj situaciji o ekonomskom nasilju. Važno je istaknuti da kockanje samo po sebi nije ekonomsko nasilje, već ovisnost, prije svega jer cilj nije ugnjetavanje i stvaranje nadmoći ili kontrole nad partnerom, no ukoliko ovisnost dovede do krađe novca u obitelji ili dovede obitelji u lošu financijsku situaciju može biti oblik ekonomskog nasilja.

„Ja bi uzela za primjer, ja mislim ovako.. Uzela bi svoju tetu. Ona radi u.. meni je tetak bio kockar prije.. to se promijenilo sada.. On je bio.. A sad ne znam je l' to to il' idem u krivom smjeru.. On je bio kockar i on bi svoj novac spiskao, uzeo bi njenu plaću i onda bi i to spiskao.. I onda su oni bili ono financijski nula. I sad je l' to možda to..“ (Tena, 20 godina, fokus grupa 1)

Ostali sudionici i sudionice uglavnom su ekonomsko nasilje poistovjećivali s ekonomskom ovisnošću koju osoba koja je ekonomski nadmoćna iskorištava, no pritom su uglavnom navodili da je žena ekonomski ovisna o muškarcu iz čega možemo zaključiti da mladi u našem istraživanju smatraju da muškarci ne mogu biti ekonomski ovisni o ženama. Navedeni primjer spada u ekonomsko nasilje, no važno je naglasiti da ekonomska ovisnost sama po sebi nije ekonomsko nasilje, već situacija u kojoj jedan od partnera nije u mogućnosti financijski skrbiti o sebi ili o obitelji, što može biti privremeno

ili trajno, no ne spada pod oblik nasilja. S druge strane iskorištavanje nečije ekonomske ovisnost s ciljem stvaranja nadmoći i kontrole partnera ili dovođenje partnera u situaciju ekonomske ovisnosti jest ekonomsko nasilje.

„Pa da, znači ako nemaš svoje prihode, da te onda druga osoba koja ima, ucjenjuje na taj način da ti ne da novac ili da te ograničava da si nešto priuštiš, sebi i djeci.. Hmm.. to je to.“ (Sudionica 4, 24 godine, intervju)

Osim toga kao oblik ekonomskog nasilja dva mladića navode i financijsko iskorištavanje pri čemu je osoba koja je financijski neovisna žrtva nasilja. Navedeno također može biti oblik ekonomskog nasilja, no važno je upozoriti na sklonost rodnim stereotipima i u ovom slučaju, jer sudionici navode isključivo žene kao nasilnike koji iskorištavaju muškarce. Uz to Sudionik 3 prebacuje odgovornost za takav oblik nasilja na žrtvu, u ovom slučaju muškarca, navodeći da si on takvo što ne bi trebao dozvoliti, što ponovno upućuje na sklonost mitovima o nasilju među mladima u našem uzorku.

„Kad cura na primjer muškarca iskorištava financijski. Da traži cijelo vrijeme, daj mi kupi ovo, daj mi ovo, daj mi ovo.. tu je kriv i muškarac koji...što to dozvoljava.. al' ovaj.. eto financijsko iskorištavanje.“ (Sudionik 3, 23 godine, intervju)

„Hm...ono što bi ljudi nazvali sponzorušama valjda. Samo isključivo su u vezi s nekim odnosno u braku s nekim da bi dobili, da bi bili opskrbljeni sa životno.. da mogu preživjet ajmo reć', ne sad preživljavat 'ko prosječan čovjek nego na jednoj visokoj nozi.“ (Sudionik 4, 19 godina, intervju)

Kako bismo utvrdili prepoznaju li mladi ekonomsko nasilje u intimnim vezama pročitana im je priča 1 koja opisuje jedan od oblika ekonomskog nasilja, u ovom slučaju kontroliranje budžeta pri čemu žena radi i zarađuje a muškarac brine o kućanstvu i djeci. Pri svakoj kupovini žena vrši pritisak na supruga zbog potrošenog novca, kontrolira kućanski budžet te vrši ekonomsko nasilje nad svojim suprugom. Samo jedna osoba (Denis, 24 godine, fokus grupa 2) u obje fokus grupe prepoznala je da se u priči radi o ekonomskom nasilju, no istovremeno navodi da su u priči 1 „obrnute uloge“, što nam govori o sklonosti rodnim stereotipima i usvojenim rodnim ulogama. Ostali sudionici i

sudionice smatraju da priča 1 opisuje psihičko nasilje, odnosno ne prepoznaju oblik ekonomskog nasilja. Djevojke u fokus grupi djelomično opravdavaju ovaj oblik nasilja smatrajući da je žrtva sigurno nešto skrivila i da je to razlog zbog kojeg se žena na taj način ponaša prema mužu. Ipak navode da ukoliko je takvo ponašanje kontinuirano i ako se često ponavlja da se radi o nasilju, što jest važan kriterij za pojedine oblike nasilja kao što je ekonomsko nasilje. Lara (24 godine, fokus grupa 1) ne prepoznaje niti jedan oblik nasilja u opisanoj situaciji. Tena (20 godina, fokus grupa 1) pak opisuje situaciju svojih roditelja, te uz pretpostavku da žrtva i čini nešto neispravno, navodi da ne treba biti nasilan nego poraditi na sebi.

Sudionice i sudionici fokus grupa u priči 1 prepoznali su emocionalno/psihičko nasilje koje jest usko vezano u ekonomsko nasilje. Točnije, u priči 1 žena sa svojim pitanjima, vršenjem pritiska i kontinuiranim prozivkama doista vrši i emocionalno/psihičko nasilje nad suprugom. Ipak, sudionici i sudionice, osim Denisa (24 godine, fokus grupa 2) ne prepoznaju kontroliranje budžeta, te stvaranje ekonomske nadmoći s obzirom na financijsko stanje kao oblik ekonomskog nasilja, već ga poistovjećuju s psihičkim nasiljem.

„Smatrate li da ova priča opisuje nasilje? I zašto da ili ne?

- Pa da..

- Da..

- Da.. psihičko nasilje, tipično..

- Pa to što ona ga stalno.. ispituje zašto je odabrao to i da l' se moglo proć' jeftinije i onda započinje svađu i to baš svaki put. Znači kontinuirano.. “ (Fokus grupa 1 – djevojke)

„Treba bit' određeno poštovanje u vezi, i da se dopusti mužu da on odlučuje u određenim stvarima, ako u ničemu barem onda u kupovini i da se dozvoljavaju nekakve minijaturne pogreške. Mislim, stvarno, dosta očit primjer ono psihičkog maltretiranja osobe. Znači ne može otić' u kupovinu normalno, jer znači svaku put kad će ić' u kupovinu će bit' u grču zato što onak', 'Isuse Kriste, ako sad ne pročešem svaku policu da nađem, onak' akciju i uzmem multi plus karticu za to, doći ću doma i žena će pokrenut kavgu na mene'.“ (Vatroslav, 25 godina, fokus grupa 2)

Denis (24 godine) prepoznaje ekonomsko nasilje u priči 1, no navodi da su u priči „obrnute uloge“ iz čega možemo zaključiti da očekuje da će muškarac vršiti ekonomsko nasilje nad ženom prije nego obrnuto, te takvo ponašanje doživljava „normalnijim“ ili uobičajenim nego obrnuto, kako je u opisanom priči 1. Navedeno objašnjava time da je u Hrvatskoj vjerojatnije da će žena biti ekonomski ovisna o mužu i da će on nadgledati financije. S navedenim se nije složio Vatroslav (25 godina, fokus grupa 2) koji navodi da s obzirom na to da živimo u 21. stoljeću muškarac može biti ekonomski ovisan o ženi, te da može biti žrtva ovakvog oblika nasilja.

„Pa mislim, 'imućan su bračni par, nezaposlen suprug Ivan svakog jutra..' Mislim da je vjerojatnije, u Hrvatskoj barem, da će muškarac bit' zaposlen, a žena nezaposlena i bit' domaćica i brinut' za djecu. I da će muškarac nadgledat njezine financije. Al' to je po meni ekonomsko nasilje, koje je čak definirano“ (Denis, 24 godine, fokus grupa 2)

Djevojke u fokus grupi navodile su različita opravdanja za ekonomsko nasilja opisano u priči 1. Točnije nisu mogle pojmiti da se netko na ovaj način ponaša bez da postoji neki razlog koji stoji iza toga. Neka od opravdanja su da je žrtva nasilja opisanog u priči 1 kockar, da troši previše novca, da ništa ne radi a troši ženin novac i slično. Pri tome djevojke također prepoznaju emocionalni/psihički oblik nasilja u priči 1 no ne i ekonomski oblik nasilja, dok Lara (24 godine) ne prepoznaje niti jedan oblik nasilja te smatra da je muškarac u priči 1 svojim ponašanjem izazvao takvu reakciju svoje žene, iz čega također možemo iščitati prebacivanje odgovornosti za nasilje na žrtvu, te neprepoznavanje ekonomskog oblika nasilja.

„Al'.. meni to ovisi o prošlosti.. Možda je Ivan.. ne znam, ono, možda je Ivan kockar il' troši previše para... Sve to može utjecat na nju, onda mi je s te strane, opet je nasilje na njega, neću reć' da je opravdano, al' da ima pozadinu s podlogom, sigurno ima.. samo šta više to nije funkcionalan odnos.. Sad je druga stvar to, da l' ima smisla zašto ona se tako ponaša..“ (Virna, 21 godina, fokus grupa 1)

„A možda je tu riječ i o tome da Ivan ništa ne radi doslovno i da je Sandra očajna i da na taj način ona sebe brani i.. mislim možda više nije normalna, s obzirom

da tata ne radi, a ona sve zarađuje i nema kontrolu nad time što on kupuje i tako dalje.. Mislim.. moguće da nije sad to čisto nasilje prema Ivanu.. (...) Ne vjerujem da je netko krivac, konkretno u ovoj situaciji, da je sad Ivan žrtva Sandre ili obrnuto..“ (Lara, 24 godine, fokus grupa 1)

Ipak, jedna djevojka (Tena, 20 godina) u fokus grupi navodi primjer svojih roditelja, te ističe da kada i postoji razlog zbog kojeg bi se netko mogao na ovaj način ponašati da ne treba pristupiti problemu nasilno, već na ljepši način i pokušati riješiti problem.

„Moj tata koji konstantno naručuje preko ebay-a neke dijelove za brod koji nisu uopće potrebni, onda ode u spizu i potroši, šta ja znam petsto kuna više i onda dođe doma, mama mu kaže daj mi račun i onda krene ono, listati samo i krene peglati po njemu i onda se on pokupi ća.. i to je.. ono.. (...) Ali ne možeš ti očekivati od nekog da se promjeni ako se ti ne promijeniš, tako da je ona započela time i ona se onako.. malo smirila i na ljepši način mu je pristupila.“ (Tena, 20 godina, fokus grupa 1)

Nakon toga sudionicima je pročitana priča 2 koja opisuje svađu oko financija između djevojke i mladića koji su u vezi. Djevojka i mladić živjeli su zajedno šest mjeseci i djevojka nije imala stalni posao. Mladić je pokušao s njom razgovarati o tome da bi trebala što prije pronaći posao jer on ne može financijski podnijeti sve troškove sam, te je rasprava prerasla u svađu. Svi sudionici prepoznali su da priča 3 ne opisuje nasilje. Sudionici i sudionice fokus grupa također su navodili prema kojem kriteriju su zaključili da priča 1 opisuje nasilje a priča 2 svađu. Mladi navode da je nasilje štetan obrazac ponašanja, a kriterije koje navode da bi pojedine oblike ponašanja okarakterizirali kao nasilje su kontinuiranost, ponavljanje, te kontekst, dok svađa mora biti konstruktivna i cilj joj je riješiti problem u vezi, a ne ugnjetavati, omalovažavati i sustavno psihički uništavati partnera.

„Ovo (priča 2) tu je bilo jednostavno rasprava između dvoje ljudi o.. o njihovoj zajedničkoj budućnosti i.. što se treba poduzet, kako ona bi ili ne bi funkcionirala. Znači to nije, bar u priči nije postavljeno kao da se to događa svakodnevno i da on nju svako malo pili 'nađi pos'o, nađi pos'o, nađi pos'o,' da je pika ono konstantno. Nego ovo ispada kao da je ono, jednostavno rasprava. Ovo gore

(priča 1) izgleda kao da je nekakav obrazac ponašanja koji je, dosta štetan i ono, koji jednu osobu očito psihički uništava. “ (Vatroslav, 25 godina, fokus grupa 2)

„Pa svađa je konstruktivna, nekada. Mislim ta, ta svađa koja nije nasilje je konstruktivna, a.. da da te svađe koje nisu konstruktivne opet budu nasilje, za mene je potrebna konstantnost.. ono da, da jedna osoba konstantno drugu osobu nečim terorizira ili omalovažava.. ne znam, šta već sve bude u toj svađi, ono.. vrijeđanja il' nešto tako, to već nije konstruktivno i ako se stalno ponavlja onda je.. spada već u nasilje.. “ (Virna, 21 godina, fokus grupa 1)

Kada sudionici govore o razlici između nasilja i svađe kao bitan element navode kontekst, odnosno okolnosti. U navedenom primjeru navode da je bilo kakvo nametanje svoje volje i prisiljavanje partnera na nešto što ne želi nasilje. Pri tome sudionica fokus grupe (Petra, 22 godine) ističe da je i priča 2 mogla opisivati oblik nasilja da je mladić od svoje djevojke zahtijevao da odmah počne raditi, dok priča 1 ne bi opisivala oblik nasilja da je muškarac iz priče 1 sklon nekontroliranom trošenju novca i da je žena u navedenoj priči smirenije pristupila tom problemu.

„Mislim da je tu ne znam.. Mislim da je za svaku situaciju.. dosta su okolnosti bitne.. Tipa da je sve i u ovoj drugoj priči između Helene i Karla, da se.. jedna činjenica promijenila, ovo bi bilo nasilje.. Da je on zahtijevao od nje, odmah, da ide radit', bez ikakvog premišljanja.. 'Izvoliš ić' radit!' To bi bilo nasilje, recimo.. Dok, u prvoj priči, da je bilo samo malo drugačije i da je ona, kak' si ti rekla.. da je postupala k'o tvoja mama, da je rekla: 'hej, daj pazi, gle, kaj.. mog'o si možda čak malo jeftinije proć', daj molim te pripazi sljedeći put' opet to, ne bi bilo psihičko neko nasilje, neg' bi bilo samo onak' ... pa komunikacija, kvalitetna.. “ (Petra, 22 godine, fokus grupa 1)

Sudionik fokus grupe s mladićima (Denis, 24 godine) navodi da kompromis prestaje kada dolazi do nametanja nečije volje u odnosu, ali da je to individualno, odnosno da ovisi o tome koliko pojedincu odgovara određeno ponašanje. Takva percepcija je pogrešna prije svega jer mladić u fokus grupi zanemaruje da osoba koja trpi nasilje može sebe smatrati krivom ili neprepoznavani pojedine oblike nasilja što ne znači da joj takvo ponašanje odgovara.

„Pa... kompleksno pitanje. Mislim to baš ta granica između.. gdje nestaje kompromis, gdje počinje to neko nametanje nečije volje, to je isto dosta individualno. Po meni.. ne znam, kad vidim da mi ne odgovara to više. Jednostavno, kad druga osoba baš to preuzme tu neku glavnu riječ u nečemu. Mislim možda to čak nije tol'ko ni očito, ono, ali postepeno se uhvatiš da onak' sam' pratiš tu osobu i gledaš njezine samo potrebe ili njegove. I to je to.“ (Denis, 24 godine, fokus grupa 2)

Sudionici i sudionice intervjuja dali su vrlo različite odgovore na pitanje koja je razlika između svađe i nasilja. Neki smatraju da je vrijeđanje u svađi već blagi oblik nasilja, dok drugi smatraju da nasilje počinje tek kada dođe do fizičkog obračuna u svađi. Iz navedenog možemo zaključiti da mladi nerijetko nasilje u intimnoj vezi percipiraju isključivo kao fizičko. Sudionica 1 i u ovom slučaju iskazuje sklonost mitovima o nasilju, te prebacuje krivnju na žrtvu nasilja, odnosno navodi da je žrtva ta koja si dozvoljava da svađa postane nasilje, dok je za istu sudionicu svađa vikanje, a nasilje sve ostalo.

„Pa, ne znam.. recimo kod mene u svađi nema ni.. psovanje mame recimo, to je već nekakva granica ono. A ovisi opet kažem u kakvom je to tonu i u kakvom je to, kažem, afektu izrečeno ili nešto. Ali sad da je to ono za ozbiljno, ni to kod mene nema. To je već nekako meni, ajmo reć', malo žešće vrijeđanje, ne?“ (Sudionik 2, 22 godine, intervju)

„Pa znači kad dođe do fizičkog obračuna, onda bi.. onda smatram da je to ono već nasilje nekakvo. Jer sad verbalno, mislim, postoji verbalno nasilje, ali, ovoga.. Smatram da baš nasilje, nasilje, ono treba doći baš kad je fizički obračun neki.“ (Sudionica 4, 24 godine, intervju)

5.4. Rodni stereotipi i usvojene rodne uloge

Jedan od ciljeva ovog istraživanja bio je utvrditi utječu li rodni stereotipi i usvojenost rodnih uloga na to kako mladi definiraju, percipiraju i razumiju nasilje. Temeljem analize rezultata do sada smo utvrdili da među mladima postoji sklonost sljedećim rodnim stereotipima i mitovima o nasilju:

- žene su slabiji spol zbog čega se fizički nasrtaj žene na muškarca ne može okarakterizirati kao nasilje
- žene ne mogu silovati muškarce
- muškarci ne mogu biti ekonomski ovisni o ženama
- žene ekonomski iskorištavaju muškarce

Osim navedenog, svi sudionici i sudionice intervjuja osim Sudionice 2, Sudionika 3 i Sudionika 5 smatraju da kućanski poslovi pripadaju pretežno ženama i da bi muškarci trebali pomoći koliko mogu. Sudionik 4 čak navodi da je tradicionalna podjela rodni uloga ispravna, te dodaje da su žene te koje trebaju biti pažljive i brinuti se o muškarcima. Sudionik 3 također iskazuje usvojenost rodni uloga, pri čemu muškarce veže uz javnu sferu naglašavajući da bi oni trebali zarađivati i počastiti ženu različitim materijalnim stvarima, dok žene veže uz privatnu sferu navodeći da bi žene trebale pripremati hranu, te zavoditi svoje muževe ukoliko ih žele zadržati.

„Pa ne znam, tipično ponašanje za djevojku bi po meni bilo da je ona ta koja je pažljiva, onako puno brine, ne znam... zalaže se, trudi se, po nekim sitnicama se pokušava svidjeti, ne znam možda. (...) Doduše ja smatram da muškarac u svakom slučaju treba pomoć kol'ko god najviše može, i u kućanskim poslovima da nije k'o cijepljen protiv toga. Al' smatram da jednostavno žena treba bit' ta koja drži konce ajmo reć' tu u kućanstvu, da je kuća uvijek uredna, da je ručak redovito na stolu, i tako da se brine o djeci.“ (Sudionik 4, 19 godina, intervju)

„Muškarac treba počastiti ženu, treba ju iznenadit svakakvim sitnicama. Materijalnim, nekim ružama, nakitom i to ne mora bit' samo za Valentinovo, nego.. neku sitnicu da ju iznenadi na bezvezni dan, srijeda. (...) Trebala bi iznenađivati finom hranom, kad dođe doma, da ti skuha nešto, da.. te zavede.. Jer muškarac je takav, ne svi, ali... ako.. žena nema interesa za to, ode. Mislim mora bit' tog.“ (Sudionik 3, 23 godine, intervju)

Sudionik 1 ni u kojem slučaju ne bi pristao ostati na porodiljnom dopustu jer smatra da je majka ta koja treba biti s djetetom a muškarac zarađivati, zatim Sudionik 3 i Sudionica 4 smatraju da je bolje da žena ostane s djetetom na porodiljinom dopustu, dok ostali

navode da se oko toga treba dogovoriti ovisno o tome tko više zarađuje. Pri tome Sudionica 4 navodi da muškarci nisu sposobni brinuti se o djeci kao žene, dakle sposobnost brige o djeci i kućanstvu pripisuje biološkim karakteristikama muškaraca i žena pri čemu zanemaruje društveni utjecaj i činjenicu da su takva ponašanja kulturno uvjetovana i naučena, odnosno nametnuta u obliku društvenih očekivanja ženama i muškarcima.

„Pa ne znam, nemam pojma. Da, mislim da ovoga nisu sposobni za to sve obaviti. I bit' sa djecom i.. Mislim da je tu žena, ovoga više sposobnija od njih. A i žena je nekako, nemam pojma. Mislim da bi muškarac svakako trebao, ovoga raditi.“
(Sudionica 4, 24 godina, intervju)

Analizom rezultata ustanovili smo pojedine rodne stereotipe vezane uz seksualnost i seksualno nasilje. Naime, Sudionica 1 i Sudionik 2 smatraju da su seksualni odnosi važniji muškarcima nego ženama, ostali navode da to ovisi o pojedincu. Također, djevojke u fokus grupi navode da su muškarci skloniji stupati u seksualne odnose bez osjećaja, za razliku od žena. Navedeno također pripisuju biološkim karakteristikama navodeći da je njima takvo ponašanje lakše, te zanemaruju društveni utjecaj, odnosno naučeno ponašanje prema kojem se od djevojaka očekuje da budu emotivnije od mladića, dok se od mladića očekuje da uvijek budu spremni stupati u seksualne odnose.

„Da, da je samo kao potreba? Mislim da da.. Mislim da oni imaju veću mogućnost da odu van, poseksaju se i nemaju nikakvu.. vezu s tom osobom..“ (Sena, 25 godina, fokus grupa 1)

Nitko od sudionika i sudionica ne opravdava silovanje pod izlikom da muškarci ne mogu kontrolirati svoj seksualni nagon, a navedeno objašnjavaju time da ljudi nisu životinje i da svoje nagone mogu kontrolirati, te da su takva opravdanja potpuno besmislena. Ipak, Sudionica 2 smatra da žena može biti djelomično kriva za silovanje ukoliko se vulgarno odijeva a silovatelju je prvi put da je tako nešto učinio, što je mit o seksualnom nasilju koji ponovno prebacuje odgovornost za nasilje na žrtvu i opravdava nasilno ponašanje.

„Pa opet, to nema veze. Opet.. da hodaju gole, ni'ko nema pravo ne znam.. opet na silovanje. Bez obzira što su one bile ne znam kol'ko provokativno obučene ili ne znam..“ (Sudionik 1, 24 godine, intervju)

„Pa da.. ako.. ako taj neki muškarac ako mu je prvi put to (silovao ženu).. ne opravdavam ga, ali mislim da da. Jer samim oblačenjem vulgarnijim, mislim da cura poziva na to“ (Sudionica 2, 18 godina, intervju)

Nadalje, Sudionik 2 smatra da muškarac nikako ne bi trebao biti ekonomski ovisan o ženi, dok je obrnuto prihvatljivo. Ostali smatraju da je to prihvatljivo neovisno o spolu, s time da Sudionica 3 naglašava da je najbolje da oba partnera zarađuju jer ne znaju što im donosi budućnost niti hoće li zauvijek ostati zajedno. Što se sudionika i sudionica fokus grupe tiče, djevojke smatraju da iako je prihvatljivo da muškarac bude ekonomski ovisan o ženi, da to niti jedna žena zapravo ne želi. S navedenim se nije složila Virna (21 godina) koja smatra da je takav način razmišljanja kulturno uvjetovan, te da bi trebalo biti prihvatljivo i kada je muškarac ovisan o ženi kao što je prihvatljivo i obrnuto. Lara (24 godine) smatra da je najzdravije da i muškarac i žena zarađuju, te da nitko ne bi trebao ekonomski ovisiti o drugoj osobi, ponajviše zbog toga jer smatra da je osoba koja radi zadovoljnija sama sa sobom što utječe i na odnos među partnerima.

„Zašto ne bi bio, ono? Ako žena može bit' ekonomski ovisna o muškarcu i to je totalno prihvatljivo, onda zašto ne bi i muškarac bio o ženi, normalno, ako njoj to odgovara. Ako to ženi ne odgovara onda nije prihvatljivo..“ (Virna, 21 godina, fokus grupa 1)

„Ja mislim da je najzdravije da jedan i drugi rade, ako mogu .. da je to jer.. mislim da u vezi ako jedno osoba je doma po cijele dane i da joj je život organiziran samo da brine o ukućanima, da to pukne, i ne samo ta osoba nego i ova koja dolazi doma.. I mislim da to nije zdravo..“ (Lara, 24 godine, fokus grupa 1)

5.5. Intervencija i traženje pomoći

Nadalje, nastojali smo utvrditi jesu li mladi skloni intervenirati ukoliko dođe do nasilnih situacija njima bliskih osoba, te bi li tražili pomoć ukoliko bi se sami našli u nasilnoj situaciji, te ovisi li to o njihovoj definiciji, percepciji i razumijevanju nasilja.

5.5.1. Intervencija u slučaju svjedočenja nasilnim situacijama

Što se tiče intervencije svi sudionici i sudionice intervjuja navode da bi ponudili pomoć bliskim osobama ukoliko bi se iste našle u nasilnoj situaciji. Većina sudionica i sudionika intervjuja umiješali bi se u nasilne situacije ukoliko bi došlo do fizičkog zlostavljanja, za ostale smatraju da se ne treba miješati, te da to parovi moraju sami riješiti, iz čega jasno možemo zaključiti da bez obzira na to što prepoznaju pojedine oblike nasilja, jedino fizičko ili seksualno nasilje smatraju ozbiljnim. Samo Sudionik 2 bi prijavio počinitelja i to isključivo teži oblik fizičkog ili seksualnog nasilja, ostali navode da bi savjetovali žrtvi da ode, da se makne od nasilnika ili bi pružili utjehu. Sudionica 2 i Sudionik 1 navode da bi pokušali pomoći onoliko koliko im žrtva dozvoljava, s time da bi Sudionik 1 i Sudionica 5 savjetovali žrtvi da prijavi nasilje, ali ne bi oni prijavljivali umjesto žrtve.

„Pa žrtvi bi dala, ono što sam sama sebi trebala dat'. Da se makne od te osobe, odma'. Jer napravila jednom, napraviti će još sto puta i može bit' samo gore i gore. I dobro i to, ako ga želi tužiti da ga tuži i tako to. I da za ubuduće zna, čim neko povisi ton na nju i bilo što, da si takve stvari ne dozvoljava.“ (Sudionica 5, 23 godine, intervju)

Iz navedenog se jasno može zaključiti da mladi u našem uzorku nasilje u intimnim vezama doživljavaju isključivo kao privatan problem, te da je najvažnije da žrtva pomogne sebi i ode od nasilnika. Sudionici i sudionice našeg istraživanja iskazuju potpunu neosviještenost o nasilju kao društvenom problemu kojeg bi trebale rješavati između ostalog i društvene institucije. I percipiranje nasilja kao privatnog a ne društvenog problema također je jedan od mitova o nasilju. Pri tome mladi u našem uzorku navode dva ključna kriterija kada govore o tome bi li se miješali u nasilne situacije svojih bližnjih: (1) ukoliko si žrtva ne može sama pomoći i (2) ukoliko žrtva traži njihovu pomoć.

„Pa.. ne znam. Ja se miješam jer mi je, jer bi htjela pomoć, al'.. A treba se miješat zapravo, trebalo bi pomoć, ako ta osoba sama ne može riješit problem. I ako te moli za pomoć, onda stvarno treba uskočit kako god znaš. Ne znam, u tom slučaju, s onom prijateljicom koja mi je, fizički zlostavljana. Ne znam, ja sam samo došla kod nje, eto, da budem s njom u slučaju da on naleti. Pošto on se može popet preko tog balončića i popne se.“ (Sudionica 3, 21 godina, intervju)

„Pa treba se miješat, da. Ne znam da, primjer sad, da dođe do tog silovanja ili baš jakog onako fizičkog nasilja, ja bi izreagirao sigurno. Na koji način, ne znam. Prvo bi probo pričat sa muškarcem i onda bi, ne znam, čak bi prijavio, ne bi mi bio problem prijavit.“ (Sudionik 2, 22 godine, intervju)

Sudionik 4 u intervjuima također potvrđuje navedene nalaze, te pri tome iskazuje i sklonost „osobnoj osveti“. Kako navodi, ne bi prijavljivao nasilje već bi se on i njegovi prijatelji osvetili nasilniku, odnosno na nasilje odgovorili nasiljem.

„Hmm.. pa mislim da ne bi prijavljivao, jer.. Vjerojatno bi .. i ili, ako je, ne znam, to iz mog društva recimo prijateljica, sigurno bi se mi dečki organizirali nekako da to uredimo.“ (Sudionik 4, 19 godina, intervju)

Mladići u fokus grupi navode da bi trebali pomoći žrtvi nasilja, no ne slažu se svi s time. Denis (24 godine, fokus grupa 2) smatra da se ne treba miješati, osobito kada se radi o emocionalnom/psihičkom nasilju, te navodi da je to ulaženje u tuđu privatnost, pri čemu kao i ostali zanemaruje da je nasilje društveni problem kojeg treba rješavati neovisno o tome može li žrtva sama sebi pomoći ili ne. Nasilje ne doživljava kao čin za koji počinitelj treba biti kažnjen neovisno o tome je li žrtva uspjela otići iz nasilnog odnosa ili ne. Isto tako Denis (24 godine) opravdava nasilje tvrdnjom da ono ovisi o suglasnosti i odnosima među partnerima.

„Ljudi imaju kompromise i svoje granice, ono.. Mi sa strane ne možemo znat' pojedinosti svake veze i svake individue. Ja mislim da se ne treba miješat i 'nači da.. jedino ako ti se ne'ko obrati za pomoć, ono da mu nije dobro i da traži neki izlaz, onda da. Al' i prije toga, naravno razgovarat, jesi siguran, šta se dogodilo, šta je bilo ovo, ono, onda svakako. Ali sugerirati nešto, mislim da nije u redu, zato

što ne znaš koji su odnosi između to dvoje ljudi, njihove ono baš nijanse te veze, dogovore, osjećaje..“ (Denis, 24 godine, fokus grupa 2)

Darko (18 godina) pak smatra da bi svakako trebalo sugerirati prijatelju da to što doživljava u vezi nije zdrava veza čak i ako se radi o emocionalnom/psihičkom zlostavljanju, ali niti on se spominje uključivanje institucija u rješavanje problema nasilja.

„Ja kažem, ja sam im'o iskustva da mi prijatelji, da su mi prijatelji u takvim vezama i ja im uvijek kažem ovaj da to nije normalno, da to ne, ne treba tako bit'. Ne bi trebalo tako bit'. I ovaj, mislim kažem to na drukčiji način, ali.. kažem mu ovaj šta točno ne valja i šta.. da bi trebalo to riješit, znači probat riješit.. A ak' ne ide treba prekinut i to je to.(...)Mislim da, uvijek nam treba ta neka pomoć, vanjski poticaj kao što je kolega rek'o, mislim..“ (Darko, 18 godina, fokus grupa 2)

5.5.2. Traženje pomoći u slučaju osobnog iskustva nasilja

Što se tiče traženja pomoći u slučaju osobnog iskustva nasilja Sudionik 1 i Sudionik 2 navode da nasilje u vezi ne bi prijavili, jer smatraju da djevojka njima ne može učiniti ništa toliko strašno što bi trebalo prijaviti, što je u skladu s njihovom sklonošću rodnim stereotipima, usvojenim rodnim ulogama i mitovima o nasilju. Iako Sudionik 2 navodi da je šamar nasilje neovisno je li ga počinila žena ili muškarac, on nasiljem smatra smo teže oblike fizičkog nasilja, pri čemu smatra da žena nije fizički sposobna nauditi muškarcu u tolikoj mjeri da ju on mora prijaviti. Ipak sve sudionice i sudionici potražili bi pomoć od svoje obitelji i prijatelja u pojedinim slučajevima nasilja, samo Sudionica 4 navodi da bi prijavila fizičko i seksualno nasilje, a Sudionica 3 fizičko nasilje, dok bi ju seksualno nasilje bilo sram prijaviti, iz čega možemo zaključiti da prijavu takvog oblika nasilja ne shvaća društveno prihvatljivom, te se boji stigme koja bi joj se mogla pripisati prizna li da je doživjela taj oblik seksualnog nasilja. Također navodi da se to ne bi moglo ponoviti više od jednom. Iz toga možemo zaključiti da Sudionica 3 smatra da isključivo o njoj, odnosno žrtvi ovisi hoće li doživjeti ovaj oblik seksualnog nasilja, što je kao što smo naveli jedan od mitova o nasilju. Nadalje, sudionice navedeno objašnjavaju time da je fizičko i seksualno nasilje „ozbiljnije nasilje“ te da ga zato treba prijaviti, te se isto može puno lakše dokazati. Pri tome možemo zaključiti da je njihova sklonost traženju pomoći sukladna s njihovom percepcijom nasilja, odnosno da emocionalno/psihičko i

ekonomsko nasilje ne shvaćaju ozbiljnim, te navode da ih je teže i prepoznati jer ne ostavljaju vidljive posljedice što onemogućava i otežava prijavljivanje tih oblika nasilja.

„Pa.. prvo svojim roditeljima. A.. i onda vjerojatno bi roditelji bi mogli, ne znam. Znam da prvo bi se roditeljima obratila i s njima popričala i vjerojatno bi išli dalje, al' mislim da bi oni to mogli riješit. (...) Pa.. prijavila bi fizičko prvenstveno, zato što se to može i dokazat, donekle. A psihička, sad ne znam i ta ekonomska. Za seksualno bi me bilo sram možda, ne sram, neg', ne znam kako bi to opisala. Ne znam da l' bi htjela ikom' to ispričat, Ono, možda bi to zadržala za sebe. I ovako se više ne bi ponavljalo, tako..“ (Sudionica 3, 21 godina, intervju)

„Zato je jako zeznuto to psihičko, jer ti za fizičko.. Mislim isto, sva su podjednako grozna, al' mislim da ovo psihičko puno zaje.. Zato što ti fizičko vidiš, ti imaš masnicu, on je tebe udario. Točka. Tuče te. (...) Zato je jako zeznuto to psihičko jer je jako teško dokazat.. I onda i tebe ta osoba počne uvjeravat u to da si ti, da ti si u krivu, 'vidiš kak' svi ostali misle da je on super, pa očito sam ja luda onda.. očito stvarno je u meni problem'.. E to onda tu bude zeznuto, ako ta osoba to onda ne uspije osvijestit da je u njemu problem ili u njoj, i da se stvarno može nekome obratit..“ (Petra, 19 godina, fokus grupa 1)

„A ne, a mislim da kod, kod tog, kod fizičkih takvih stvari, pa to treba odma' prijavit, a sad ovi drugi.. Mislim to smo rekli bili malo prije, je l'? Da bi možda.. to ekonomsko nasilje probali kao prvo ovak' riješit bez prijave, al' mislim ak' te ne'ko drmne.. fakat bi treb'o možda ić' to odma' prijavit.“ (Darko, 18 godina, fokus grupa 2)

Također, zanimljivo je da bi svi sudionici osim Sudionika 1 i Sudionika 5 tužili bivšeg partnera ili partnericu ukoliko bi odbio plaćati alimentaciju za dijete. Navedeno objašnjavamo time da su sudionici i sudionice upoznati s time, odnosno znaju da je plaćanje alimentacije zakonski regulirano, te da je podizanje tužbe zbog neplaćanja istog društveno prihvaćeno i doživljava se kao „normalno“. Ipak kada se govori o ostalim oblicima nasilja, sudionici i sudionice prije svega nisu upoznate s time što je zakonski regulirano a što ne i pored toga nasilje shvaćaju svojim osobnim problemom. Svi sudionici i sudionice intervju smatraju da država i institucije ne reagiraju prikladno te

da kazne za nasilje u obitelji nisu pravedne noto u skladu s počinjenom štetom. Sudionik 5 smatra da bi država i institucije više trebali raditi na prevenciji nasilja. Djevojke u fokus grupi također iskazuju veliko nepovjerenje prema institucijama, te smatraju da bi trebalo prijaviti fizičko i seksualno nasilje, ali da od toga nema dovoljno koristi. Navedeno potkrepljuju primjerima u kojima su se njihovi poznanici ili bliske osobe našle u situacija u kojoj su prijavili nasilje i nitko nije ispravno reagirao. Dapače, navode kako se situacija samo pogorša. Isto tako navode da se ih je zapravo strah umiješati policiju i ostale institucije jer smatraju da kazne za nasilje nisu dovoljno jake, te ukoliko zlostavljač bude pušten na slobodu, žrtva može samo snositi još gore posljedice što je uopće prijavljivala nasilje.

„Čovjek je sa onim žeračem, kak' se to zove za kamin, 'stuko je svoju ženu. Otiš'o je na sud, njega je sutkinja doma pustila da se on... znači čeka kaznu kod kuće. Šta da je ubije, pa da onda tek izreagiraju? Mislim, tu mi je ono premalo. Mislim da bi te neke kazne trebale bit puno puno veće i provodit se odmah a ne da to suđenje traje pet godina, ono. To mi je, ne znam, to mi je katastrofa.“ (Sudionica 5, 23 godine, intervju)

„Mislim da institucije ovdje ne funkcioniraju dovoljno dobro da bi im ja dopustila da se toliko miješaju. Jer, više manje, svaki put kad se neka institucija umiješala sa nekakvom našom namjerom da to bude bolje.. oni su uglavnom bili zeznuli stvar još više.. Napravili su da svima bude grozno. Tak' da, sad iskreno ne vjerujem u, u neku korist naše institucije.. Ne bi, ne bi se baš previše pouzdala u to.. Eventualno u neke udruge koje se bave sa nekakvom, ne znam sad, pomoć ljudima na psihološkoj ili ne znam na kojoj već bazi.. Ali ono, provjerene neke udruge.. Ovak' institucije, no, no..“ (Sena, 25 godina, fokus grupa 1)

Zbog navedenog i velikog nepovjerenja u djelotvornost policije i institucija mladi u našem uzroku smatraju da je najvažnije otići od nasilnika i pokušati si pomoći sam. Denis (24 godine, fokus grupa 2) smatra da bi prijavljivanje svakako trebalo izbjeći i jednostavno se maknuti od nasilnika, što ukazuje na problem umanjivanja nasilja kao društvenog problema, jer isti sudionik navodi da institucije nisu bile tu kada je dvoje ljudi započinjalo intimnu vezu, pa nema potrebe da rješavaju njihove privatne probleme.

„Al' ja mislim da tu oko toga nije tol'ko bitno da ti sada riješiš njega, ono kao nek' on ide u zatvor taj zlostavljač il' šta već.. Tu je bitno pomoć sebi i maknut se od njega. Znači ne mora to bit' policija koja ono totalno.. ništa nema u tome. Bitnije je pomoć sebi uz pomoć tih drugih nekih ustanova u kojima nećeš ga trebat prijavit.. Doduše ono, ako je sad ono prati te, uhodi te, želi te ubit.. stota stvar.. Al', kod nekih ovako psihičkih je l'..“ (Virna, 21 godina, fokus grupa 1)

„Definitivno, ja mislim da muškarci u puno manjem postotku prijavljuju nasilje u, u globalu i poimaju nasilje u vezi drugačije. Jer ono, muškarci mogu trpit ono, fakat grde stvari a da ne uopće pomišljaju da to nekom prijave i (...) Mislim da treba prijavit definitivno kad ne možeš ništa sam napraviti, 'nači kad ne možeš ništa, ono, ne možeš se maknut, recimo, ne možeš ovo, ne možeš ono, onda treba prijaviti i potražiti pomoć.“ (Denis, 24 godine, fokus grupa 2)

S druge strane Vatroslav (25 godina) smatra da treba prijaviti svaki oblik nasilja koji je zakonski reguliran, ali ističe da je pritom važno da je žrtva svjesna i da prepoznaje da trpi nasilje, jer ga u suprotnom neće niti prijaviti.

*„Sve što je zakonski regulirano bi trebalo prijaviti, ajmo reć'. **I ekonomsko? Sad smo se složili da ekonomsko ne bi prijavljivali..** Prijavit ga. Zaš' ne? Pogotovo ako želiš izać' iz veze. Jer ako.. Mislim ako ga ti ne prepoznaš onda ga nećeš ni prijaviti, ali ako ga prepoznaš, ako si okej s tim, jer ima ljudi koji su okej sa svašta i kojim ne smetaju stvari. U redu, čudan si. A ako te smeta, prijavi ga, zakonski je regulirano, dapače. Isto kao bilo koje, bilo koju drugu vrstu nasilja koja je zakonski regulirana, nek' se prijavi. Mislim sad je to opet problem onak', kol'ko će institucije odraditi svoj posao. Jer to je najteža sintagma.“ (Vatroslav, 25 godina, fokus grupa 2)*

6. RASPRAVA

U nastavku ćemo interpretirati i kontekstualizirati ranije izložene rezultate istraživanja. Prije toga iznosimo glavne nalaze: potvrđena je osnovna hipoteza, odnosno pretpostavka da mladi ne prepoznaju sve oblike nasilja u intimnim vezama, te da su skloniji prepoznati pojedine oblike fizičkog i seksualnog nasilja, nego emocionalnog/psihičkog i ekonomskog nasilja. Nadalje, potvrđena je hipoteza da sklonost rodnim stereotipima i usvojenost rodnih uloga utječe na definiciju, percepciju i razumijevanje nasilja, ali i sklonost mitovima o nasilju. Zatim je potvrđena hipoteza da sklonost intervenciji ovisi o definiciji, percepciji i razumijevanju nasilja, no važno je naglasiti da isto ovisi i o mitovima o nasilju kao i o iskazivanju nepovjerenja spram institucija. Pretpostavka da traženje pomoći ovisi o definiciji, percepciji i razumijevanju nasilja, te da su traženju pomoći sklonije djevojke u našem uzorku, je djelomično potvrđena. Pretpostavka da iskustvo nasilja u intimnoj vezi utječe na definiciju, percepciju i razumijevanje nasilja nije potvrđena.

Primarni cilj ovog rada bio je istražiti na koji način mladi definiraju, percipiraju i razumiju nasilje. Pretpostavili smo temeljem rezultata ranije provedenih istraživanja (Hodžić, 2007, Ajduković, Ručević, 2009) da mladi ne prepoznaju sve oblike nasilja u intimnim vezama. Točnije, da će biti skloniji prepoznati fizičko i seksualno nasilje nego emocionalno/psihičko i ekonomsko nasilje u intimnim vezama. Temeljem analize rezultata provedenog istraživanja potvrdili smo navedenu hipotezu. Sudionici i sudionice fokus grupa prilikom definiranja pojedinih oblika nasilja u intimnim vezama spomenuli su kontinuiranost, ponavljanje, kontekst i nametanje nečije volje u svrhu stvaranja nadmoći nad partnerom, dok su sudionici i sudionice intervjua bili skloniji nabrajati pojedine obrasce ponašanja koji spadaju u određene oblike nasilja u intimnim vezama.

Mladi u našem uzorku fizičko nasilje su definirali kao bilo koji fizički udarac, naguravanje ili nanošenje boli drugoj osobi. Neki od njih navode da je pri tome vrlo bitna namjera, odnosno da ukoliko osoba nema namjeru nanijeti zlo partneru, već navedeno čini iz nemoći ili „manjka kontrole“ da se onda ne radi o fizičkom nasilju. Takvim definicijama i mitovima o nasilju u našem uzorku su bili skloniji mladići nego djevojke. Djevojke su uglavnom svaki šamar ili udarac okarakterizirale kao nasilje, dok su mladići bili skloniji opravdati fizičko nasilje ukoliko je žena, odnosno djevojka počiniteljica takvog oblika fizičkog nasilja. Nadalje, rezultati našeg istraživanja pokazali su da mladi ne smatraju da je alkohol opravdanje za fizičko nasilje, iako neke djevojke navode da

alkohol može biti uzrok fizičkog nasilja u intimnim vezama, ali ne i opravdanje. Sudionici uglavnom navode da je alkohol samo katalizator, odnosno da je jedan od čimbenika koji povećavaju rizik za fizičko nasilje. Nadalje, pokazalo se da su mladi, uključujući i djevojke i mladiće svjesni isključivo fizičkog nasilja nad ženama ili djevojkama u intimnim vezama, iako je istraživanje u Hrvatskoj (Ajduković, Ručević i Šincek, 2007, prema Ajduković, Low, Sušac, 2011.) pokazalo da su djevojke iskazale da čine više fizičkog nasilja nego mladići, što je osobito karakteristično za intimne veze mladih u kojima je također u većoj mjeri zastupljeno obostrano nasilje, nego li u intimnim vezama odraslih (Gray, Foshee, 1997, prema Miller, White, 2003).

Analizom rezultata našeg istraživanja ustanovili smo da mladi definiraju seksualno nasilje kao bilo koji nepoželjni fizički kontakt u seksualnom smislu, te prisiljavanje osobe ili partnera na ono što ne želi. Pri tome mladi prepoznaju pojedine oblike seksualnog nasilja, poput nepoželjnog dovikivanja, seksualnog uznemiravanja, prisiljavanje na seksualni odnos i silovanje, ali uglavnom ne prepoznaju one koji se temeljem rezultata ranijih istraživanja najčešće događaju intimnim vezama mladih. Sudionici uglavnom nisu navodili nagovaranje na seksualni odnos, različite ucjene i manipulacije kao oblik seksualnog nasilja, pri čemu nije utvrđena razlika između mladića i djevojka. Vrlo slične rezultate pokazalo je i CESI kvantitativno istraživanje provedeno 2007. godine u RH na mladima, prema kojem je čak 8% djevojaka i 5% mladića doživjelo u vezi nagovaranje na seksualni odnos, a veliki udio mladih koji su sudjelovali u istraživanju nisu takvo ponašanje prepoznali kao oblik seksualnog nasilja (Hodžić, 2007). Nadalje, sudionici i sudionice smatraju da žena može silovati muškarca, ali uglavnom ne znaju kako, odnosno smatraju da je to moguće, ali samo u izoliranim i specifičnim situacijama, te isključivo pod utjecajem opijata. Mladi uglavnom navode da je silovanje u intimnim vezama moguće, ali s druge strane neki od sudionika navode da su seksualni odnosi bračna obveza, što je jedan od mitova o seksualnom nasilju koji opravdava seksualno nasilje u braku, te onemogućava prepoznavanje istog. Isto tako, neki sudionici navode da je uskraćivanje seksualnih odnosa u intimnim vezama također oblik seksualnog nasilja, što nije točno. Uskraćivanje seksualnog odnosa i manipuliranje istim može biti oblik emocionalnog/psihičkog nasilja no ne i seksualnog. Također sudionici i sudionice navode da su seksualni odnosi iznimno važni za intimnu vezu. Prema navedenom, mogli bismo zaključiti da zbog takve percepcije seksualnih odnosa u vezi ili braku mladi nagovaranje na seksualni odnos ne doživljavaju kao oblik seksualnog nasilja.

Nadalje, iako su sudionici i sudionice u našem uzorku emocionalno/psihičko nasilje naveli kao jedan od osnovnih oblika nasilja u intimnim vezama ne prepoznaju ga kao fizičko i seksualno, te su i skloniji netočnim definicijama emocionalnog/psihičkog nasilja. Mladi emocionalno/psihičko nasilje nisu točno definirali, već su navodili oblike ponašanja koja spadaju u ovaj oblik nasilja poput vrijeđanja, omalovažavanja i manipulacije, pri tome sudionici i sudionice ljubomoru i posesivnost uglavnom nisu prepoznali kao oblike emocionalno/psihičkog nasilja, već su ga izjednačavali sa poklanjanjem pažnje i interesa. S navedenim se nisu složili neki pojedinci no nije utvrđena razlika između djevojaka i mladića u navedenoj zabluđi. Ovaj nalaz sukladan je i ranijim istraživanjima prema kojima se upravo ovaj oblik nasilja u intimnim vezama mladih nerijetko izjednačava s poklanjanjem pažnje, interesa i pokazivanjem ljubavi, osobito kada se radi o ljubomornim i posesivnim ispadima jednog od partnera u vezi (Ajduković, Ručević, 2009). Nadalje, mladi su bili skloni opravdavati izrazito ljubomorno i posesivno ponašanje u specifičnim situacijama poput prevare u vezi, te je u navedenom utvrđena razlika između djevojaka i mladića u našem istraživanju pri čemu su djevojke bile sklonije opravdati emocionalno/psihičko nasilje u slučaju prevare.

Nadalje, ekonomsko nasilje u intimnim vezama jedini je oblik nasilja za koji neki od sudionika i sudionica nikada nisu čuli. Sudionici i sudionice fokus grupa definirali su ekonomsko nasilje kao stvaranje nadmoći s obzirom na financijsko stanje i iskorištavanje iste u svrhu ugnjetavanja. Sudionici i sudionice istraživanja uglavnom su izjednačavali ekonomsko nasilje s ekonomskom ovisnošću pri čemu osoba koja je financijski nadmoćna iskorištava položaj ekonomski ovisne osobe s ciljem da je ugnjetava, te s financijskim iskorištavanjem pri čemu osoba koja je financijski ovisna ekonomski iskorištava partnera. Neki od njih spomenuli su i onemogućavanje zapošljavanja te uništavanje imovine. Prilikom definiranja ekonomskog nasilja mladi uglavnom nisu iznosili netočne definicije, ali su prilikom iznošenja obrazaca ponašanja koji spadaju u oblik ekonomskog nasilja zanemarili pojedine oblike ekonomskog nasilje i to najčešće one koji su mogući i u mladenačkim intimnim vezama, poput krađe novaca, onemogućavanje obrazovanja ili zapošljavanja, uništavanje imovine, kontroliranje potrošnje novaca ili krađu. Nadalje, mladi su ekonomsko nasilje uglavnom poistovjećivali s emocionalnim/psihičkim oblikom nasilja, te su ga opravdavali u određenim uvjetima, čemu su bile sklonije djevojke nego mladići.

U našem smo istraživanju nastojali utvrditi utječe li iskustvo doživljenog i/ili počinjenog nasilja u vezi na definiciju, percepciju i razumijevanje nasilja u vezi. Pri tome smo pretpostavili da će mladi koji su doživjeli i/ili počinili pojedini oblik nasilja biti manje skloni prepoznati i točno definirati pojedine oblike nasilja, te smo pretpostavili da će netočnim definicijama nasilja biti skloniji mladići osim kada se radi o fizičkom nasilju. Važno je naglasiti da smo u istraživanju propitivali jesu li naši sudionici i sudionice doživjeli ili počinili neki oblik nasilja barem jednom i/ili više puta, što ne znači da svi koji su u našem uzorku doživjeli ili počinili neki od oblika nasilja kontinuirano trpe ili vrše nasilje u vezi. Ipak, pokazalo se da kada je riječ o emocionalnom/psihičkom nasilju da su pojedini sudionici i sudionice kontinuirano trpjeli ili vršili ovaj oblik nasilja u obliku ljubomore i posesivnosti. I mladići i djevojke u našem uzorku navode da su doživljavali pojedine oblike emocionalnog/psihičkog nasilja u vezi poput vrijeđanja, ljubomornih i posesivnih ispada, omalovažavanja, optužbi za prevaru, emocionalne ucjene te prijetnje prekidom. Sudionici i sudionice uglavnom nisu prepoznali da su doživjeli navedene oblike emocionalnog/psihičkog nasilja u vezi, ipak neke djevojke su prepoznale da su doživjele pojedine oblike emocionalnog/psihičkog nasilja poput vrijeđanja, dok je s druge strane jedan mladić prepoznao da je počinio oblik emocionalnog/psihičkog nasilja.

Što se tiče fizičkog nasilja i djevojke i mladići navode da su doživjeli neki oblik fizičkog nasilja barem jednom u vezi, s time da jedna djevojka opisuje situacije iz kojih se može zaključiti da je bila žrtva kontinuiranog fizičkog nasilja u vezi, jer je takav oblik nasilja doživjela više puta. I samo ona od svih sudionika i sudionica prepoznaje doživljeno fizičko nasilje u vezi, što nije u skladu s našom pretpostavkom da će mladi koji su doživjeli i/ili počinili pojedine oblike nasilja u vezi biti manje skloni prepoznati i točno definirati pojedine oblike nasilja u intimnim vezama. Nadalje, djevojke u našem istraživanju uglavnom navode da su počinile neki oblik fizičkog nasilja u vezi poput šamara ili udarca, dok mladići navode da su isto barem jednom u životu doživjeli od svoje djevojke što je u skladu s ranijim istraživanjima koja ukazuju da su djevojke sklonije vršiti takve oblike nasilja u vezi nego mladići (Ajduković, Ručević i Šincek, 2007, prema Ajduković, Low, Sušac, 2011; Hodžić 2007,). Navedeno mladići ne prepoznaju kao oblik fizičkog nasilja koji su doživjeli, niti je i jedna djevojka navela da je počinila oblik fizičkog nasilja u vezi, što je sukladno percepciji fizičkog nasilja djevojaka nad mladićima koju mladi ne definiraju kao nasilje, a osobito mladići. Neki mladići navode da su agresivno postupili prema djevojci isključivo u samoobrani, pri tome navode

guranje, a jedan mladić navodi i hvatanje za vrat, te također navedeno ne prepoznaju kao oblik nasilja koji su počinili u vezi.

Što se seksualnog nasilja tiče sudionici i sudionice uglavnom ne navode da su doživjeli neki od oblika seksualnog nasilja u vezi, ipak pojedine djevojke opisuju obrasce ponašanja poput nagovaranja na seksualni odnos, napastovanje i pokušaj silovanja koje su doživjele u intimnoj vezi, a spadaju u seksualno nasilje. Međutim, samo je jedna djevojka prepoznala da je doživjela ovaj oblik nasilja i to ona koja je doživjela brutalniji oblik seksualnog nasilja, odnosno pokušaj silovanja, što također ne potvrđuje tezu da će mladi koji su doživjeli pojedine oblike nasilja biti manje skloni prepoznati i točno definirati nasilje u intimnim vezama. Ipak, ostale djevojke koje su doživjele nagovaranje na seksualni odnos nisu prepoznale navedeno kao oblik seksualnog nasilja što je sukladno i njihovoj percepciji seksualnog nasilja. Naime i mladići i djevojke navode da su seksualni odnosi izrazito važni za intimnu vezu, a neki od njih seksualne odnose smatraju i bračnom obvezom, stoga ne čudi što nisu skloni prepoznati nagovaranje na seksualni odnosi ili ucjene kao oblik seksualnog nasilja u vezi. Pojedini mladići su također naveli napastovanje kao oblik seksualnog nasilja koje su doživjeli, ali ne u intimnoj vezi, te navedeno ne prepoznaju kao oblik nasilja koji su doživjeli. Navedeno je u skladu s rezultatima dosadašnjih istraživanja, prema kojem je seksualni oblik nasilja u intimnim vezama mladih jedini oblik kojeg češće doživljavaju djevojke, a čine mladići (Ajduković, Low, Sušac, 2011).

Ekonomsko nasilje u našem istraživanju doživjele su pojedine djevojke i to kako navode u obliku uništavanja imovine, krađe novca, te pokušaja zabrane obrazovanja i zapošljavanja, no ne navode da su počinile neki od oblika ekonomskog nasilja. Mladići ne navode da su doživjeli neki obrazac ponašanja koji spada u oblike ekonomskog nasilja, ali jedan mladić navodi da je počinio neke od oblika ekonomskog nasilja, poput ograničavanja potrošnje novca svoje partnerice i onemogućavanje odabira obrazovanja. Nitko od sudionica i sudionika ne prepoznaje da je doživio ili počinio pojedini oblik ekonomskog nasilja. Navedeno je također sukladno i definicijama ekonomskog nasilja, premda jedina djevojka koja i navodi onemogućavanje zapošljavanja kao oblik ekonomskog nasilja, ne prepoznaje da je nagovaranje partnera da prestane raditi, što je dotična djevojka i doživjela u vezi, također oblik ekonomskog nasilja. Ovaj nalaz objašnjavamo time da djevojka smatra da se radi o ekonomskom nasilju isključivo kada osoba doista prestane raditi i zarađivati zbog partnera, ali ne i kada je riječ o nagovaranju na to.

Možemo reći da analizom rezultata druga hipoteza da iskustvo počinjenog i/ili doživljenog nasilja u intimnoj vezi utječe na definiciju, percepciju i razumijevanje nasilja pri čemu se pretpostavlja da će mladi koji su doživjeli i/ili počinili pojedini oblik nasilja u intimnoj vezi biti manje skloni prepoznati ili točno definirati pojedine oblike nasilja, nije potvrđena. Također, pretpostavili smo da će mladići biti manje skloni prepoznati i točno definirati sve oblike nasilja osim fizičkog, što isto tako nije potvrđeno. Što se fizičkog nasilja tiče, oni koji su doživjeli pojedini oblik fizičkog nasilja u vezi skloniji su netočnim definicijama fizičkog nasilja, no ipak nije potvrđeno da će tome biti sklonije djevojke. Rezultati istraživanja pokazali su upravo suprotno, što možemo objasniti time da su uglavnom djevojke u našem uzorku navodile da su počinile pojedine oblike fizičkog nasilja u vezi i zanimljivo je da iako su točnije definirale fizičko nasilje u vezi, nisu ga prepoznavale u slučajevima u kojima bi one počinile taj oblik nasilja. Nadalje, što se tiče emocionalnog/psihičkog nasilja, oni koji su doživljavali učestale izljeve ljubomore i posesivnosti od strane partnera u vezi isto su prepoznali kao oblik emocionalnog/psihičkog nasilja, dok oni koji navode da je takvo ponašanje od strane njihovih partnera rijetko, navedeno ne prepoznaju kao oblik nasilja. Također, nije potvrđeno da će djevojke biti sklonije točno definirati ovaj oblik nasilja, iako su ga bile sklonije prepoznati u slučajevima u kojima su ga doživjele, no ne i počinile, te su djevojke u našem uzorku sklonije opravdavati ovaj oblik nasilja u slučaju prevare. Prema tome, možemo reći da naša hipoteza nije potvrđena kada se radi o emocionalno/psihičkom nasilju. Što se seksualnog nasilja tiče, hipoteza također nije potvrđena, jer oni koji su doživjeli neki oblik seksualnog nasilja bili su skloniji i prepoznati ga, te ga točnije definirati, osim kada se radi o nagovaranju na seksualni odnos, što nisu prepoznali niti sudionici koji su to počinili, kao niti sudionice koje su to doživjele. Nadalje, ekonomsko nasilje ne prepoznaju niti oni koji navode da su doživjeli ili počinili neki od oblika ekonomskog nasilja u vezi, kao niti oni koji ne navode niti jedan primjer doživljenog i/ili počinjenog ekonomskog nasilja u vezi. Prilikom definiranja ekonomskog nasilja nije utvrđena razlika u spolu, odnosno i djevojke i mladići u našem uzorku ekonomsko nasilje definiraju kao oblik nadmoći nad partnerom u financijskom smislu, te niti djevojke niti mladići ne prepoznaju sve oblike ekonomskog nasilja poput ograničavanja potrošnje novca, onemogućavanje obrazovanja ili zapošljavanja, uništavanje imovine ili krađe novca. Iz svega navedenog nije moguće zaključiti utječe li iskustvo počinjenog i/ili doživljenog nasilja u vezi na definiciju, percepciju i razumijevanje nasilja mladih ili je ipak obrnuto. Moguće je da sklonost rodnim stereotipima, usvojenost tradicionalnih

rodnih uloga te sklonost mitovima o nasilju utječe na definiranje, percepciju i razumijevanje nasilja u intimnim vezama, što utječe na to kako će mladi reagirati ukoliko dožive pojedine oblike nasilja u vezi, odnosno hoće li ih prepoznati, a isto tako utječe na to hoće li se ponašati nasilno u vezi. Iz prikazanih rezultata ne možemo sa sigurnošću donijeti zaključak, ali upravo je ovo prostor za daljnja istraživanja.

Premda nismo potvrdili hipotezu da iskustvo doživljenog i/ili počinjenog nasilja utječe na definiciju nasilja u intimnim vezama, potvrdili smo hipotezu da sklonost stereotipima i usvojenost rodnih uloga utječe na definiciju, percepciju i razumijevanje nasilja, odnosno da mladi koji su skloniji rodnim stereotipima i usvojenim rodnim ulogama opravdaju određene oblike nasilja, osobito kada se radi o fizičkom i seksualnom nasilju. Slične rezultate pokazala su i dosadašnja istraživanja prema kojima mladi koji podržavaju tradicionalne rodne stereotipe, opravdavaju uporabe nasilja u slučaju sukoba (Riggs i Caulfield, 1997, prema Ajduković, Low, Sušac, 2011). U našem uzorku mladići su skloniji rodnim stereotipima i usvojenim rodnim ulogama, kao i mitovima o nasilju što smo također pretpostavili, no opet kada se radi o fizičkom i seksualnom nasilju. Mladići su bili skloniji rodnom stereotipu prema kojem su žene ili djevojke slabiji spol te su prema tome bili skloniji opravdati šamar ili udarac koji je počinila žena, odnosno djevojka. Također, navode da se fizičko nasilje žene nad muškarcem ne može promatrati na isti način. Osim toga mladići su bili skloniji tvrditi da žena ne može silovati muškarca, ali su i mladići i djevojke navodili da je to moguće isključivo u specifičnim situacijama. Ipak djevojke kao i mladići navode da su seksualni odnosi važniji muškarcima, te da je njima lakše stupiti u seksualne odnosa bez osjećaja. Također, važno je istaknuti da je jedna djevojka iskazala je izrazitu sklonost mitovima o nasilju, pri čemu je u nekoliko situacija navela da u vezi ne može doći do silovanja, te da je žrtva sama kriva za silovanje jer do njega ne bi došlo da nije dala nekakav pristanak. Ista djevojka navodi da žrtva svojim ponašanjem može pridonijeti tome da netko postane nasilnik, te da uvijek može spriječiti nasilje u vezi, te navedenim objašnjenima opravdava pojedine oblike nasilja. Nadalje, mladići u našem uzorku su bili skloniji tradicionalnoj podjeli uloga prema kojoj su žene više vezane za privatnu sferu, a muškarci za javnu, pri čemu su djevojke opisivali kao nježniji spol. Ipak, u ovom slučaju ne možemo sa sigurnošću zaključiti da usvojenost rodnih uloga utječe na definiciju, percepciju i razumijevanje ekonomskog nasilja, jer niti oni koji nisu skloni tradicionalnoj podjeli uloga nisu prepoznali sve oblike ekonomskog nasilja, ali ipak točnije su ga definirali. Problem je i u tome što ekonomsko nasilje do

nedavno uopće nije bilo prepoznato, prema tome kada utvrđujemo prepoznavanje ekonomskog nasilja moramo imati na umu da mladi uopće nisu upoznati s tim oblikom nasilja u intimnim vezama. Međutim, svima je rečeno da probaju pretpostaviti o čemu se radi i oni koji nisu bili skloni tradicionalnoj podjeli rodni uloga točnije su definirali ekonomsko nasilje, što su uglavnom bile djevojke i poneki mladić, dok su mladići uglavnom navodili financijsko iskorištavanje i to isključivo primjere u kojima žene financijski iskorištavaju muškarce, ali su istovremeno iskorištavanje nečije ekonomske ovisnosti, poput kontroliranja potrošnje novca ili zabranu istog pripisivali muškarcima. Kada govorimo o emocionalnom/psihičkom nasilju situacija je malo drugačija, jer nije utvrđena razlika između djevojaka i mladića pri definiranju i (ne)prepoznavanju emocionalnog/psihičkog nasilja u intimnim vezama, bez obzira na to što se pokazalo da su mladići u našem uzorku skloniji tradicionalnim rodnim stereotipima, usvojenim rodnim ulogama i mitovima o nasilju. Ipak, mladići i djevojke koji ni u kojem slučaju nisu opravdavali ljubomoru i posesivnost, najmanje su bili skloni rodnim stereotipima, usvojenim rodnim ulogama i mitovima o nasilju. Pri tome su se isticali jedan sudionik i sudionica fokus grupa koji ni u kojem slučaju nisu opravdavali ljubomorno i posesivno ponašanje, te su jasno naveli razliku između ljubomore i iskazivanja interesa i pažnje u vezi.

Nadalje, pretpostavili smo da će mladi koji prepoznaju više oblika nasilja biti skloniji intervenciji u slučaju nasilnih situacija njima bliskih osoba i ovu hipotezu smo potvrdili. Spremnost na intervenciju koju iskazuju mladi u našem uzorku sukladna je i rezultatima dosadašnjih istraživanja prema kojima su i mladići i djevojke izjavili veliku spremnost da pruže pomoć prijateljima koji doživljavaju nasilje u vezi (Ajduković, Low, Sušac, 2011). Sudionici i sudionice bez obzira na definicije svih oblika nasilja uglavnom navode da bi intervenirali kada bi došlo do fizičkog ili seksualnog nasilja u intimnim vezama njima bliskih osoba. Upravo navedene oblike nasilja mladi najčešće prepoznaju i skloni su nasilje u intimnim vezama poistovjećivati s tim oblicima nasilja. Što se ekonomskog nasilja tiče, nitko iz našeg uzorka ga nije niti spomenuo kada smo govorili o intervenciji, što također ide u prilog našoj hipotezi da će mladi intervenirati ovisno o tome na koji način percipiraju pojedini oblik nasilja u vezama. Ipak, zanimljivo je da i ona nekolicina sudionika i sudionica koja prepoznaje ljubomoru i posesivnost kao oblike nasilja ne bi intervenirala u slučaju tog oblika nasilja. Mladi u našem uzorku uglavnom

smatraju da je to zadiranje u tuđu privatnost te da se u takve probleme ne treba miješati. Također, nije utvrđena razlika stavovima između mladića i djevojaka.

Pretpostavku da će mladi koji prepoznaju više oblika nasilja biti skloniji tražiti pomoć ukoliko i sami budu žrtve nasilje, pri čemu smo pretpostavili da će tome biti sklonije djevojke smo djelomično potvrdili. Svi sudionici i sudionice navode da bi se obratili za pomoć svojim prijateljima i obitelji ukoliko bi doživjeli pojedine oblike nasilja u vezi. Ipak mladići koji smatraju da u vezi ne mogu doživjeti oblik fizičkog nasilja ne bi u tom slučaju tražili pomoć, te navode da bi to za njih bilo vrlo sramotno, što je u skladu i s njihovom definicijom i percepcijom fizičkog nasilja. Međutim sudionici i sudionice uglavnom navode da bi trebalo prijaviti isključivo fizičko i seksualno nasilje, što je također u skladu s percepcijom nasilja mladih, no nije utvrđena razlika u navedenom između mladića i djevojaka. Osim toga, ustanovili smo da mladi u našem uzorku, uključujući i djevojke i mladiće, iskazuju veliko nepovjerenje spram institucija. Većina mladih izbjegla bi ukoliko može prijavu nasilja jer smatraju da institucije neće reagirati kako bi trebale, odnosno da će prijavom prouzročiti samo dodatne probleme ukoliko nasilnik ne bude priveden. Isto tako mladi u našem uzorku nasilje u intimnim vezama doživljavaju isključivo kao privatan a ne društveni problem koji bi trebale rješavati državne institucije. Samo jedan sudionik navodi da bi svako nasilje koje je zakonom regulirano trebalo prijaviti dok ostali navode da je najvažnije pomoći sam sebi i napustiti nasilnika. Pri tome mladi u našem uzorku zanemaruju da na taj način nasilnici neće biti kažnjeni za svoje postupke, te da se problem nasilja na taj način ne može riješiti na sustavnoj razini. Prema navedenom, mladi uglavnom ističu da ukoliko žrtva nikako se može otići od nasilnika da je potrebno prijaviti i to isključivo fizičko i seksualno nasilje, ali da na sve načine to treba pokušati izbjeći ako je moguće.

Istražujući nasilje u intimnim vezama mladih ustanovili smo razliku u načinu razmišljanja i izražavanja između onih sudionika i sudionica koji imaju od 18 do 21 godinu, u odnosu na one sudionike i sudionice koji su stariji, zbog čega bi u budućim istraživanjima nasilja u intimni vezama mladih bilo poželjno odvojiti navedene dobne skupine. Također, iako smo ustanovili da je nasilje u intimnim vezama mladih u našem uzorku zbilja prisutno, nismo mogli zaključiti utječe li iskustvo nasilja na definiciju, percepciju i razumijevanje nasilja, no upravo to ostavlja prostor za daljnja istraživanja. Prije svega, potrebno je za svaki oblik nasilja u intimnim vezama postaviti zasebnu

hipotezu, te provesti kvalitativno istraživanje na nešto većem prigodnom uzorku. Pri tome, dio sudionika i sudionica trebali bi biti oni koji su sigurno doživjeli i počinili svaki pojedini oblik nasilja u vezi, a drugi dio sudionika oni koji nisu doživjeli ili počinili niti jedan oblik nasilja u vezi. Na temelju definicija svakog pojedinog oblika nasilja u intimnim odnosima sudionika i sudionica iz obje skupine trebalo bi usporediti odgovore kako bi mogli zaključiti utječe li doista iskustvo nasilja na definiciju, percepciju i razumijevanje nasilja ili je možda i obrnuto. Također, jedno od ograničenja ovog istraživanja, osobito zato što je kvalitativno istraživanje, jest i vrlo osjetljiva tema koja se propituje. Nisu sve sudionice i sudionici jednako spremni odgovarati na intimna pitanja, niti navoditi sva iskustva koja su proživjeli u vezama. To se vrlo jasno moglo iščitati prilikom propitivanja iskustava nasilja u vezi, osobito kada su odgovarali na pitanja vezana za oblike nasilje koje su počinili u vezi, prema tome prilikom donošenja zaključaka valja biti oprezan te uzeti i iskrenost sudionika i sudionica u obzir.

9. ZAKLJUČAK

Nasilje u intimnim vezama odraslih u mnogočemu se razlikuje od nasilja u intimnim vezama mladih. Naime, kod mladih je nasilje u odnosu puno češće obostrano, osim kada je riječ o seksualnom nasilju (Ajduković, Low, Sušac, 2011, Hodžić, 2007).

Pokušajmo ukratko odgovoriti, temeljem rezultata ovog istraživanja „Što je nasilje za mlade?“ Prilikom definiranja pojedinih oblika nasilja u intimnim vezama neki sudionici istraživanja spomenuli su kontinuiranost, ponavljanje, kontekst i nametanje nečije volje u svrhu stvaranja nadmoći nad partnerom, dok su drugi bili skloniji nabrajati pojedine obrasce ponašanja koji spadaju u određene oblike nasilja u intimnim vezama. Mladi nasilje općenito, pa i nasilje u intimnim vezama uglavnom poistovjećuju s fizičkim nasiljem. Pri tome, opravdavaju pojedine oblike fizičkog nasilja, poput nasilja djevojke nad mladićem, što je uzorkovano rodnim stereotipima, usvojenim tradicionalnim rodnim ulogama i mitovima o nasilju. Takvim definicijama fizičkog nasilja, sudeći prema nalazima našeg istraživanja skloniji su mladići nego djevojke. Osim fizičkog, „ozbiljnim“ oblikom nasilja percipiraju i seksualno, ali ne toliko u intimnim vezama koliko općenito. Seksualno nasilje vežu isključivo uz fizičku komponentu poput silovanja i bilo kojeg nepoželjnog fizičkog kontakta, ipak tek neki sudionici i sudionice smatraju da su ucjene i nagovaranje na seksualni odnos također oblik seksualnog nasilja. Navedeno također možemo pripisati mitu o nasilju prema kojem su seksualni odnosi bračna obveza, a koji mladi navode u ovom istraživanju. Nadalje, mladi u našem uzorku emocionalno/psihičko nasilje ne znaju točno definirati, pri čemu navode pojedine oblike emocionalnog/psihičkog nasilja u intimnim vezama i ograničavaju se na vrijeđanje, ucjene i manipulacije, te takvo ponašanje ne razumijevaju kao zbilja nasilno, već kao obrazac ponašanja koji ovisi o svakom pojedincu. Mladi u našem uzorku uglavnom ne prepoznaju ljubomoru i posesivnost kao oblik nasilja, pri čemu nije utvrđena razlika između mladića i djevojaka, iako su djevojke sklonije opravdavati ovaj oblik nasilja u situacijama poput prevare. Ekonomsko nasilje prepoznalo je svega dvoje mladih u istraživanju, no i ostali su ga donekle definirali kao stvaranje nadmoći s obzirom na financijsko stanje s ciljem ugnjetavanja partnera. Mladi u našem uzorku su uglavnom ekonomsko nasilje poistovjećivali s ekonomskom ovisnošću koju nasilnik iskorištava, te na taj način ugnjetava žrtvu, zatim s ekonomskim iskorištavanjem partnera, no u ovom slučaju nasilnik financijski ovisi o žrtvi.

Pokazalo se da mladi u našem uzorku doživljavaju i vrše sve oblike nasilja u vezama, međutim nismo mogli sa sigurnošću zaključiti je li to posljedica njihove percepcije i definicije nasilja zbog čega ne prepoznaju da trpe i/ili vrše nasilje u vezi ili je iskustvo utjecalo na definiciju i percepciju nasilja, što otvara prostor za daljnja istraživanja. Emocionalno/psihičko nasilje i sudionici i sudionice navode da su doživjeli i/ili počinili i to više puta, uglavnom u obliku ljubomornih i posesivnih ispada, vrijeđanja, emocionalnih ucjena i prijetnja prekidom, omalovažavanja i optužba za prevaru. Zanimljivo je da su doživljeno emocionalno/psihičko nasilje neki od njih donekle prepoznali, ali ne i počinjeno. Isto tako djevojke navode da su doživjele pojedine oblike seksualnog nasilja u vezi, no prepoznaju samo brutalnije oblike poput pokušaja silovanja, dok nagovaranje na seksualne odnose ne prepoznaju kao oblik nasilja. Rezultati našeg istraživanja također su pokazali da djevojke doživljavaju ekonomsko nasilje u intimnim vezama u obliku uništavanja imovine, krađe novca, pokušaja onemogućavanja obrazovanja ili zapošljavanja, što je podloga za daljnja istraživanja na većem uzorku i fokusirajući se na ekonomsko nasilje u intimnim vezama mladih, jer takva istraživanja gotovo da i ne postoje. Prije svega potrebno je napraviti i kvalitativno istraživanje kako bi se utvrdilo u kojim oblicima je ekonomsko nasilje zastupljeno među mladima, zatim i kvantitativno kako bi se nadopunili prethodno dobiveni rezultati statističkim podacima o učestalosti ekonomskog nasilja među mladima.

Možemo primijetiti da je percepcija nasilja uvelike društveno i kulturno uvjetovana, te da su se sklonost rodnim stereotipima i mitovima o nasilju, te usvojenost tradicionalnih rodnih uloga pokazali značajnim kada govorimo o načinu na koji mladi definiraju, percipiraju i razumijevaju nasilje u intimnim vezama, te da isto utječe na to hoće li mladi biti skloni opravdavati nasilje u intimnim vezama. Rodni stereotipi koji su se u našem istraživanju pokazali relevantnim za definiranje, percepciju i razumijevanje nasilja u vezama su sljedeći: žene su slabiji spol, žene ne mogu nauditi muškarcu, muškarci ne mogu ekonomski ovisiti o ženama, žene ekonomski iskorištavaju muškarce, nije prihvatljivo ukoliko je muškarac ekonomski ovisan o ženi, žene trebaju biti uz djecu, žene se trebaju brinuti o kućanstvu, a muškarci pomagati, žene se trebaju brinuti o muškarcima. Nadalje mitovi o nasilju koji se ističu u našem istraživanju a pokazali su se relevantnim za opravdavanje nasilja u intimnim vezama su sljedeći: žene ne mogu silovati muškarce, seksualni odnosi su bračna obveza, žrtva snosi dio odgovornosti za nasilje koje trpi, žrtva može spriječiti silovanje, nasilje je privatan a ne društveni problem.

Mladi su spremni intervenirati ukoliko se njima bliski prijatelji i obitelj nađu u nasilnoj situaciji, no sklonost pružanju pomoći bliskim osobama ovisi i o načinu na koji mladi definiraju, percipiraju i razumiju nasilje. Uglavnom navode da bi pomogli žrtvi u slučaju fizičkog i seksualnog nasilja savjetom ili bi pomogli da se žrtva udalji od zlostavljača. Ekonomsko nasilje pritom niti ne spominju, dok za emocionalno/psihičko većina mladih u našem uzorku navodi da se ne treba miješati, te u navedenom ne utvrđujemo razliku između djevojaka i mladića. Nadalje, utvrdili smo da mladi iskazuju veliko nepovjerenje spram institucija, te većina mladih u našem uzorku ne bi prijavljivala niti jedan oblik nasilja ukoliko bi uspjeli sami riješiti problem i otići od zlostavljača. Ukoliko ne mogu sami riješiti problem navode da bi prijavili samo fizičko i seksualno nasilje, što je i sukladno njihovoj definiciji, percepciji i razumijevanju nasilja. Ovi rezultati dosta su zabrinjavajući, jer pri tome mladi zanemaruju činjenicu da si žrtva u puno situacija ne može sama pomoći, te da nasilje nije samo problem pojedinca nego i društva, kao i njegovih institucija. Ipak svi sudionici/sudionice navode da bi se obratili za pomoć obitelji i bližnjima, pri čemu nismo utvrdili razliku između djevojaka i mladića.

Kao zaključnu misao možemo iznijeti osobno mišljenje i dojam autorice o cjelokupnom iskustvu istraživanja definicije, percepcije i razumijevanja nasilja u intimnim vezama mladih. Mladi doista ne prepoznaju sve oblike nasilja u intimnim vezama, niti su svjesni svih njihovih posljedica. Emocionalno/psihičko nasilje u vezama mladih u sve je većem porastu što može biti okidač i za fizičku agresiju u intimnim vezama. Ekonomsko nasilje mladi gotovo uopće ne prepoznaju, a upravo ono jedan je od važnih uzroka zbog kojeg žrtve ostaju u nasilnim odnosima. Iskustvo nasilja, kao i ekonomsko nasilje u intimnim vezama potrebno je dodatno istražiti kako bi se moglo sa sigurnošću donositi relevantne zaključke. Ipak, zabrinjavajuće je i temeljem rezultata ovog istraživanja koje sve oblike nasilja mladi trpe i vrše nasilje u vezama, osobito kada se radi o emocionalnog/psihičkom nasilju, te na koji način su ih skloni opravdati. Navedeni rezultati izrazito su alarmantni, te ovim radom želim naglasiti važnost i postaviti temelje za prevenciju nasilja među mladima, odnosno edukaciju s ciljem osvješćivanja mladih o svim oblicima nasilja u vezama, osobito o emocionalnom/psihičkom i ekonomskom nasilju, kao i o mitovima o nasilju, rodnim stereotipima i usvojenim rodnim ulogama.

8. LITERATURA

- Ajduković D, Low, A. i Sušac, N. (2011) Rodne razlike i prediktori partnerskog nasilja u mladenačkim vezama. *Ljetopis socijalnog rada*, 18, (3):527-553
- Ajduković, M., Ručević, S. (2009) Nasilje u vezama mladih. *Medicus*, 18, (2):217-225
- Barada, V. i Jelavić, Ž. (2004) *Uostalom diskriminaciju treba dokinuti! Priručnik za analizu rodni stereotipa*. Zagreb: Centar za ženske studije
- Black, M. B., Weisz A. N. (2005) Dating Violence. *Journal of Ethnic & Cultural Diversity In Social Work*, 13, (3):69-90
- Čudina-Obradoivć, M. i Obradoivć, J. (2006) *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing – tehnička knjiga
- Dawidowsky, D. (2004) *Ispitivanje valjanosti metode fokus grupe usporedbom rezultatima na upitniku*. Neobjavljeni diplomski rad, Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu
- Foshee, V. A., Buman K.E, Linder, G.F (1999). Family Violence and the Perpetration of Adolescent Dating Violence: Examining Social Learning and Social Control Processes. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 331-342
- Galić, B., Klasnić, K. (2012) *Tko je kriv? Stavovi studenata Sveučilišta u Zagrebu o nasilju nad ženama*. Godišnja konferencija Hrvatskog sociološkog društva
- Giddens, A (2007) *Sociologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus
- Hodžić, A. (2007) *Nasilje ne prolazi samo od sebe – izvještaj o istraživanju rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama u Republici Hrvatskoj*
URL: <http://www.cesi.hr/attach/n/nasilje.pdf>
- Jelčić, P. (2013) *Nasilje nad ženama u obitelji*. Neobjavljeni diplomski rad, Zagreb: Odsjek za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu
- Kamenov, Ž., Galić, B. (2011): *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj. Istraživanje „Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova.
- Klasnić, K. (2014) *Konstrukcija i evaluacija skala namijenjenih mjerenju prepoznavanja i iskustava ekonomskog nasilja nad ženama u intimnim vezama*. Doktorska disertacija. Zagreb: Odsjek za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu
- Klasnić, K. (2011) Ekonomsko nasilje nad ženama u intimnim vezama u hrvatskom društvu – konceptualne pretpostavke. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, 20, (3):335-355
- Lacković-Grgin, K. (2006) *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap

- Lavor, D. P., Jerković, S. (2011) Nasilje nad muškarcima, *Policajska sigurnost*, 20, (3): 400-406
- Miller, J., White, A. N. (2003) Gender and adolescent relationship violence: contextual examination. *Criminology*, 41, (4):1207-1248
- Milojević, I., Markov, S. (2011) *Uvod u rodne teorije*. Novi Sad: Mediterran Publishing d.o.o
- Nađ, P. (2010). *Neki aspekti nasilja u romantičnim vezama mladih*. Neobjavljeni diplomski rad, Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu
- Raiford, J. L. i sur. (2007). Prevalence, Incidence and Predictors of Dating Violence: A Longitudinal Study of African American Female Adolescents. *Journal of Women's Health*, 16,822-832
- Sesar, K., Dodaj, A.(2014). Čimbenici rizika za nasilje u partnerskim vezama. *Socijalna psihijatrija*, 42, 162-171
- Skoko, B., Benković, V.(2009) Znanstvena metoda fokus grupa – mogućnosti i načini primjene. *Politička misao*, 46, (3):217-236
- Smith, A, Winokur, K, Palenski, J. (2005) What Is Dating Violence?, *Journal of Ethnicity in Criminal Justice*, (3): 1-20
- Trbojević, J. (2016) Partnersko nasilje u adolescentskim vezama. U Petrović, J. (Ur.) *Slika tela, seksualnosti i partnerske veze u adolescenciji*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu (str.77-95)
- Young, B.J., Furman, W. (2008). Interpersonal Factors in the Risk for Sexual Victimization and its Recurrence during Adolescence. *Youth Adolescence* (37):297-309
- Žilić, M., Janković, J. (2016). Nasilje. *Socijalne teme : Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(3), 67-87.

9. PRILOG

U nastavku prilažemo priče korištene pri istraživanju prepoznavanja pojedinih oblika nasilja u fokus grupama.

PRIČA 1.

„Sandra i Ivan imućan su bračni par. Nezaposlen suprug Ivan svakog jutra odlazi po namirnice koje obitelj treba za taj dan te se potom brine za njihovo troje djece. Nakon obavljene kupovine njegova žena Sandra od njega zahtijeva račun za svaku kupljenu stvar, pogleda što je sve kupio, ispituje zašto je odabrao baš to što je kupio i je li se moglo proći jeftinije. Sazna li da je kupio nešto što postoji i jeftinije ili nešto što nije bilo nužno, započne svađu.“

PRIČA 2.

„Helena i Karlo zajedno žive tek 6 mjeseci. Uselili su se u Karlov stan u kojem je on živio sam. Karlo ima stalni posao, a Helena radi honorarne poslove kada uspije nešto naći. Karlo uglavnom plaća režije, a Helena mu tu i tamo pomogne ako uspije uštedjeti. Jedno popodne Karlo je odlučio razgovarati s Helenom te je inzistirao da ona što prije nađe posao, jer on više ne može sve sam financirati. Helena je objasnila Karlu ne može pronaći posao koji želi raditi. Karlo inzistira da bi za početak trebala naći bilo što dok ne nađe posao koji voli kako bi mogli zajedno plaćati sve troškove kućanstva. Nisu se oko toga mogli složiti, te je rasprava prerasla u svađu.“

PRIČA 3.

„Petra i Marko u intimnoj su vezi već tri godine. Odlučili su proslaviti godišnjicu odlaskom u kino. Marko je rekao Petri da je rezervirao kartu za film u pola 9 i da će doći po nju u pola 8. Zamolio ju je da bude spremna, jer moraju stići pola sata prije početka filma po kartu. Kada je stigao po Petru, ona još nije bila spremna. Kasnila je kao i gotovo uvijek kada se dogovore za izlazak. Nekoliko puta ju je zvao, na što je ona svaki puta rekla da će izaći za tri minute. Čekao je skoro pola sata i kada je napokon ušla u auto Marko je bio jako ljut jer im je istekla rezervacija za kino ulaznicu. Vikao je na nju jer nije mogao vjerovati da ju je opet pola sata morao čekati. Nastavili su se svađati, na kraju joj je rekao da se vrati kući jer više nema smisla ići u kino, te da nema volje s njom ići bilo gdje drugdje. Kada je ona izašla iz auta Marko je otišao.“

PRIČA 4.

„Toga poslijepodneva Josip se sredio za izlazak i krenuo s društvom u grad. Na izlasku iz kuće njegova djevojka Ana pitala ga je zašto se tako uredio, na što joj je on odgovorio da ide sa prijateljima na piće u grad. Dok je bio na piću, Ana ga je nekoliko puta nazvala na mobitel, slala mu poruke ispitujući ga gdje je, s kim je, što pije, o čemu pričaju, kad će se, kako i s kime vratiti. Kad se Josip vratio, Ana ga je ponovno pitala s kime je bio na piću, zatražila da joj detaljno prepriča o čemu su razgovarali, gdje su točno sjedili, da li je nekoga usput sreo i još mnoga pitanja.“

PRIČA 5.

„Poslovna žena Danijela nakon napornog radnog dana umorna je stigla doma. Muž Boris dočeka ju je s večerom uz svijeće, koju je sam napravio te joj je nakon večere napravio opuštajuću kupku. Sita, opuštena, ali još uvijek umorna, Danijela je otišla u spavaću sobu i legla u krevet. Dok je tonula u san, iz kupaonice je izašao razodjeveni suprug i prišao joj očekujući da će voditi ljubav. Danijela ga je zbog umora odbila, no on je ustrajao i protiv njezine volje proveo svoju namjeru u djelo.“

PRIČA 6.

„Toga je dana Tanja došla kući pola sata kasnije nego inače. Njezin muž Domagoj počeo je vikati na nju, ispitivati je gdje je bila do sada, zašto kasni i optuživati je da ima ljubavnika. Tanja se počela braniti govoreći mu da kasni zbog velike gužve u gradu i pokušala ga smiriti, no svađa je postajala sve žustrija i Domagoj ju je u napadu ljutnje ošamario.“

10. SAŽETAK

Nasilje u intimnim vezama jedan je od značajnih društvenih i javnih problema koji obuhvaća svaku razinu sustava: od pojedinca do zajednice i društva. Nasilje u intimnim vezama mladih specifično je po tome što je u većoj mjeri obostrano od nasilja u intimnim vezama odraslih, te nije za sve oblike nasilja rodno uvjetovano. S ciljem da nadopunimo statističke podatke ranije provedenih istraživanja odlučili smo ovu temu istražiti kvalitativnim istraživanjem temeljem kojeg nastojimo doći do dubljeg individualnog i kolektivnog razumijevanja nasilja u intimnim vezama kroz intervju i grupnu diskusiju, odnosno fokus grupe. Putem razgovora s mladima i temeljem analize ranijih istraživanja izloženih u ovom radu zaključili smo da mladi ne prepoznaju sve oblike nasilja u intimnim vezama, osobito kada se radi o ekonomskom nasilju i emocionalnom/psihičkom nasilju, koje mladi uglavnom navode kao oblik nasilja koji su doživjeli i/ili počinili. Nadalje, utvrdili smo da opravdavanje i neprepoznavanje pojedinih oblika nasilja među mladima ovisi o usvojenim tradicionalnim rodnim ulogama, rodnim stereotipima i mitovima o nasilju. Također, sklonost traženju pomoći ukoliko bi se mladi sami našli u nasilnoj situaciji i intervenciji u nasilne situacije njima bliskih osoba uvelike je uvjetovano definicijom, percepcijom i razumijevanjem nasilja, pri čemu su mladi skloniji intervenirati i tražiti pomoć ako se radi o fizičkom ili seksualnom nasilju. Međutim, nalazi istraživanja pokazuju veliko nepovjerenje mladih spram institucija i policije, te percipiranje nasilja kao osobnog a ne društvenog problema, zbog čega su mladi skloniji tražiti pomoć od prijatelja ili obitelji.

Ključne riječi: nasilje u intimnim vezama mladih, definicija, percepcija i razumijevanje nasilja, rodni stereotipi, intervencija, traženje pomoći

ABSTRACT

Violence in intimate relationships seems to be one of the most problematic fields of social functioning, and it also includes individual and collective level of society. Specificity of violence in intimate relationships is its tendency to be more mutual in youth relationships and it is not gender based in all forms of violence. In this qualitative research, which complements earlier scientific work on the subject, our goal is to achieve deeper

individual and collective understanding of violence in intimate relationships. After interviewing our respondents and consulting earlier analysis on the matter, we have come to a conclusion that the youth does not recognize all forms of relationship violence, especially economic and emotional/psychological violence. Furthermore, we've concluded that justifying and not recognizing violence in intimate relationships is based on adopted gender roles, gender stereotypes and myths about violence. Also, the tendency to seeking help after immediate or indirect violent situation and tendency to intervening in violent situations by family and friends is greatly based on defining, perceiving and understanding violence. As a matter of fact, young people are more likely to intervene and seek help after physical and/or sexual violence were involved. However, our findings show that the youth has very little trust in institutions and executive authority. Also, their perception of violence in intimate relationships as personal instead of social matter is the reason why they are more prone to seek help from their families and friends.

Key words: violence in intimate relationships, definition, perception and understanding violence, gender stereotypes, intervention, help seeking